

SUNU

ÖNSÖZ

KURTULUŞ SAVAŞI İSTİHBARATINDA

TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Dr.Hamit PEHLİVANLI

Ankara 1993

ENKUR ATASE BSK.
KÜTÜPHANESİ

Giriş T : 29-11-93

Kayıt No : 157-484

Demirbaş.: 00013943

355.3432

DEH
1993
k.4

ISBN 975-409-003-3

GENELKURMAY BASIMEVİ
YAYIN NUMARASI: '93/104

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	VII
ÖNSÖZ.....	IX
KISALTMALAR.....	XI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN KURULUŞU GÖREVLERİ VE FAALİYETLERİ

I. TEŞKİLÂTIN KURULUŞU VE GÖREVLERİ.....	3
II. FAALİYETLERİ.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

TEDKİK HEYETİ AMİRLİKLERİNİN KADRO VE TEŞKİLATI

I. KADRO

A. BİRİNCİ SINIF TEDKİK HEYETİ

ÂMİRLİKLERİ.....	17
------------------	----

B. İKİNCİ SINIF TEDKİK HEYETİ

ÂMİRLİKLERİ.....	17
------------------	----

C. ÜÇÜNCÜ SINIF TEDKİK HEYETİ

ÂMİRLİKLERİ.....	18
------------------	----

D. MUAVİN ŞUBELER..... 18 |

E. İSTİHBARAT HEYETLERİ..... 20 |

II. TEŞKİLÂT

A. GARP (BATI) CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

1. 1921 YILINDAKİ DURUM.....20

a. Garp Cephesi Komutanlığı Karargâhına

Bağlı Şubeler.....20

b. Birinci Ordu Komutanlığı'na Bağlı

Şubeler.....2

2. 1922 YILINDAKİ DURUM.....23

a. Garp Cephesi Komutanlığı Karargâhına

Bağlı Şubeler.....2

b. Kocaeli Grubuna Bağlı Şubeler.....2

c. Birinci Ordu Komutanlığı'na

Bağlı Şubeler.....2

d. İkinci Ordu Komutanlığı'na

Bağlı Şubeler.....2

B. KAŞTAMONU VE HAVALİSİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....2 V.

C. ADANA VE HAVALİSİ KOMUTANLIĞI TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....3

D. CENUP (GÜNEY) CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....3

E. MERKEZ ORDUSU BÖLGESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....3

F. ELCEZİRE CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....4

G. II. KOLORDU KOMUTANLIĞI TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....	43
--	----

H. ŞARK CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ.....	43
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALİ YAPI

I. GENEL.....	47
---------------	----

II. GARP (BATI) CEPHESİ.....	48
------------------------------	----

A. 1921 YILI MALİ DURUMU.....	48
-------------------------------	----

B. 1922 YILI MALİ DURUMU.....	50
-------------------------------	----

III. ŞARK (DOĞU) CEPHESİ.....	52
-------------------------------	----

IV. CENUP (GÜNEY) CEPHESİ.....	53
--------------------------------	----

V. ADANA VE HAVALİSİ KOMUTANLIĞI.....	54
---------------------------------------	----

VI. ELCEZİRE CEPHESİ.....	54
---------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN KAPATILMASI E MİLLÎ EMNİYET HİZMETLERİ (MAH) TEŞKİLÂTININ KURULMASI

I. TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN

KAPATILMASI.....	56
------------------	----

II. MİLLÎ EMNİYET HİZMETLERİ (MAH)

TEŞKİLÂTININ KURULMASI.....	60
-----------------------------	----

SONUÇ.....	67
------------	----

BİBLİYOGRAFYA.....	71
--------------------	----

İNDEKX.....	74
-------------	----

EKLER.....	
------------	--

SUNUŞ

Türk İstiklâl Harbi'nin istihbaratı ile ilgili ilmî çalışmalar oldukça azdır. Bu konuda daha önce başkanlığımızca bazı çalışmalar yapılmıştı. Bunlardan biri de "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilâtı" adlı yayınumuz idi.

Şimdi sizlere sunduğumuz "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri", yukarıda bahsettiğimiz çalışmanın devamı ve tamamlayıcısı niteliğinde bir eserdir. İstiklâl Harbi yıllarının gizli kalmış yönlerinden biri üzerine yapılan bu çalışma, sahasında ilk araştırma niteliğini taşımaktadır diyebiliriz. Eserin, bu konuda çalışacaklara ilk örnek olacağı kanaatindeyiz. Öğ.Kd.Yzb.Dr.Hamit PEHLİVANLI tarafından hazırlanan "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tedkik Heyeti Amirlikleri" isimli eserin bilim âlemine faydalı olması temennimizdir.

Cumhur ASPARUK

Hv.Pl't.Korg.

Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanı

ÖNSÖZ

Türk Tarihinin araştırılmaya değer en önemli safhalarından birinin, İstiklâl Harbi yılları olduğu şüphesizdir. Bu devre, kısa zamanda çok önemli hadiselerin meydana geldiği karmaşık bir yapıya sahiptir. Askerî, siyasi, sosyal ve ekonomik yönleriyle ilgili birçok ilmi araştırma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Son zamanlarda ilmi araştırmalar sonucu bazı kitap ve makaleler yazılmış olmakla beraber, üzerinde en az durulan konuların başında şüphesiz, istihbarat teşkilâtları ve faaliyetleri gelmektedir.

Bu sebeple, Türk İstihbarat Tarihi'nin ortaya konulması hususu, araştırmacıları bekleyen en önemli inceleme konularının başında gelmektedir.

Daha önceki "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı" adlı araştırmamızı hazırlarken bu çalışmamızın konusu olan "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" ile ilgili bazı belgeler de dikkatimizi çekmişti. Araştırmamızın sonunda Askeri Polis Teşkilatı'nın kapatılmasıyla kurulan yeni teşkilatın, "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" olduğunu gördük. Çalışmamızı bu yönde devam ettirerek araştırmamızı derinleştirdik. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd (ATASE) Başkanlığı Arşivinde "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" ile alakalı çok sayıda belge bulduk. Ancak, teşkilatın, kadrosu, personeli, şubeleri ve malî konularıyla ilgili yeterli sayılabilecek belge bulunurken; faaliyetlerine dair yeterli belge bulabildiğimizi söylemek oldukça zordur. Ama, bir başlangıç olması bakımından mevcut belgeleri kullanmak suretiyle bu mütevazî çalışmayı ortaya koyduk. Çalışma alanıyla ilgili Genelkurmay ATASE Arşivi dışında belge, telif veya hatırat cinsinden fazla bir malzeme bulunamamıştır. Bu konuda ilk defa araştırma yapmış olmanın dezavantajlarını çalışmamızın başından sonuna kadar hissettiğimizi söylemeliyim. Bazı makale, kitap ve doktora tezlerindeki birkaç cümlelik bilgilerden başka bize yardımcı olacak, yol gösterecek malumata rastlanamamıştır.

Bütün zorluklara rağmen teşkilatın yapısını ve belgelerin müsadesi nispetinde faaliyetlerini ortaya koymaya çalıştık. Zira Kurtuluş Savaşı'nın, gözardı edilmiş, incelenmeyen bir yönünü böylece ortaya koymuş ve ilim alemine sunmuş olacağım kanaatindeyim. Araştırmalarımızın sonunda TBMM Hükümeti'nin istihbarat ihtiyacını büyük ölçüde "Askeri Polis Teşkilatı" ve onun lağvedilmesiyle yerine kurulan "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" ile sağladığını gördük. 1922 Haziran ayı sonlarından 1927 yılı başlarına kadar istihbarat hizmetlerinin Ordu Müfettişlikleri İstihbarat Şubeleri'nce yürütüldüğünü yine bu incelememiz sırasında görme imkanı bulduk.

Türkiye Cumhuriyeti'nin şu andaki istihbarat birimi Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT), 1920 yılının ortalarında kurulan "Askeri Polis Teşkilatı", onun devamı "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" ve 1927 başlarında kurulan Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) teşkilatlarının bir uzantısıdır.

Araştırmalarımız sırasında bize yardımcı olan Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi yetkililerine ve bilhassa ilmi çalışmalarımıza her türlü katkıyı yapan, bizden maddi, manevi desteğini esirgemeyen Komutanımız Hv.Plt.Korg. Sayın Cumhuriyet ASPARUK'a minnet ve şükranlarımızı arz etmeyi bir borç bilirim.

Ankara 1993

Dr.Hamit Pehlivanlı

KISALTMALAR

a.g.a.	adı geçen arşiv
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
ATASE Arşivi	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
AÜTİTE	Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
bkz.	bakınız
Bnb.	Binbaşı
c.	cilt
D.	Dosya
Ef.	Efendi
EHUR	Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti
F.	Fihrist
İst.	İstanbul
K.	Klâsör
MAH	Milli Emniyet Hizmetleri Teşkilatı
MM Grubu	Müdafaa-i Milliye Grubu
MMV	Müdafaa-i Milliye Vekaleti
(P) Şubesi	Askeri Polis Şubesi
s.	sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TH.	Tedkik Heyeti
THA	Tedkik Heyeti Âmirlikleri
v.d.	ve devamı
Yay.	Yayınları
Yzb.	Yüzbaşı

GİRİŞ

Birinci Dünya Harbi'nden Osmanlı Devleti'nin yenilmiş sayılarak çıkması, talihsiz Mondros Mütarekesi'nin imzalanması, Türk tarihinde yeni yaprakların açılmasının sebeplerinden olmuştur. Yeni arayışlara giren Türk milleti, aydınları aracılığı ile kurtuluş için bazı yollar aramaya başlayacaktır. Bu maksatla İstanbul'dan Anadolu'ya giden asker ve sivil aydınlar sayesinde yeni ufuklar, yeni ümitler doğmuştur. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ile hakkını aramaya başlayan milliyetçiler "Kuvâ-yı Milliye" adı altında da silâhlı mücadeleye başlamışlardır. Mahallî hareketlerle başlayan Türk Millî Mücadelesi, millî kongreler dönemi ile kısa zamanda organize hareketlere dönüşecek Heyet-i Temsiliye ile pekiştirilecek ve 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte hareket asıl mecrasını bulacaktır. Hareketi, bu tarihten sonra Büyük Millet Meclisi Hükûmeti plânlı, programlı bir şekilde yürütecektir.

İstiklâl Harbi'nin tanınması için her türlü çaba ve gayret sarf edilirken bu arada cephe ve cephe gerisi askerî ve genel istihbaratı temin için de bazı teşekküller oluşturulmuştur. İttihatçılar zamanında kurulan Teşkilât-ı Mahsusa adlı istihbarat kuruluşu Enver, Talât ve Cemâl Paşaların ülkeyi terketmesi ile dağılmış, elemanları başsız kalmışlardır. Zaman zaman çeşitli gizli gruplar içerisinde yer alarak Millî Mücadele'ye doğrudan veya dolaylı hizmet etmişlerdir.

Karakol Cemiyeti ve MM Grubu içerisinde Anadolu hareketine bilhassa İstanbul'dan silâh, cephane kaçırılması ve işgal güçleri hakkında elde ettikleri bilgileri aktarmak suretiyle hizmet etmişlerdir. Ancak Enver Paşa ile ilişkileri ve onu yeniden Anadolu'ya geçirmeye teşebbüs etmeleri şeklindeki şüpheler, onlar hakkında ihtiyatlı davranılmasına yol açmıştır. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti hem bunlardan istifade yolunu seçmiş, hem de kendine doğrudan bağlı, kontrolünü elinde tutabileceği yeni teşkilâtlar kurmayı da ihmal etmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN KURULUŞU GÖREVLERİ VE FAALİYETLERİ

I. TEŞKİLÂTIN KURULUŞU VE GÖREVLERİ

18 Temmuz 1920 yılında Garp Cephesi Komutanlığı'na bağlı olarak "Garp Cephesi Askerî Polis Teşkilâtı" kurulmuştur. Bizzat Fevzi Paşa (Çakmak)'nın emriyle genel merkezi Eskişehir olmak üzere kurulan teşkilâtın başına Binbaşı İsmail Hakkı (Alpan) Bey tayin edilmiştir. (1) Anadolü'nün hemen her tarafında teşkilâtlanan ve hususiyle Garp Cephesi Komutanlığı bölgesi ile Kastamonu ve Havalisi Komutanlığı bölgesinde faaliyet gösteren Askerî Polis Teşkilâtı'nın "... iyi çalışmadıkları, gizliliğe riayet etmedikleri, görevlerinde lâkayt davrandıkları, yetkilerini aşarak gerekli gereksiz her işe karıştıkları..." (2) gerekçesiyle kaldırılması plânlanmıştır. Nitekim EHUR'un, teşkilâtın lağvedilmesine 19 Mart 1921'de yayımladığı bir tamimle karar vermiş olduğunu görüyoruz. Aynı tamim gereği alınan karar, 21 Mart 1921 tarihli Fevzi Paşa'nın imzasıyla Garp Cephesi Komutanlığı'na şöyle bildirilmiştir. "... bilumum (P) şubeleri mülga addedilerek aynı mevakide ve aynı derecede ve şekilde talimat-ı sabıkaya nazaran gayet gizli bir surette icra-i faa-

1. Hamit Pehlivanlı, "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilâtı" Ankara, 1992, s. 13-14; Pehlivanlı, "Kurtuluş Savaşı İstihbaratına Hizmeti Geçen Bazı Subaylar I", Askerî Tarih Bülteni, Sayı: 32, s. 130.
2. a.g.e., s. 181.

yet eden ve istihbarat teşkilâtını vücuda getiren Tedkik Heyetlerine tihale edilecektir..." (3) Aynı emri Garp Cephesi Komutanı İsmet nönü) Bey de şubelere 27 Mart 1921'de şu şekilde tebliğ miştir"...EHUR'un 2/2809 numara ve 21 Mart 1921 tarihli emrinde skerî Polis Teşkilâtı lağvedilmiştir. Yeni talimata göre (P) şubeleri amı, Tedkik Heyeti namına kalbolunmuştur (çevrilmiştir). Bu şkilât 1 Nisan 1921'den muteberdir (geçerlidir). Buna göre en muk-dır memurların tefrikiyle (seçilmesiyle) alıkonulması ve ütebakisinin vazifelerine hitam verilmesi..." (4) EHUR'un 19 Mart 1921 tarihli tamimiyle aldığı kararı, Merkez Ordusu Komutanlığı 25 Mart 1921'de bölgesindeki şubelere, 14-15 nci Tümenlere ve arşamba Askerlik Şubesi'ne bildirmiştir. (5) Yine aynı şekilde Kas-monu ve Havalisi Komutanı Muhiddin Paşa da 28 Mart 1921'de astamonu bölgesindeki Askerî Polis şubelerine EHUR'un emrini ildirmiştir.(6) Böylece kısa zamanda bütün teşkilâta, Askerî Polis eşkilâtı'nın kaldırılarak yerine "Tedkik Heyeti Âmirliklerinin" ku-ılduğu duyurulmuştur. Bu emirlerden de anlaşıldığına göre 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren Askerî Polis Teşkilâtı yerine "Tedkik Heyeti mirlikleri" kurulmuştur. Millî Mücadele'de istihbarat faaliyetleri undan böyle yeni kurulan teşkilât tarafından yürütülecektir. Yeni şkilâtta en yüksek âmir yüzbaşı rütbesindedir. Askerî Polis eşkilâtı hem kadro, hem de şube adedi bakımından azaltılarak üçültülmüştür. Görev ve sorumluluklar ise daha önceki "Askerî Polis eşkilâtı Vazife Talimatnamesi"ne göre yürütülecektir.(7)

ATASE Başkanlığı Arşivi, K. 2041, D. 138, F. 1, 1-1; K. 636, D. 280, F. 40-7.

Pehlivanlı, a.g.e., s. 181; Atase Arşivi, K. 690, D. 148, F. 43-3, 43-4; K. 636, D. 280, F. 44.

ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 42.

a.g.a., K. 955, D. 17, F. 14-2.

Pehlivanlı, a.g.e., s. 182; Mustafa Balcıoğlu, "Millî Mücadele'de Merkez Ordusu (AÜ İTE basılmamış doktora tezi), Ankara 1990, s. 47; Mesut Aydın, "Millî Mücadele öneminde Anadolu'da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar", Atatürk olu, sayı 5, Mayıs 1990, s. 32 v.d. THA' nın kuruluşunu Dr.Mesut Aydın adı geçen akalesinde şöyle açıklamaktadır. "... yukarıda bahsedilen kuruluşlar (Askerî Sansür lüdüriyetleri, Askerî Polis Teşkilâtı, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi, mit Hat Komiserliği gibi kuruluşları kastediyor) belirli bir dönemden sonra Tedkik eyeti Âmirlikleri bünyesinde toplanarak karma komisyon şeklinde vazifeye devam mişlerdir... Karma komisyon şeklinde çalışan THA'da vazife yapanlar ise emniyet üfettişleri, Askerî Polis mensupları, emniyet ve inzibat memurlarıdır" (s.32-33). Bu ıklamalardan THA'nın teşkilât ve kuruluşunun yanlış olarak değerlendirildiğini ılıyoruz. Yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılacağı gibi 1 Nisan 1921 tarihinden çerli olarak Askerî Polis Teşkilâtı lağvedilmiştir. AP Teşkilâtı'nda görevli personelin e yarayanlarından meydana gelmek ve bir kısım AP şubelerinin kapatılması suretiyle HA teşekkül ettirilmiştir. Mesut Aydın'ın söylediği gibi bu kuruluşların ortaklaşa

20 Aralık 1920 tarihli bu talimata göre teşkilâtın genel olarak görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz: "a. Ordu gerisindeki bölgelerde düşmanın casusluk faaliyetlerini ve propagandasını önlemek. b. Düşman gizli teşkilatlarının ülkede karışıklık çıkarmasına mani olmak.c. Düşman tarafına istihbarat toplamak üzere gönderilecek kişileri tesbit ve temin etmek. d. Harp muntıklarında genel emniyetten sorumludurlar. Bu bakımdan sahillerden, hudut bölgelerinden ve cephelerden gelecek bütün şahısları tahkik, tedkik etmek ve icap ederse tevkif etmekle görevlidirler. Tutukladıkları şahısları ilgili makamlar aracılığı ile mahkemelere sevk edeceklerdir. e. Harp muntıkası haricinde genel emniyete karışmayacaklar, ancak dışarıdan gelecek ordu mensuplarının durumlarını kontrol edebileceklerdir. f. Hıyanet-i Harbiye Kanununa göre durumları şüpheli olanlarla, casuslukları söz konusu olanları buldukları belgelerle birlikte mülki makamlara teslim edeceklerdir. g. Harp muntıkası dahilinde ilgili askeri komutanlardan izin almak suretiyle çeşitli propagandalar yapabileceklerdir. h. Harp muntıkası haricindeki limanlara gelecek sivil kişilere müdahale etmeleri kesinlikle yasaktır.(8)

Harp muntkasındaki liman şehirlerinde bulunan THA'nın yukarıda sayılanlara ilâveten başka görevleri vardı. Limanlara gelen gemilerin kontrolü THA'nın görevlerindendi. İstanbul'dan Samsun ve Trabzon limanlarına gönderilen yolcular İnebolu'da gemiden indirilmeden kontrol ediliyorlardı. "Tezkiye edilmiştir" şeklinde vesikaları tasdik edilenler ancak Samsun, Trabzon limanlarına çıkabiliyorlardı. İşi o kadar sıkı tutuyorlardı ki vazifeli olmayan memurların vapurlara

"karma komisyon" şeklinde çalışmaları söz konusu değildir. THA, Anadolu'nun birçok yerinde teşkilâtlanmış, tamamen müstakil ve özel kuruluşu olan ve Askerî Polis Teşkilâtı'nın devamı olan bir müessesedir. Ancak bölgelerindeki bazı askerî ve mülkî makamlarla iş birliği yapmaları söz konusudur. Ayrıca bkz. Ali Sarıkoyuncu, Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi, Ankara 1992, s. 268-269. Ali Sarıkoyuncu da Tetkik Heyeti Amirliklerini karma komisyon şeklinde çalışıyor olarak yazmaktadır. Ancak yukarıda da açıklandığı gibi THA tamamen yeni bir teşkilât olup, sadece diğer kuruluşlarla zaman zaman iş birliği söz konusudur. Yine Sarıkoyuncu "... 21 Mart 1921' de Askerî Polis Teşkilâtı'nın görevlerinin bir kısmı Askerî Tedkik Heyeti'ne devredilmiştir" demektedir. Burada da bir yanlış anlaşılma söz konusudur. Zira Askerî Polis'in görevlerinin bir kısmı değil, tamamı 1 Nisan 1921 tarihi itibarıyla "Tedkik Heyeti Amirliklerine devredilmiştir. Zaten yeni kurulan Tedkik Heyeti Amirlikleri Askerî Polis'in personelinin ve şubelerinin tamamını devralmıştır. Sadece bazı şubeler kapatılmış, personel fazlasının işlerine son verilmiştir.

8. a.g.a., K. 952, D.6, F.13-7; K.690, D.148, F.3; Pehlivanlı, Askeri Polis Teşkilatı s.18 vd.

İrimesi yasaktı. Yük filikaları vapurlara gitmeden önce THA görevlilerince kontrol ediliyordu. Yine bir inzibat memuru ile bir de emniyet görevlisi ayrıca bu filikalara refakat ediyorlardı. Vapurlardaki yolcular görevlilerce sayıldıktan sonra isim listeleri tanzim ediliyor ve THA'ya tasdik ettiriliyordu. Bundan sonra yolcular diğer işlemler için alona alınıyordu. (9)

Ancak, görevler yerine getirilirken uygulama sırasında ortaya çıkan bazı noksanlıklar olduğu göze çarpmaktadır. Talimat gereği harp muntakası dışında sivillerin kontrolü teşkilâtın görevlerinden değildir. Fakat teşkilat sivillerin kontrolü için de yetki verilmesini istemektedir. Bu hususta 26 Kasım 1921'de (4) nolu TH memurunun I. Ordu İstihbarat Şubesi'ne yazdığı bir yazıda şöyle denilmektedir: Hariçten gelen yolculardan yalnız zabitan ve askerlerin vesikaları kollarda merkez kumandanlığınca ikâme edilen yolcular tarafından tahriri edilmekte olduğu görülmüştür. Şüpheli şahısların mürûr ve avletine mâni olmak için sivil yolcuların dahi seyahat vesikalarının muayeneye tâbi tutulmaları ve vesikasız görülecek olan yolcuların lairemize izamları hususunda emir buyurulması maruzdur."(10)

II. FAALİYETLERİ

Tedkik Heyeti Âmirliklerinin faaliyetleri ile alâkalı olarak bu habildiğimiz belgeler, bütün şubelerin faaliyetlerini teferruatıyla ortaya koymaktan uzaktır. Teşkilâtın faaliyetlerini bütün açıklığı ve yirintileriyle ortaya koyabilecek belgeler bulunamamıştır. Araştırmalarımız sonucu bulduğumuz belgelerden, yine de teşkilâtın hangi konularda faaliyette bulunduğunu, ilgi alanını tespit etmek ve bir kanaate varmak mümkündür diyebiliriz. Teşkilâtın üzerinde bulunduğu konular, belgelerden çıkarabildiğimize göre komünist faaliyetler, casusluk faaliyetleri, azınlıkların tutum ve davranışları, düşmanla iş birliği, Yunanlıların işgalleri ve zulümleri, halkın Millî Mücadele karşısındaki tavırları gibi konulardır.

Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı, Anadolu'daki komünist faaliyette bulunanların yerleri hakkında elde ettiği

• a.g.a., K. 622, D. 18, F. 55, 59; K. 632, D. 39, F. 1-57, 1-62; K. 622, D. 18, F. 27, 27-1; ydin, agm, s. 34-35; Sarıkoyuncu, age, s. 268 vd.
0. a.g.a., K.1949, D.265, F.16.

malûmatı Kastamonu Tedkik Heyeti Âmirliği'ne bildirmiş ve takip etmelerini emretmiştir. 28 Nisan 1921'deki Muhittin Paşa'nın emrine göre komünistlerin teşkilât merkezleri "... İzmir, Ankara, Eskişehir, Harput, Sivas, Kayseri, Konya, Bursa, Kastamonu, Samsun, İstanbul ve Balkanlar" dır. (11)

Aynı emirde Muhittin Paşa bu merkezlerde elebaşı durumunda olanları da bildirmiş ve yine takip edilmelerini istemiştir. Bu emirden anlaşıldığına göre bu kişiler şunlardır: "...Ankara'da Rus konsolosu himayesinde çalışan ihtiyat zabitanından Hüseyin Hüsnü, İstanbul'da Arabyan Hamı'nda Fazıl Müfüt Lütfü Ruslarla beraber çalışmaktadır. İzmir'de Mithat, Erzurum'da Mustafa oğlu Ahmed, Konya'da Bedrettin bu işle (komünistlikle) iştigal etmektedirler. Van ve Bitlis teşkilâtına memur Maksut isminde bir Kürt, Kars'ta Rüştü Paşa tarafından tevkif edilmiştir. Diğer merkezler hakkında malûmat alınamamıştır. Eskişehir teşkilâtını idare eden, ismi meçhul bir Tatar'dır." (12)

Muhittin Paşa 26 Nisan 1921'de Kastamonu Tetkik Heyeti'ni uyararak bazı komünistlerin seyahatlerini bildirmiş ve bunların takip edilmelerini istemiştir. Trabzon Tedkik Heyeti'nce Muhittin Paşa'ya bildirilen bu kişilerle ilgili Muhittin Paşa'nın emri şöyledir: "... Trabzon'dan İnebolu'ya gelmiş bulunan Moskova Sefarethanesi kurye zabiti ihtiyat Mülâzım-ı sanisi Trabzonlu Osman Fevzi Efendi'nin müfrit komünist olduğu, bununla birlikte mezuniyeten avdet eden Ankara Merkez Hastahanesi etibbasından Mülâzım-ı evvel Mustafa Efendi'nin de mumaileyhle sıkı bir surette temasta bulunduğu... mumaileyhin buraya vürudlarında sıkı bir surette taht-ı nezarete bulundurulması..." (13)

Millî Mücadele yıllarında en çok mesele çıkaranların başında azınlıkların geldiği bir gerçektir. Özellikle Rum ve Ermeniler yıkıcı faaliyetlerde bulunuyorlar, işgal güçleri ile iş birliği yapıyorlar, isyan çıkarmak için teşekküller kuruyorlardı. Azınlıkların bu durumlarını bilen Ankara Hükûmeti onları yakından takip ettiriyordu. Tedkik Heyeti Âmirliklerinin bu işin takipçisi olduğunu biliyoruz. 5 Nisan 1921'de Kastamonu Tedkik Heyeti Âmirliği'ni "Müdâfaa-i

11. a.g.a., K. 955, D. 17, F. 34.

12. a.g.a., K. 955, D. 17, F. 34.

13. a.g.a., K.955, D. 17, F. 33.

eşrutiye" adlı Rum teşkilâtı hakkında uyarmış ve bu teşkilâtın istamonu ve çevresindeki faaliyetlerinin ortaya çıkarılmasını istemiştir. Bu konudaki emir şöyledir: "...Samsun'da Rum Metropolidhasi'nin taharrisi esnasında elde edilen evrak arasında Müdafaa-i eşrutiye Komitesi namında muzır ve müsellah bir teşkilâtın mevdiyetine delâlet eder bir nizamname elde edildiği ve Fatsa, Havza, aye, İnebolu, Kırşehir, Kayseri, Sinop, Tokat ve Ürgüp'te birer besi bulunduğu anlaşılmış olduğu, Merkez Ordusu Kumandanlığı'nın işarından anlaşılmıştır. Rum Muhacîrîn Komisyonu nam-nüstearı tahtında gözlenen mezkûr teşkilâta mensup olanların zahihracıyla (ortaya çıkarılmasıyla) malûmat itası..."(14) Yine aynı şkilâtın çeşitli adlar altında faaliyet gösterdiği, özellikle Rumların şgunlukta oldukları şehirlerde aktif bulundukları tespit edilmiştir. te bütün bunların göz önüne alınarak Tedkik Heyeti görevlilerinin hususa dikkat etmeleri ve araştırma-ları bu açıdan olaylara bakak yapmaları ilgili âmirlerce emredilmiştir.(15) Ermenilerin de bir şkilât kurarak bazı faaliyetlerde bulundukları ve bazı ileri gelen irklere suikast yapılacağı haber alınmış ve bundan Tetkik Heyetle-nden ilgili olanlar uyarılmıştır. 15 Haziran 1921 tarihinde Adana avalisi Komutanlığı'nın bir yazısında Trabzon, Mersin, Dörtüol, Ishiye, Gaziantep Tetkik Heyeti Âmirlikleri uyarılmış ve Ermeni ko-itesince suikast tertip edilecek Türklerin listesi bildirilmiştir. Yine /nı yazıda propaganda, casusluk yapan Türk ve azınlıkların adları da ldirilmiştir. (16)

Sayılarının çok oldukları yerlerde azınlıklıkların taşkınlık ve aliyetleri, bulundukları yerlerdeki halk ve yöneticilerin de sabrını şırıyordu. Azınlıkların tutum ve davranışlarının çekilmezliği, is-ancı ve bölücülere destek vermeleri bölge dışına sürülmelerini ündeme getiriyordu. Merkez Ordusu bölgesinde Pontusculuk hareket-rinin koruyucusu Samsun'daki Kayseri kökenli Rumların geldikleri yerlere sürülmeleri kararlaştırılmıştır. Ancak bu karar msun'daki devlet görevlileri arasında anlaşmazlıklara sebep lmuştur. Bazılarının bu tarz bir sürgün hareketine karşı çıkmalarına arşılık, özellikle Samsun Tedkik Heyeti Âmiri Şevket Bey başta lmak üzere bir kısım görevliler ise sürgüne şiddetle taraftar idiler.

• a.g.a., K.955, D.17, F.25.

• a.g.a., K.955, D.17, F.25-1.

• Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul 1960, s.974.

Bunlar, vatan için koşup gelen subay ve ailelerinin otel, han köşelerinde sefalet ve perişanlık içinde yaşadıkları, Rumların ise rahatlık içinde yaşadıkları hâlde Türklük aleyhinde bulunmalarından dolayı sürgünü istiyorlardı. Bir kısım idareci ve halkla birlikte Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa da daha yumuşak ve ılımlı davranılmasını isteyenlerdendi. (17) Ancak Samsun'da bölge halkının içinde yaşayan onların nabzını tutabilen Tetkik Heyeti âmiri sık sık ordu merkezine bu konuda müracaatta bulunuyor ve Samsunluların, din kardeşleri boğazlanırken Rumların refah içerisinde yaşamalarından üzüntü duyduklarını belirtiyordu. Ayrıca Rumların korunduğunu bunun ise subay ve memurların hoşnutsuzluğuna sebep olduğunu yazıyordu. Bu müracaatlar ve şikâyetler karşısında Nurettin Paşa da harekete geçmiş ve Rumları himaye edenlerin bildirilmelerini Tetkik Heyeti Âmiri Şevket Bey'den istemiştir. Bunun üzerine Tetkik Heyeti Âmirliği şu tespitlerde bulunarak durumu bildirmiştir. Trabzon Mebusu Hafız Mehmet Efendi, eski millet vekillerinden Servet ve Naci Beyler; Yelkencizâde Şükrü ve Mehmet, Lütfi, Aklıkaçtızâde Rüştü Efendi, Hafız Mehmet'in kardeşi Ahmet Efendi, ayrıca alemdarlar, golilar, yelkenciler gibi. (18)

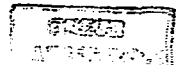
Tedkik Heyetlerinin üzerinde durdukları konulardan biri de işgal güçleri ajanlarının Anadolu'daki faaliyetleridir. 5 Nisan 1921'de Muhittin Paşa, Kastamonu Tedkik Heyeti Âmirliği'ni ikaz ederek "...İstanbul'daki memurların işarına nazaran İngilizlerin mahrem-i esrarı olan Sarı Nuri'nin adamlarından (311) Neşetli Piyade Mülâzımı evveli İbrahim Efendi namında bir zabıtın Anadolu'ya geldiği anlaşılmıştır. Mumaileyhin hangi tarihte geldiği elyevm nerede bulunduğunun serian işarı..."(19) denilmektedir.

İstihbarat Teşkilâtı Tedkik Heyeti Âmirliklerinin raporlarında en çok yer tutan olaylardan biri de Yunan askerî harekâtı ve zulmüne dair araştırma ve faaliyetlerdir. Garp Cephesi Komutanlığı bazı şubeleri uyararak bölgelerindeki Yunan zulüm, işkence ve diğer faaliyetlerini araştırmalarını, olayları vesikaları ile tespit ederek bildirme-

17. a.g.a., K.1124, D.20, F.11; Balcıoğlu, a.g.e. s.140.

18. a.g.a., K.1124, D.20, F.11-9; Balcıoğlu, a.g.e. s.140-141.

19. a.g.a., K.955, D.17, F.26.

rini emretmiştir.(20) Bozüyük Tedkik Heyeti Âmirliği aldığı emirlerine arştırmalarına daha sıkı devam etmiş ve sonuçlarını 14 Nisan 1921'de Garp Cephesi Komutanlığı'na bildirmiştir. Buna göre : "...irtıkamın dahilinde düşmanın ika ve irtikap ettiği mezalim ve tahriatı tetkik ve tespit eylemek üzere memurlarım faaliyettedir. Peyder-pyder tespit edilmekte bulunan listeler, karargâhımız ihtiyariyesinin tas-ki ile vücuda getirilmektedir. Düşman tarafından zulüm ve garet görmüş olan köylerden Alibeydüzü, Karabayır, Akçabesikâr, ızıltepe, Hamidiye köylerinin listeleri takdim kılınmıştır. Günyarık ıryesinde yalnız bir ırz tasallutu görülmüş ise de yapılan tahkikatta iş veyahut altı kadının namusuna dokunulmuştur. Köylü bu gibi eseleleri söylemekten çekiniyor. Keza hafıyyen yapılan tahkikatta amidiye karyesinde dahi bazı kadınların namuslarına tecavüz edil-ışse de heyet-i ihtiyariye ketmi hakikat eyliyor..."(21)

III Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği 24 ncü Tümen bölgesinde ilunmaktadır ve faaliyet sahası da burasıdır. Düşmanın bu yörede ra ettiği mezalim ve işkencenin araştırılması emrini alan şube, ge-ekli incelemeleri yapmış, Yunanlıların yakıp yıktıkları, köy ve kasa-ıllar ile işkenceye tâbi tutulan ve öldürülen insanları görmüş ve tes-t etmişlerdir. 21 Nisan 1921 tarihli rapora göre durum şöyledir : ..Saraycık, Kızılcapınar, Yörük Yayla, Örmangöze, Seyid Ali, Erik-... Karaağaç, Deli Elmacık, Darıdere, Kapakalan, Yukarı Armudlu, aydere, Aşağı Armudlu, Bozalan, Fındıkoluk, Kuyupınar öylerinde yapılan tedkik ve tahkikata göre köylülerin emval ve eşya ıyiatı hakkındaki ifadeleri biraz mübalağakâr olmakla beraber, na-usa tecavüz keyfiyetini gizlemektedirler. Bozüyük'ün zayıatına ge-ace Bozüyük'teki meskûn mahallatı kâmilen muhrik olmak üzere ka-banın dörtte üçü muhrik olmuştur. Kasaba kâmilen tahliye edilmiş, ıcak on kişi kadar kalmıştı. Kalanlar da Bağcı Mustafa nam şahıs takriben kırk beş yaşında idi, süngülemek suretiyle şehit edil-iştir. Hafız Ali Osman ve Demirci Hasan ve oğlu Mehmed düşman rafına götürülmüş hayat ve mematları hakkında malûmat inamamıştır..."(22)

. a.g.a. K.687, D.141, F.68 (24 ncü Fırka'nın bölgesinde bulunan ve Bozüyük Heyeti'nce inan işkence ve zulmünün araştırılacağı yerler şunlardır : Pazarcık-Karaköy hattının nubunda ve Birinci Fırka'nın Bilecik-Pazarcık-Aksu-Teke hududuna kadar düşmanın ıldığı muntakadır.)

. a.g.a., K.687, D.141, F.71.

. a.g.a., K.687, D.141, F.87.

Kocaeli bölgesinde ve "harp mıntıkası" dahilinde bulunan Bilecik Tedkik Heyeti Âmirliği de bölgesinde cereyan eden olayları günü gününe takip etmekte ve ilgili yerlere raporunu ulaştırmaktadır. Görev bölgesinde Yunanlıların yaptıkları işkence ve zulüm hakkında gerekli araştırmaları yapmıştır. 16 Ağustos 1921 tarihli bir raporunda Garp Cephesi Komutanlığı'na şu bilgileri vermektedir: "... Düşmanın Yenişehir'den Karaköy'e kadar ilerlediği yerlerde ihrak ettiği köylerden tespit edilebilenler bervec-i âtîdir : İlyas Bey (kısmen), Hâtir (kısmen), Pelitözü, Abaslık (veya Ayaslık), Başgiri, Beydemir, Alaylı, Toprak Ocak, Pazarcık, Hotanlı, Karametler, Karaköy, Şükrane. Bunlardan maada İnegöl civarında Derman köyünün ihrak edildiği mevsuken istihbar kılınmıştır. Derma(n) köyünde düşmanın ifa eylediği mezalim ve fecayii pek suzişli (acıklı) tasvir edilmektedir. Yunanlılar iki yüz küsur erkek, kadın ve çocukları camiye doldurduktan sonra tamamiyle yaktıkları gibi köyün her tarafını ateşlemiş ve harice çıkmak isteyenlerden (150) nüfusu otomatik tüfek ateşiyle şehit etmiştir.

Yunanlılar Bilecik-Eskişehir havalisinde ahaliye (mal-mülklerinin başında bulunmalarını ve aşarın onda birini alacağını) söyleyerek iknaa çalışmakta ve bu hususta maalesef ileri gelen sahib-i nüfuz Müslümanlardan elde ettiği eşhas ile vasi (geniş) mikyasta propaganda yapmakta oldukları hissedilmektedir. Yunanlılar Bilecik ve havalisinde bu suretle propagandada bulundukları hâlde Pazarcık, İnegöl ve Yenice havalisindeki İslâm köylerinde her türlü mezalimi ifa eylemekte oldukları istihbar kılınmıştır"(23) Bilecik Tedkik Heyeti Âmirliği, Yunanlıların yaptığı mezalim, yaktıkları köy kasaba vs. tespit ettiği gibi Müslüman halkın da içinde bulundukları halet-i ruhiyeyi ve düşmanla ilişkilerini de tespit etmiş ve bazı tahlillerde bulunmuştur. 16 Nisan 1921'de Garp Cephesi Komutanlığı'na verdiği aynı raporunda bu konuda da şunları yazmaktadır: "Süvari livasının Bilecik, Pazarcık, Lefke ve Söğüd havalisinde icra eylediği akınlarda beraber bulunarak bura ahalisinin ahval-i ruhiyeleri hakkında tedkikatta bulundum. Pazarcık havalisinde bulunan ahali Yakras ve Gülbey karveleri ahalişi hemen tamamıyla Yunan amaline açık görülmüştür.

u köylerin muhtarları daima Yunanlılarla temasta bulunarak havalı-i ezkûrede dolaşan kıtaatımız hakkında düşmana malûmat verdikleri bi karyelerinin camileri üzerinde bulundukları büyük beyaz bayrağı rinden kaldırıyor ve bu suretle düşman seri bir surette haberdar ilmiş oluyor. Bu karyelerin muhtarları taharri edilmiş ise de daha /vel köylerinden karar alınmıştır." (24) "...Bilecik civarındaki öyler halkının kısm-ı azamı Sakarya havalisinde ve Gölpazarı öylerinde bulunuyor. Bu ahaliden bir kısmı peyderpey köylerine /det etmektedirler. Söğüd ve havalisindeki kura (köyler) havalisine elince Eskişehir şimali ve Sakarya (güneyinde) bulunan köylerde unan propagandasının vasi mikyasta icra edildiği hissedilmiştir. skişehir tüccarlarından Hacı Bey nam şahus havalide sahib-i nüfuz lunacağından Yunanlıların hesabına olarak köylüler üzerinde tesir apmaktadır. Bu köyler halkı hükûmet-i milliyemize karşı tamamıyla uarız vaziyet almışlardır. BilhassaPozaniç ve Saray'da vukubu- n iki hadise bu kanaate tesir etmektedir. Pozaniç karyesine asker rarflerinin derdesti için giden jandarma müfrezesi evvelce celb edilen r Yunan müfrezesinin pususuna düşürülmüştür. Saray karyesinde alunan firarî efradın derdesti için Söğüd Ahz-ı Asker Şubesi'nden önderilen müfrezeden bir nefer, köylünün ateşine maruz kalarak ehid edilmiştir. Sakarya havalisindeki köylerin kısm-ı azamı sebze e yemişçilik ile iştilal eylediklerinden daima Eskişehir'e gidip gel- etmektedirler. Bu köyler ahalisinin muarız vaziyette bulunanların aşlıca esbabı da ticaretlerinin sekteye uğraması ve askere gitmeme- ridir. Bilecik, Söğüd, Pazarcık, İnegöl havalisinde bulunan efrad-ı skerîye hemen tamamen köylerine avdet etmişlerdir. Yunanlılar, öyleri işgal sahasında bulunan efrad-ı askerîyeye vesika vererek ser- est bıraktıkları haber alınmıştır.

Sakarya'nın cenub kısmındaki kuraya (köylere) gelince: Bu ci- etteki kurada Yunan propagandası henüz tevsî (genişleme) etme- üştür. Yalnız ahalide tesirleri görülmekte ve kendilerini dava-yı millî e alâkadar görmedikleri hissedilmektedir. Sakarya köylerinde bulu-

1. a.g.a., K. 1104, D. 166, F. 47.

nan seyyar jandarma kıtaatının vezaif ifa ettikleri görülmüştür. Küçük yaşlarında bulunan jandarma müfrezeleri, firarî efradın Sakarya'ya mürurlarına mâni olamıyorlar...."(25)

11 Ekim 1921'de Sarıköy'den III Numaralı Tedkik Heyeti Müdürlüğü'nün Garp Cephesi İstihbarat Şube Müdürü'ne yazdığı yazı şöyledir: "1. Sakarya'nın garbıyla şimendüfer hattının şimalindeki mıntıkada düşmanın irtikap ettiği fecayiiden, ihrak (yakma), katl ve ırza, namusa tecavüz gibi vekayii tahkik ve bu husustaki karye heyet-i ihtiyariyelerinin musaddık mazbataları ile defteri tanzim ettim. 2. Mıntuka (da) biraz yağma, biraz kısmen yağma olmak üzere düşman kırk iki köyü ihrak etmiştir. 3. Zi kıymettar (kıymetli) eşya ile zehairi kâmilten yağma etmiştir. 4. Tanzim ve derdest bulunan defterde munderiç olduğu vechile birçok kadın ve erkek kurşunla süngü ile cerh (yaralanma) edilmiş ve hatta yakılmıştır. 5. Bu karye heyet-i ihtiyariyelerinin mazbatalarında da görüleceği cihetle öğrenebildiğim 115'i mütecaviz kadının ırzlarına tecavüz (edilmiş), bunlardan 20'den fazlası on iki yaşındaki bakire kızlardır..."(26)

Garp Cephesi İstihbarat Şube Müdürlüğü'nün emri üzerine III Nolu Tedkik Heyeti Müdürü bizzat Yunanlılarla ilgili araştırma faaliyetlerinde bulunmuştur. Alpu civarında yaptığı araştırma sonuçlarını 22 Ekim 1921'de Garp Cephesi Komutanlığı'na rapor etmiştir. Üç Numaralı Tedkik Heyeti Âmiri'nin tespitlerine göre Alpu Köyü, bir kulübe dahi bırakılmamacasına yakılmıştır. Yunanlıların zulmünden kaçan köy halkı civardaki dağ köylerine dağılmışlardır. Eskişehir ile irtibat kurmak ve düşman hakkında malûmat elde etmek oldukça zordur. Çünkü düşman Eskişehir-Bilecik arasını tahkim etmiştir. Bu bakımdan Eskişehir'e "muhibir" göndermekte teşkilât zorlanmaktadır. Teşkilât sadece düşman güçleriyle uğraşmıyor, aynı zamanda yerli bozguncularla da uğraşmaktadır. Nitekim III Nolu Tedkik Heyeti Âmiri raporunda bu konuya da değinmekte ve "...gönderdiğimiz muhibirleri işgal altında bulunan ahalimiz ya ihbar veyahut bizzat... düşmana teslim etmektedirler. Ezcümle Beypazarı'ndan Kayılı Tevfik Efendi isimli zatı muhibir olarak Mihaliçcik- Sarıköy istikametinde (gönderdiğimizizde) mumaillehyi Dinek köylüleri derdest (tutarak) ve

25. a.g.a., K.1104, D.166, F.47-1.

26. a.g.a., K. 1104, D. 166, 154.

üşmana teslim etmişlerdir..." (27) diyerek şikâyetlerini ve zorluk-
rını dile getirmektedir. Bütün bu zorluklara rağmen yine de bazı
olları kullanarak Eskişehir'e ulaşabilmişlerdir. Teşkilât, istihbarat
in muhbirlerini Söğüt'ün kuzeyinden ormanlar arasından
ozüyük'e oradan da Eskişehir'e ulaştırabilmektedir. Muhbirlerin
üşman hakkında oldukça önemli bilgiler elde ettikleri
örülmemektedir. Nitekim III Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği'nin 24
kim 1921 tarihli raporunda da bu durum açıkça
özlenmektedir.Eskişehir'e kadar gidip gelen muhbirin raporunda
'unanlılar ve bölge ile alâkalı şunlar yazılıdır:"...Düşman,
skişehir'in şimalinde(kuzeyinde) Bozdağ-Beşkardeşler dağı
attındadır. Bu fırkanın (tümen) alay karargâhları Aşağı Söğüdönü,
'ukarı Söğüdönü'ndedir. Bu firkada on adet sahra ve on dört adet
ebel topu (vardır)... Düşman Eskişehir bölgesindeki zahireyi Bursa
e Kütahya'ya sevk etmektedir. Eskişehir'de bir cephane deposu
ıfılâk etmiştir. Bunu Yunanlılar bilâliüzüm ateşlemişlerdir. Fırka
tümen) ve alay numaraları maa-t-teessüf öğrenilememiştir." (28)

Her teşkilâtta rastlanabileceği gibi, Tedkik Heyetleri
ünyesinde de görevini kötüye kullanan, yetkilerini tecavüz eden
örevlilere rastlanmaktadır. Bazı personel, üniformasını kullanarak
alka tahakküm etmekte ve bazı kişilerin şerefi ve hayatı ile oyna-
ıktan çekinmemektedirler. Bolvadin Merkez Komutanlığı'nın 7
İsan 1922 yılında Ordu Komutanlığı'na yazdığı bir yazıda bu konu-
a THA'da görevli personelden şikâyet edilmekte ve şöyle denilmek-
tedir: "...Tedkik Heyeti maiyetinde bir resmî inzibat memuruyla bir
e resmî polis memuru bulunmaktadır. Bunlar hafi (gizli) tahkikat
apıyoruz perdesi altında rastgeldikleri haneye girip çıkmakta ahlâkı
ayrı mazbut insanlarla düşüp kalkmaktadırlar." (29)

Bir kısım görevliler ise, bazı kişilerin imzalarını taklit etmek
e mektuplar düzenlemek suretiyle onları casusluk gibi ağır bir suçla

... a.g.a., K. 1104, D. 166, F. 170.

... a.g.a., K. 1104, D. 166, F. 176.

... a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 26 (Gizli teşkilât olmasına rağmen resmî üniformalı kişilerin
ludurulması teşkilât için bir zaaf kabul edilmelidir. Nitekim aynı belgede bu konuda
nlar yazılıdır: "Vazife-i aslıyeleri hafiyen tahkikat olmağla, resmî üniforma ile gezmeleri
ıvafık görülmekte... ve kendilerine hüviyet tedariki imkân dahilinde bulunmasına bi-
en taraf-ı kumandanilerinden tensib buyurulduğu takdirde Tedkik Heyetinde resmî inzi-
t ve polis memuru bulundurulmaması hususuna emir ve müsaade buyurulması maruz-
r. Bolvadin Merkez Komutanı").

itham etmişlerdir. Her zaman büyük bir suç olan casusluk, olağanüstü zamanlarda daha da önem kazanmaktadır. Bu suçu işleyenlere müsamaha gösterilmeyip, en ağır cezalarla cezalandırılmaktadırlar. İşte böyle bir zamanda bazı kimseleri bu gibi ağır bir suçla itham etmek oldukça mesuliyetli bir iştir. Hele bu itham istihbarat ile görevli bir teşkilâta mensup kişilerce yapılırsa ayrı bir önem arz etmektedir. Ancak yalan yere ithamda bulunan görevlilerin de zamanın olağanüstü mahkemelerinde yargılanmakta olduğunu görmekteyiz. Nitekim Denizli THA'da görevli bazı kişilerin böyle bir suç işledikleri tespit edilmiştir. Bunun üzerine harekete geçen Konya İstiklâl Mahkemesi, suçluların mahkeme edilmek üzere Konya'ya gönderilmesini ilgililerden istemiştir. Mahkeme Başkanı İçel Millet Vekili Ali Bey 28 Haziran 1922 tarihli yazısında: "...İstihbarat Zabiti Hulusi Efendi ve Polis Cemal Efendiler, Çal eşrafından Hacı Mehmed Ağazâde Halid Bey'in imzasını takliden mektup tertibiyle, haysiyet ve namusuyla oynamak ve merkumu casusluk isnadıyla tutuklamak ...cürmünden dolayı mahkeme, haklarında tahkikatta bulunmuş ve suçları sabit olduğundan mahkeme edilmek üzere Konya'ya sevkleri..."(30) demektedir. Suçluların bu tarz davranışlarının cezalandırılmalarının icab ettiğinin gerekçesini ise; "birtakım erbab-ı namusu bu suretle lekelemekte olduğu ve hukuku tedhiş ettiği, birtakım masum ve bigünah halkın mağduriyetlerine ve ziraatte iş güçlerinden dur edilmemesi için Denizli'ye erbab-ı namus ve itimada şayan bir tedkik heyeti ikamesini selâmet-i memleket namına arz ederim"(31) diyerek açıklamaktadır. Bu istek üzerine harekete geçen Garp Cephesi Komutanlığı suçlu Teğmen Hulusi ve Polis Cemal Efendileri Burdur'da icrai faaliyette bulunan Konya İstiklâl Mahkemesi'ne sevk ederek suçluları adalete teslim etmek suretiyle vazifesini yerine getirmiştir. Yine istiklâl Mahkemesi Başkanı Ali Bey'in tavsiyeleri doğrultusunda şube personelinin bu işe lâyık olmayanların tasfiyesini, bunların yerine "...vazifelerini müdrük ve şayan-ı itimad olanların istihdamını" 1 Temmuz 1922 tarihli yazıyla ilgililere emretmiştir. (32)

Personelin vazifeleriyle mütenasib olmayan tutum ve davranışlarından bir diğeri de ahlâksız kadınlarla ilişkide bulunmak sure-

30. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 111-2.

31. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 111-2.

32. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 111-1, 7, 112-1; K. 2041, D. 138, F. 39; K. 1949, D. 265, F. 110.

tiyle görevlerini kötüye kullanmalarıdır. Hele istihbarat gibi çok önemli bir görevi yerine getiren teşkilâtın elemanı olarak Hristiyanlarla ilişkide bulunmaları ve gece sabahlara kadar içki, kumar ve gayri Müslim kadınlarla beraber bulunmaları da ayrıca üzerinde durulması gerekli bir konudur. Daha önce görevlerini kötüye kullananlar hakkında sıkı takibatta bulunan Garp Cephesi Komutanlığı bu konularda da hassasiyetini devam ettirmiş, bu gibi kişiler hakkında cezai müeyyideler uygulamıştır. Bununla da kalmayıp suçluların görevlerine devam etmelerine mâni olmayanlara karşı da şiddetli davranmış ve "... böyle bir zabitin istihbarat gibi mühim bir vazifede devam-ı istihdamına niçin müsaade edilmiştir denilerek tahkikat icrası..." (33) emredilmiştir.

33. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 124-3.

İKİNCİ BÖLÜM

TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN KADRO VE TEŞKİLÂ TI

I. KADRO

Tedkik Heyeti Âmirlikleri de Askerî Polis Teşkilâtı'nda olduğu gibi çeşitli derece ve sınıflara ayrılmıştır. Garp Cephesi Komutanlığı'ndan ordu komutanlıklarına yazılan emirlerden Tedkik Heyeti Âmirliklerinin derecelerine göre kadro ve görevlileri şu şekilde tespit edilmiştir.

A. BİRİNCİ SINIF TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Birinci sınıf şubelerde âmir olarak teğmen veya yüzbaşı rütbesinde bir subay bulunacaktır. Âmirden başka dört sivil memur (taharri memuru), iki veya dört polis memuru, yine iki veya beş inzi-bat memuru görevli olacaktır. (1)

Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa'nın 7 Nisan 1921'de bağlı birliklere yazdığı bir emirden, gösterilen kadro mevcutlarının azamisi-nin görevlendirilmesini istediği anlaşılmaktadır. Bu kadro ve teşkilâtın 1 Nisan 1921'den geçerli olduğu da ayrıca belirtilmekte-dir.(2)

B. İKİNCİ SINIF TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

İkinci sınıf şubelerde ise yine daha önce bahsedilen emirde be-lirtildiğine göre uygulama şöyle olacaktır: Heyet âmiri olarak

1. ATASE Arşivi; K.2041, D.138, F.25,25-1;K.690, D.148.,F.43-3,4

2. a.g.a., K.690, D.148,F.43-3,4.(Bu birlikler 1 nci ve 3 ncü Fırka ile 61,24,11,4,8 nci Süvari Firkalarıdır.)

ğmen-yüzbaşı rütbesinde bir subay, üç sivil memur, iki üç polis memuru, iki dört inzibat, bu tip şubelerde görev yapacaklardır.(3) 7 Nisan 1921 tarihinde çeşitli birliklere gönderilen bir emirden ikinci sınıf şubelerde âmir olarak, teğmen rütbesinde bir subayın görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında genel kadro mevzuatları bazı görevlerde tam uygulanırken bazılarında asgarî olarak uygulanması emredilmiştir. Örneğin üç sivil memur, üç polis memuru adrolarında tam kadro uygulanırken, inzibat olarak iki kişi görevlendirilmiştir.(4)

C. ÜÇÜNCÜ SINIF TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Garp Cephesi Komutanlığı'nın 5 Nisan 1922 tarihli bir emrinde üçüncü sınıf Tedkik Heyetlerinde yine âmir olarak mülâzım-yüzbaşı rütbesinde bir subay ile iki sivil memur, bir veya iki polis memuru, bir veya üç inzibat görevlendirilmiştir.(5) Ancak, 7 Nisan 1922 tarihli Garp Cephesi Komutanlığı emrinde âmir olarak bir teğmen, üç taharri memuru, üç polis ve iki inzibat memurunun üçüncü sınıf şubelerde görev yapması emredilmektedir.(6)

Teşkilâta bağlı şubelerde görev yapacak personelin temini konusu ise şöyledir:

Subaylar ordu komutanlıklarınca tayin edilerek vazifelendirileceklerdir. Taharri (araştırma) memurları da yine ordu komutanlıklarınca temin edilecektir. Bu mümkün olmadığı takdirde ise cephe komutanlığınca temini yoluna gidilecektir. Polis ve inzibat memurları kadrolarında bir değişiklik yoktur. Askerî Polis şubelerinde olan sayılar aynen korunacak ve yukarıda yazıldığı gibi olacaktır.(7)

D. MUAVİN ŞUBELER

Genelkurmay Başkanlığı'nın "Tedkik Heyeti Âmirlikleri"nin kurulması ile ilgili emirleri, bütün Askerî Polis şubelerinin ağırlıklı oldukları birimlerce tebliğ edilmiş ve gereğinin yapılması

a.g.a., K.2041,D.138, F.25,25-1.
a.g.a., K.690, D.148, F.43-3,4.
a.g.a., K. 2041,D.138, F25,25-1.
a.g.a., K. 690, D148, F.43-3,4.
a.g.a., K. 2041, D.138, F.25,25-1.

emredilmiştir. Nitekim Garp Cephesi Komutanlığı'nın bu emre istinaden bağlı şubelerine yazdığı 7 Nisan 1921 tarihli emrine göre "Muavin Tedkik Heyetleri" kurulması kararlaştırılmıştır. Bunların memurları da asıl tedkik heyetleri şubelerinin kadrolarından seçilecek kişilerden oluşacaktır. Şube âmirleri birer subay olacaktır. Bu teşkilâtlanma 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren geçerli kabul edilmiştir. Emir gereği eski Askerî Polis Teşkilâtı mensuplarından yetenekli, becerikli memurlar seçilerek yeni teşkilâtta görevlendirileceklerdir. Diğer memurların ise vazifelerine son verilecektir.(8)

Garp Cephesi Komutanlığı, bölgesinde yaptığı yeni düzenlemelerle ilgili raporları Genelkurmay Başkanlığı'na rapor etmektedir. 16 Nisan 1921 tarihli ve 3867 numaralı yazılarında bölgesindeki Askerî Polis şubelerinin 21 Mart 1921 tarihinden itibaren lağvedildiğini ve Tedkik Heyeti Âmirliklerine çevrildiğini bildirmekte ve "Eskişehir Birinci Sınıf Tedkik Heyeti Âmirliği'ne bağlı olarak Orhaneli, ikinci sınıf Bozüyük Şubesi'ne bağlı olarak Inegöl ve yine ikinci sınıf Bilecik Şubesi'ne bağlı olarak Yenişehir'de birer "muavin şube" kurulduğu ve memur sayısının asgarî sayıya indirildiği (9) bildirilmektedir.

Tedkik Heyetlerinin kurulmasından bir sene sonra bile kadro ve kuruluşlarla ilgili çalışmalar devam etmekte ve daha önce yayınlanan emirlere benzer emirler yayınlanmaktadır. Ülkenin o günlerdeki karışık durumu sürekli yenilenmeyi, şartlara ayak uydurmaya gerektirmektedir. İstihbarat teşkilâtında da aynı özellikler göze çarpmakta ve devamlı mevzuatta bazı değişiklikler yapılmakta veya görevini tamamlayanlar kapatılmaktadır. Garp Cephesi Komutanlığı'nın 5 Nisan 1922 tarihli bir emri, bu düşüncelerimize bir örnek teşkil edebilecek mahiyettedir. Bu yönden Garp Cephesi Komutanlığı, şubeleri kendi içlerinde serbest bırakmakta, ancak sonuçtan haberdar edilmelerini emretmekte ve şöyle demektedir: "...Gerekirse mevcut Tedkik Heyetlerinin kadrolarından memur ayırmak suretiyle (muavin şubeler) kurulması ordu ve müstakil kolorduların inisiyatifine bırakılmıştır. Tedkik Heyetlerinin gerek mevkileri değiştiği takdirde, gerekse muavin şubelerin kurulması icap ettiği takdirde, Cephe Komutanlığı'na bildirmek mecburidir" (10)

8. a.g.a., K. 690, D.148, F.43-3,4.

9. a.g.a., K.636, D.280, F.44.

10. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25

E. İSTİHBARAT HEYETLERİ

Tetkik Heyeti şubesi açılmayan veya geçici olarak bilgi planılan bölgelerde, istihbarat heyetleri oluşturularak, bunların istifade yoluna gidilmiştir. İstihbarat işi için o bölgedeki belerden personel görevlendirildiği gibi, diğer kuruluşlarla da birliği yoluna gidildiği görülmektedir.

Nitekim Antalya bölgesinde, istihbaratı toplayacak olanlar istihbarat subayı Yzb.Salim Efendi, Matbuat ve İstihbarat-ı Umumiye Müdürlüğü'nden Aşkî, Emniyet-i Umumiye İstihbarat Müdürlüğü'nden Azmi Beylerdir.

Muğla bölgesinde Müslümanlarla istihbaratı sağlamakla askerî şubeleri görevlidirler. Isparta'da polisler aracılığı ile istihbarat ılganacaktır. Denizli bölgesinde Sarayköy Jandarma Komutanı zb.Tahsin Bey emrinde bir istihbarat şubesi vardır. Bu şubenin Bulan ve Alaşehir'de bulunan muhbirleri aracılığı ile istihbarat temin ılecektir. Söke bölgesinde ise mutasarrıflık emrinde olmak üzere mir'de görev yapan altı kişilik bir grupta istihbarat elde edilmeye alışılmaktadır.(11)

II-TEŞKİLÂT

A. GARP(BATI)CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

1-1921 YILINDAKİ DURUM

a. Garp Cephesi Komutanlığı Karargâhına Bağlı Şubeler

Garp Cephesi Komutanlığı emrinde bulunan Askerî Polis şubeleri, Tedkik Heyeti Âmirliklerinin kuruluşu ile birlikte Tedkik Heyeti Âmirliklerine çevrilmiştir. Bir kısım Askerî Polis şubeleri

1. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25-5.

kaldırılmış bunun yanında icabeden yerlerde yenileri kurulmuştur. Ama prensip olarak teşkilâtın şube sayısının azaltılması suretiyle küçültülmesi yoluna gidilmiştir. Şimdi şubeleri sırasıyla inceleyelim.

Eskişehir Şubesi : Yeni teşkilâtlanmada da Eskişehir'in önemi dolayısıyla yerini koruduğunu ve birinci sınıf bir THA şubesi olduğunu görüyoruz. Nitekim Garp Cephesi Komutanlığı'nın 7 Nisan 1921 tarihli bir emrinde de bu konuya değinilerek "... Eskişehir'in eskiden olduğu gibi birinci sınıf bir Tedkik Heyeti..."(12) olduğu yazılıdır.

Bilecik Şubesi : Bilecik Tedkik Heyeti Âmirliği'nin, Garp Cephesi Komutanlığı'nın 7 Nisan 1921 tarihli emrinden ikinci sınıf bir şube olduğu anlaşılmaktadır. (13) 1922 yılında üçüncü sınıfa çevrilmiş ve ikinci ordu emrine verilmiştir.(14)

Bozüyük Şubesi : Garp Cephesi Komutanlığı'nın 7 Nisan 1921 tarihli bir emrinde Bozüyük Tedkik Heyeti Âmirliği'nin ikinci sınıf bir şube olduğu yazılıdır. (15)

b. Birinci Ordu Komutanlığı'na Bağlı Şubeler :

11 Kasım 1921 tarihli 1 nci Ordu Komutanlığı'nın bir emrinde Ordu bölgesindeki Tedkik Heyeti Âmirliklerinin şunlar olduğu yazılıdır.

Bolvadin Şubesi : I Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği'nin merkezi Bolvadin'dir.(16) Bu şubeye 22 Kasım 1921 tarihinden itibaren "IV" numara verilmiştir. Daha sonra Bolvadin Tedkik Heyeti Âmirliği 2 nci Ordu'ya bağlanmıştır.(17)

12. a.g.a., K. 690, D. 148, F. 43-3, 4 (8 Nisan 1921 tarihli Garp Cephesi Komutanının şubelere yayınladığı bir emirde şunlar yazılıdır.: "Garp Cephesi 2 nci Şube P. kısmında görevli Mülazım-ı evvel Sıtkı Efendi Eskişehir Tetkik Heyeti'ne geçici olarak tayin edilmiştir. P. vazifesinin adı geçen şahsa devri..." ATASE Arşivi, K. 690 D. 148. F. 39)

13. a.g.a., K. 690, D. 148, F. 43-3, 4.

14. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 28-2.

15. a.g.a., K. 690, D. 148, F. 43-3, 4.

16. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 13-5.

17. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 13.

Dinar Şubesi: II Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği'nin merkezi Dinar'dır. 11 Kasım 1921 tarihli 1 nci Ordu Komutanlığı emriyle, mevcut subaylar yeterli olmadığından, bu şubenin "istihbarî" mahiyette çalışması; yeterli personel temin edildiğinde "icrai" konuma geçirilmesi plânlanmıştır. Ayrıca II numaralı bu şube seyyar bir şekilde görev yapacaktır. Bu görevi, Sandıklı ile Dinar arasındaki bölgede yerine getirecektir. (18) Ancak on bir gün sonra verilen bir emirle yani 22 Kasım 1921 tarihinde Dinar Şubesi'nin numarası "V"e çevrilmiş ve bundan sonra işlemlerin buna göre yapılması istenmiştir.(19)

Denizli Şubesi: II Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği'nin merkezi Denizli'dir. Bu şubenin bir memuru devamlı olarak Bozdoğan'da bulunacaktır.(20)

22 Kasım 1921 tarihli bir emir ile Denizli Tedkik Heyeti Âmirliği'nin numarası II'ye çevrilmiş ve işlemlerin buna göre yapılması emredilmiştir.(21)

Mahmudiye Şubesi: I Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği Teğmen Zeki Efendi emrinde olup, merkezi Mahmudiye'dir.(22)

Aziziye Şubesi: Bu şubenin merkezi Aziziye'dir. Âmiri Üsteğmen Cevdet Efendi olup, şube II Numaralı THA olarak bilinmektedir.(23)

Osmaniye Şubesi: III Numaralı Tedkik Heyeti olarak görev yapacak olan bu âmirliğin merkezi Alpu civarında Osmaniye'dir. Üsteğmen Hüseyin Hüsnü Efendi'nin emrindedir.(24)

18. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 13-5.

19. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 13.

20. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 13-5.

21. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 13.

22. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 14.

23. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 14.

24. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 14.

2- 1922 YILINDAKİ DURUM

1922 yılı Tedkik Heyeti Âmirlikleri kadro ve şubeleri, millî Müdafaa Vekaleti'nin 29 Mart 1922 tarih ve 2323/5880 numaralı emri ile tespit edilerek Garp Cephesi Komutanlığı'na bildirilmiştir. Yeni kadrolar ve şubelerin durumu, Garp Cephesi Komutanlığı'nca ilgili birimlere 5 Nisan 1922 tarihinde tebliğ edilmiştir.(25) Söke, İzmit ve Fethiye Tedkik Heyeti Âmirliklerinden başka, diğer THA, emrinde bulundukları ordu ve müstakil kolordularca tensib edilecek bölge ve yerlerde istihdam edileceklerdir. İcab ederse kadro dahilinde olmak üzere ordu ve kolordular mevcut THA'dan memur ayırarak muavin şubeler kurabileceklerdir. Ancak THA'nın değişen mevkiileri, "muavin şubeler" in kurulması veya kaldırılması hakkında cephe komutanlığına bilgi vermek mecburiyetindedirler.(26)

a. Garp Cephesi Komutanlığı Karargâhına Bağlı Şubeler

Söke Şubesi: Üçüncü sınıftır. Özel durumundan dolayı bu şubeye numara verilmemiş ve bulunduğu yerin adı ile, yani Söke THA diye adlandırılmıştır. Harp mıntukası dahilinde bir şubedir.(27) Cephe komutanlığı emrinde olan bu şube 10 Haziran 1922 yılından itibaren 1 nci Ordu emrine verilmiştir.

Bu konuda cephe komutanı İsmet Paşa'nın emri şöyledir : "... cephe emrinde bulunan Söke Tedkik Heyeti ve İstihbarat Zabıtlığı 1 nci Ordu emrine verilmiştir. Aynı zamanda istihbarat zabiti olan TH Âmiri, raporların bir suretini kemaken cepheye ve EHUR'a bildirecektir." (28) Söke Tedkik Heyeti Âmiri, Tedkik Heyeti'ne ait vazifelerde doğrudan doğruya cephe istihbarat şubesi ile de temas edebilecek- tir. (29)

Fethiye Şubesi : Üçüncü sınıf bir şubedir. Özel durumundan dolayı "Fethiye Tedkik Heyeti Âmirliği" diye anılacaktır.

25. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25.

26. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 71.

27. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25; K. 1949, D. 265, F. 71.

28. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 96.

29. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 96-2.

undan dolayı numara verilmemiştir Harp mıntıkası dahilinde ir şubedir. (30)

b- Kocaeli Grubuna Bağlı Şubeler

İzmit Şubesi : İkinci sınıf bir şubedir. Bu şubede tülâzım veya yüzbaşı rütbesinde bir âmir ile üç sivil memur ulunacaktır. Bu şubeye numara verilmeyip "İzmit Tedkik Heyeti Âmirliği " adı ile anılması kararlaştırılmıştır. (31)

Geyve Şubesi : VII Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği diye bilir. Üçüncü sınıf bir şubedir. Kadro mevcutları ise şöyledir: bir âmir ve iki sivil memur bulunacaktır. Yine bu şube de harp mıntıkası içerisinde. (32)

Adapazarı ve Akçaşehir Şubeleri : Harp mıntıkası dahilinde olup kendi adları ile anılacaklardır.(33)

c- 1 nci Ordu Komutanlığı'na Bağlı Şubeler

IV Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği : 1 nci Ordu emrinde olup merkezi Afyonkarahisar'dır. Birinci sınıf bir şubedir. MMV'nin 9 Mart 1922 tarih ve 2323/5880 numaralı emri ile bu durumu tespit edilmiştir. Harp mıntıkası dahilindedir. (34)

II Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği : 1 nci Ordu emrinde olan bu şubenin merkezi Denizli'dir. Üçüncü sınıf bir şubedir. Harp mıntıkası dahilindedir.(35) Bir memuru Bozdoğan'dadır. stihbarî görevi vardır.(36) Denizli Tedkik Heyeti Âmirliği'ne II

0. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25.

1. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 71; K. 2041, D. 138, F. 25.

2. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 71; K. 2041, D. 138, F. 25.

3. a.g.a., K.1949, D. 265, F.71; Çam, Milli Mücadele'de İzmit Sancağı, İstanbul, 1993, s.20

4. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25; K. 1949, D. 265, F. 71.

5. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 71; K. 2041, D. 138, F. 25.

6. a.g.a., K. 2041, D.138, F.25.

numarası, 22 Kasım 1921 tarihinde verilmiştir.(37).

V Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği :Üçüncü sınıf bir şubedir. 1 nci Ordu emrinde olup merkezi Muğla'dadır. Harp mıntıkası dahilindedir.(38) Bu şube daha sonra Sandıklı'ya nakledilmiştir. Şubeye yazılan bir yazıda nakil gerekçesi şöyle izah edilmektedir: "1. Son günlerde düşman casuslarının Afyon, Sandıklı, Balmahmud, Sandıklı istikametlerinde fazla faaliyetleri

37. a.g.a., K.1949, D. 265, F. 13, (Denizli'de bulunan II Nolu THA'da 1922 yılı Haziran ayı itibarıyla görevli personel şunlardır: THA: Yzb. Tayyareci Hüseyin Hüsnü bin Mehmet Emin, İstanköy- Tevellüdü 309, Duhulü: 1 Eylül 1327, Nasbı: 1 Mart 337, Sicil Numarası 330 'dur.

Nişanları: Harp ve Gümüş Liyakat Madalyaları. Alman Hükûmeti'nin Demir Salıp Nişanı, İkinci Tayyareci Alâmeti Farikası ve Madalyası. Taharri memuru: Mehmet Ziyaeddin Efendi bin Zihni. Dersaadettidir. Tevellüdü 1290. Tayini 1 Haziran 1338'dir. Aile Adresi: İzmir'de Eşref Paşa Mahallesi'nde Yüzbaşı Hasan Ağa Mahallesi'nde oturan kardeşleri, Hediye ve Hayriye Hanımlardır. Ayrıca iki de nefer görevlendirilmiştir. Taharri memurları: Mustafa Efendi oğlu Ali Veysi. Söke'nin Konak Mahallesi'ndendir. Tevellüdü 301, Duhulü 14 Ağustos 1337'dir; Eğinli Mehmet oğlu Eyyüb: Söke'nin Konak Mahallesi'ndendir. Tevellüdü 1298, Duhulü: 23 Eylül 1337'dir. Ayrıca bir çavuşla bir başçavuş inzibat memurluğu emrinde kullanılmak üzere Garp C'nin emriyle gönderilmiştir. Çavuş Muğla'nın Mırhoca Mahallesi'nde Damakhoğullarından Ziyaeddin oğlu Beşir'dir. Tevellüdü 1299'dur. Başçavuş Muğla'da mukim ve Karacasulu Mustafa Beşiroğlu Mustafa oğlu Ahmed Tevellüdü 1310'dur. İki nefer Garp Cephesi'nin emriyle Söke Ahz-ı Asker Şubesi'nden verilmiştir. Silâhsızdırlar. ATASE Arşivi, K. 1949, D.265, F. 90-4). Mithat Ef: I. Ordu (2) nolu TH memuru. Baba Adı: Mehmet Ef. Memleketi: Edirne, Tevellüdü: 314. İhtiyat Zabıt Vekilliği'nden terhis edilmiştir. Aile adresi: Edirne'de Balık Pazarında Salsaniye Eczahanesi şimalinde. İhtiyat zabıt vekili iken terhisi müteakip TH'ye intisab eden mumaileyh Edirne'deki efrad-ı ailesiyle Sakarya Harbi'ne kadar muhabere edebilmiş ise de, bilahare muhabereye imkân bulamamış ve halen ne olduklarını öğrenememiştir. Edirne'de pederi, validesi ve bir de biraderi vardır.

Mehmet Refik Efendi: 2 numaralı TH memurudur. Babası: Hacı Ali Ef. Memleketi: Bursa. Tevellüdü: 302. İşi zahire tüccarı. TH'ye Duhulü : 10 Eylül 36 (fahriyen). Nasbı : 1 Temmuz 37. Aile adresi : I. Bursa'da Yıldırım Mahallesi'nde, validesi, Hatice. Refikası, Emine. Biraderleri : Ahmed Refik, Mustafa Nuri, Hasan Efendiler. Dersaadet'te Güllhane Seririyat Hastahanesi birinci muayene komisyonunda heyet-i sıhiyyece icra edilen muayenesinde gözlerinde iltihab mevcut olduğundan 4 Haziran 34 tarih ve 5898 numaralı raporla sülk-i askeriye'den ihraç edildiği, Çekirge Ahz-ı Asker Şubesi rıyasetinin 7 Temmuz 34 tarihli meşruhatından anlaşılmıştır.

Mehmet Cemâl Ef : (2) nolu TH polis memuru. Babası : Emekli Miralay Hamdi Bey. Memleketi : İzmir. Doğumu 308. Mesleği : Dersaadet polis memuru. Heyete duhulü : 10 Kânun-ı evvel 327. Nasbı : 1 Kânun-ı evvel 327. 10 Teşrin-i evvel 36 (naklen Eskişehir Polis Memurluğu) Aile adresi: 1. Bursa'da Hisar Mahallesi'nde validesi yanında bir birader 317 Tevellüdü Ragıb Ef; 2. Dersaadet'te Beşiktaş'ta Paşa Mah. (35) numaralı hanede hemşiresi Zehra Hamm. 3. Denizli'nin Karakollar Mahallesi'nde Nazilli muhacirlerinden Osman Ef. Kerimesi Nasibe Hanımla izdivac etmiştir. 5 Eylül 37 tarihinde TH Polis memurluğuna intisab etmiştir (ATASE Arşivi: K.1949, D.265, F.90-5).

38. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 125; K. 1949, D. 265, F. 71.

örölmektedir.

2. Bu sebeple V Numaralı TH merkezi Sandıklı'ya nakledilektir.

3. Derhal Sandıklı'ya hareket etmenizi ve muvasalatınızı bilirmenizi rica ederim.

4. Sandıklı'ya muvasalatla fırka istihbarat zabiti ile temasta bulunarak o havalide dolaştıkları istihbar ve eşkâlleri tespit edilen bu ain casuslar hakkında derakap takibata başlanabilecektir.

5. V Nolu TH'nın icraî bir şekilde sokulabilmesi için kadrosu hakkında teşebbüsatta bulundum. İlk gelecek memurları zat-ı alinize ereceğim.

6. Şimdiye kadar mesbuk muvaffakiyetinizi. Faruk" (39)

Bolvadin ile Dinar Tedkik Heyeti Âmirliği: İstihbarî örevleri vardır. 1 nci Ordu'ya bağılıdır.(40) Bunlardan Bolvadin THA'nın görev alanı ise Dinar ile Sandıklı arasındır. (41)

d. 2 nci Ordu Komutanlığı'na Bağlı Şubeler:

I Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği: 2 nci Ordu emrinde birinci sınıf bir şubedir. Merkezi Eskişehir'dir. Harp mıntıkası dahilindedir.(42) Daha önce bu şubenin merkezi Bolvadin idi. 25 Nisan 1922'de yapılan kadroya göre I numara, Eskişehir'deki Tedkik Heyeti Şubesi'ne verilmiştir. Birinci sınıf bu şubenin

9. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 39-3 (5 Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği'nde görevli taharri memuru; Hakkı Bey 1308 doğumlu Üsküp'ün Cedid İsabey Mahallesi'nden topçu üzbâşısı merhum Raşit Efendi'nin oğludur. Aile adresi: Eskişehir'dedir, Aile nüfusu: 1 efika, 1 hemşire, ve Nihat isminde bir mahdumu vardır. Emir eri: Denizli'nin Kayalık Mahallesi'nden İbrahim oğullarından Salih oğlu İsmail - 312, Aile adresi: Denizli'nin Kayalık Mahallesi'nden İbrahim oğlu Salih Efendi hanesinde. ATASE Arşivi K. 1949, D. 65, F. 90-1) (5 Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği müdürü: ihtiyat mülâzım-ı sanisi Denizli'nin Kayalık Mahallesi'nden Hakkı Karazade Ali Rıza Bin Ali Efendi Tevellüdü 310. Nasbı 23 Haziran 334. Kayıt No: 15973 ATASE Arşivi K. 1949, D. 265, F. 94-2.) Mehmet Cevdet Efendi bin Selim Sırrı (İhtiyat Mülâzım-ı evveli) Köprülü - 307; Nasbı: 26 Kânun-ı evvel 30. Duhulü: 1 Eylül 316, Sicili: 328 C- 13 ATASE Arşivi, K. 1949, D. 265, F. 94-1).

0. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25-5.

1. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25-5.

2. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25; K. 1949, D. 265, F. 71.

kadrosu şöyledir: Bir âmir, dört taharri memuru, iki-dört polis, iki-beş inzibat olacaktır. 25 Nisan 1922 tarihi itibarıyla kadro mevcudu ise şöyledir: Bir âmir, üç taharri memuru, bir polis, bir inzibattır. İhtiyacı ise bir taharri memuru, bir-iki polis ve bir-dört inzibattır. Görüldüğü gibi, tam kadroya ulaşamamıştır. Taharri memurlarından birisi Osmaniye istihbaratında görevlidir. (43)

II Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği: Daha önce 1 nci Ordu'ya bağlı olan Bolvadin'deki Tedkik Heyeti Âmirliği 2 nci Ordu emrine verilmiştir. 8 Mayıs 1922 tarihli İkinci Ordu Komutanlığı'nın bir emrinde şöyle denilmektedir: "...ordu mıntikasında Bolvadin'de bulunan I Numaralı Tedkik Heyeti, II numaraya çevrilmiştir. (44)

III Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği: 2 nci Ordu emrinde ve üçüncü sınıf bir şubedir. Merkezi Bozüyük'tür. Harp mıntikası dahilindedir.(45) Bu şubenin merkezi daha sonra Sivrihisar olmuştur. Şubenin kadrosu şöyledir: Bir âmir, iki taharri, bir de polis memuru bulunmaktadır. Bir inzibat fazlası bulunmaktadır. Polis ihtiyacı ise bir kişidir.(46) 1922 yılı ortalarında ise teşkilâtın bazı şubelerinin kapatılmaya başlandığını görmekteyiz. Bu cümleden olarak Sivrihisar'da bulunan III Nolu

43. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 28-4, 29-1. Âmir İhtiyat Mülâzım-ı evveli Muharrem Hadi Efendi bin Süleyman. Balıkesir - 307; Taharri memurları Şemsettin Efendi (Bolvadin'de) Bînadil, Manisa - 312; Bedri Efendi Bin Şahabettin (Mallica'da), Dersaadet - 309; Demirli Muhtarî Mehmet Çavuş (Mallica'da); Hüseyin Hüsnü Efendi (Osmaniye'de), 3 Nolu Tedkik Heyeti'ne nakledilmiştir. Polis memuru Hamit Efendi Bin Ahmet, Eskişehir - 309 (Piristine muhacirlerinden); İnzibat memuru Çavuş Halil İbrahim bin Ahmet, Eskişehir-310 (Şark Mahallesi'nden)

44. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25-1.

45. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25; K. 1949, D. 265, F. 71.

46. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 28-3, 29-1. Müdür Yüzbaşı Hayri Efendi Erzincan doğumludur. Taharri memuru Mehmet Şükrü Efendi Bin Davut Bozüyük'lüdür. Tevellüdü: 312, Polis Memuru İbrahim Efendi bin Süleyman, Eskişehir-310; inzibat memurları Mehmet Efendi bin Ahmet İnegöl-308, Derviş Efendi bin Hacı Hamza, İnegöl-314, Hüseyin Efendi bin Hamdi, Bilecik - 311, Ali Çavuş bin İzzet, Bursa - 313, Taharri Memuru Hüseyin Hüsnü Efendi bin Susu, Dersaadet - 306, (Osmaniye'dedir, bu memur 30 Nisan 1922 tarihli 2 nci Ordu Komutanı'nın emri ile Sivrihisar'da bulunan 3 Nolu heyet kadrosuna dahil edilmiştir. ATASE Arşivi, K. 2041, D. 138, F. 29.)

Tedkik Heyeti de kapatılmış ve evrakı ile personeli, ilgili maaşlara iade edilmiştir. Bu konu ile alakalı olarak 10 Temmuz 1922'de 3 ncü Kolordu Komutanlığı'nca 2 nci Ordu Komutanlığı'na yazılan bir yazıda şöyle denilmektedir: "25 Haziran 1922 tarih ve 925/4029 numaralı taharriye cevap: Sivrihisar'da bulunan III Nolu Tedkik Heyeti emr-i devletleri mucibince ağvedilmiş ve dosyaları Birinci Şube'ye teslim edilmiştir. Heyet emrinde bulunan gayr-i müsellaḥ (silâhsız) dokuz nefer colordu hayvan hastahanesine verilmiş olup, taharri memurlarının da Küplü İstihbarat Merkezi Taharri Memurluğu'na tayinleri hususu 6 Temmuz 1922 tarih ve 2129 numara ile arz edilmiştir."(47)

VI Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği: 2 nci Ordu emrinde ve üçüncü sınıf bir şubedir. Merkezi Bilecik'tedir. Harp muntakası dahiindedir.(48)

VI Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği: 2 nci Ordu emrine verildiği sırada da merkezi Bilecik idi. Daha sonra bu şubenin merkezi Aziziye olmuştur. Üçüncü sınıf bir şubedir. Kadrosu şöyledir: Bir âmir, iki taharri memuru, bir-iki polis, bir-üç inzibattır. 25 Nisan 1922 tarihi itibarıyla kadro mevcutları ise şöyledir: Bir âmir, iki taharri memuru, bir inzibat. Asıl kadroya göre ihtiyacı şöyledir: Bir-iki polis ile bir-iki inzibattır. Taharri memurlarından birisi Hüsrev Paşa'dadır. Bu nemur sonradan bu şubenin kadrosuna dahil edilmiştir.(49)

Zamana ve şartlara göre şubeler arasında personel değişimi yapılabilmekte ve ihtiyacı olan şubeler takviye edilmektedir. 30 Nisan 1922 tarihli 2 nci Ordu emrinde şöyle yazılıdır: "... Hüsrev Paşa'daki taharri memuru Bekir Hulusi Efendi, Aziziye'deki VI Numaralı Tedkik Heyeti kadrosuna dahil edilmiştir."(50)

47. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 43.

48. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 25.

49. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 28-2, 29-1 Âmir Yüzbaşı Hüseyin Hüsni Efendi bin Mehmet Pazarcık-305. Sicil 327-30. Nasyı: 28 Temmuz 1334. Taharri memuru Ahmet Zühtü Efendi bin Süleyman, Kırmastı-1292; İnzibat memuru, Başçavuş Mustafa oğlu Ali, Akşehir-308 'Sivrihisar'dan getirilmiştir); Taharri memuru İbrahim oğlu Bekir Hulusi Efendi, Malatya-308 (Hüsrev Paşa'da görevlidir.)

50. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 29.

B- KASTAMONU VE HAVALİSİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Kastamonu Şubesi : 1921 yılı bütçe düzenlemeleri sırasında Askerî Polis şubeleri kapatılmış ve yerlerine "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" kurulmuştur. Yeni kuruluştaki birinci sınıf şube kadrolarında en yüksek rütbeli şahsın yüzbaşı olması kararlaştırılmıştır. Bu karar gereği Askerî Polis şubelerinden Tedkik Heyeti Âmirliği'ne çevrilen şubelere yeni atamalar yapılmıştır. Bu tayinler çerçevesinde Muhittin Paşa'nın 28 Mart 1921 tarihli bir emrinden Kastamonu THA Şubesi'ne, Bartın Şube Müdürü Yüzbaşı Naci Efendi'nin tayin edildiği anlaşılmaktadır. Yine aynı emirde, Kastamonu merkez şubesinden alınarak Zonguldak Şubesi'ne tayin edilen üç taharri memurunun durumlarında değişiklik yapıldığı bildirilmektedir. Buna göre bu üç kişiden biri Zonguldak'ta bırakılmış, diğerleri ise Ereğli ve Amasra'ya gönderilmiştir (51)

İnebolu Şubesi : Yeni kadro düzenlenmesinde birinci sınıf Tedkik Heyeti şubelerindeki sivil memur adedi beşten dörde indirilmiştir. Bu genel prensip çerçevesinde İnebolu Şubesi'nde de personel sayısında bir azalma söz konusudur. Bu konu ile alakalı olarak Kastamonu Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'nın 28 Mart 1921 tarihinde ilgililere şu emri verdiğini görüyoruz : "... İnebolu Tedkik Heyeti'nde Mustafa Hikmet, Salahaddin, Mahmud Celâl ve Zihni Efendiler bulunacaktır. İnebolu Şubesi'nden Mazhar ve Kastamonu Şubesi'nden Abdürrahim Efendilerin Zonguldak Şubesi'ne tahvilleri icra ve tensib kılınmıştır." (52) İmkânların kısıtlı oluşu ve vasıflı insan bulunmaması, o günlerin baş özelliklerindendir. Bu bakımdan personel alımında azamî titizlik gösterilmekte ve mümkün olduğu kadar mevcut elemanlardan faydalanma yoluna gidilmektedir. Bu maksatla ikiz görevlendirme yolu tercih edilmektedir. Örneğin 31 Ocak 1922'de

51. a.g.a., K. 955, D. 17, F. 14-2.

52. a.g.a., K. 955, D. 17, F. 14-2.

İUR'a yazılan "İnebolu İrtibat Zabıtlığı" nin bir yazısında şöyle demektedir : "... İnebolu İrtibat Zabıtlığı'nın İstanbul kuryesi olarak lışan Nuri Efendi'nin hem bu vazifeyi hem de taharri memurluğunu likte yürütmeleri için tensib buyurulduğu takdirde tayini hususu..." 3)

Zonguldak Şubesi : İstiklâl Harbi yıllarında Karadeniz, lhasa Batı Karadeniz kıyılarındaki şehir ve kasabalar olkça önemli ve kritik bir konuma sahiptirler. Bunlardan biri de phesiz Zonguldak'tır. İstanbul'dan gelen her türlü yardım ve san mutlaka bu şehirlerden birinden geçerek İç Anadolu'ya, ini Ankara'ya ulaşmaktadır. Bu bakımdan buralarda ırevlendirilecek personele azamî ölçüde dikkat edilmektedir. itekim MMV'ce Zonguldak THA'ya 3 ncü Tümen 10,5 luk ır topçu bataryasında görevli Üsteğmen Fazıl bin Osman tan edilmiştir.(54) Aynı olayla ilgili olarak Kastamonu ve Havisi Komutanlığı'na Genelkurmay Başkanlığı'nca 7 Temmuz 21'de bir emrin yazıldığı görülmektedir. Bu emirde Fazıl bin sman'ın tayininin uygun bulunduğu belirtildikten sonra bu gibi akamlara tayin edileceklere dikkat edilmesi hususu üzerinde rılmakta ve şöyle denilmektedir. "... tayin edilecek zabitanın /vel emirde EHUR'un mütalâası alınmak ve bu işlerin icab etdiği evsafı ve şeraiti mutlaka etraflı bir surette cami bulunmaına ehemmiyet verilmek lâzımdır..."(55)

Zonguldak Tedkik Heyeti Âmirliği'nin lağvedilmiş olmasına ğmen emrin uygulanmadığı, daha açıkçası bir anlaşılamazlık duğu görülmektedir. İlgililer arasında bir haberleşme noksanlığı ya bu noksanlıktan dolayı birbirini anlamama göze çarpmaktadır. u yüzden de kuruluşlar arasında lüzumsuz yazışmalar olmakta ve ler uzayıp gitmektedir. Zonguldak Tedkik Heyeti Âmirliği'nin

1. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 15. İnebolu THA'da görevli personel şunlardır: Âmir, izbaşı Selami Efendi; Taharri memurları, Selahattin Efendi bin İhsan Paşa - Asitane (İstanbul) - 300, Mehmet Zühtü bin Ahmet, Kastamonu-303, Mazhar Efendi bin Aziz, ersaadet - 1296, Mustafa Hikmet Efendi bin Ahmet, Mamuratül Aziz-307(ATASE Arşivi, 952, D.6, F.10-1).

2. a.g.a., K. 1041, D. 137, F. 16; Sarıkoyuncu, a.g.e., s. 268 vd.

3. a.g.a., K. 1041, D. 137, F. 16-1.

kapatıldığıının kesin olarak bu şubelerde çalışanlara bildirilmemesi yüzünden personel normal olarak görevlerine devam etmişler, fakat maaşları ödenmemiştir. Bunların mağduriyetlerinin giderilmesi için müracaatları üzerine Batı Cephesi Komutanlığı durumu 21 Aralık 1921'de EHUR'a bildirmiştir. 22 Aralık 1921'de EHUR'ca bu yazıya verilen cevapta "1922 şenesi maliyesi için tertip edilen bütçede Zonguldak Tetkik Heyeti Âmirliği ilga olunmuştur" (56) denilmekte ve durumun Kastamonu Bölgesi Komutanlığı ve Müdafaa-i Milliye Vekâleti nezdinde takip edilmesi emredilmektedir. Bu yazıdan bir müddet sonra MMV, 17 Ocak 1922'de Zonguldak Şubesi'nin lağvedildiğini ve evrakı ile personelinin Bolu Kalem-i riyasetine verildiğini hem Genelkurmay'a hem de Batı Cephesi Komutanlığı'na bildirmiştir. Ancak Zonguldak THA Şubesi'nden 12 Şubat 1922'de Garp Cephesi Komutanlığı'na çekilen bir telgrafta bu hususta kendilerine herhangi bir emrin gelmediği, eldeki evrakın nereye ve kime teslim edileceği sorulmaktadır. Bu telgraf üzerine kendi bölgesinde olmayan bir şubenin istekleri karşısında zor durumda kalan Batı Cephesi Komutanlığı İstihbarat Şubesi, Genelkurmay'a müracaat ederek konunun aydınlatılmasını talep etmektedir.(57) Aynı meseleyi 18 Şubat 1922 tarihinde Genelkurmay, Millî Müdafaa Vekâleti'ne sormuştur. Buna karşılık MMV Müsteşarı'nın 21 Şubat 1922'de verdiği cevap ise şöyledir : "Zonguldak Tedkik Heyeti'nin lağvı şifre ile Bolu Kalem-i riyasetine emredilmişti... Tatbik edilmediği anlaşılan keyfiyet-i lağvın bu kere de Bolu Kalem-i riyasetine tekîden emredildiği maruzdur."(58)

56. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 4-1.

57. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 9-2, 9-4.

58. a.g.a., K.1630, D.231, F. 9-4.

C. ADANA VE HAVALİSİ KOMUTANLIĞI TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Kastamonu Havalisi Komutanı Muhittin Paşa 1 Kasım 1921'den itibaren Adana ve Havalisi Komutanlığı'na tayin edilmiştir.(59) Bu bölgede Tedkik Heyeti Âmirliklerinin teşkilâtlanması konusunda büyük gayretleri olmuştur.

4 Kasım 1921'de Genelkurmay'ca Adana Havalisi Komutanlığı'na ve MMV'ye yazılan bir yazıda "...birinci sınıf Kastamonu, Pozantı ve Maraş Tedkik Heyeti Âmirlikleri 1 Kasım 1921'den itibaren kadroları ve bütçeleriyle birlikte tamamen Adana Havalisi Komutanlığı emrine intikal edecektir..."(60) denilmektedir. Bu intikalden sonra Adana ve Havalisi Komutanlığı bölgesinde bir düzenlemeye gidilerek yeni tedkik heyeti âmirliklerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Bölgedeki Tedkik Heyeti Âmirliklerinin kuruluş çalışmalarıyla ilgili Adana Havalisi Komutanlığı'nın EHUR'a yazdığı 30-31 Ocak 1922 tarihli bir raporda şöyle denilmektedir: "Adana, Mersin, Payas, Gaziantep Tedkik Heyetleri teşkil olunarak ifa-i vazifeye başlamıştır. Islâhiye Tedkik Heyeti ikmal edilmek üzeredir..."(61)

Payas Şubesi : Payas'ta 4 Kasım 1921'de birinci sınıf bir şube açılmıştır. Her ne kadar bu şubenin Pozantı THA'nın nakledilmesi suretiyle kurulması (62) kararlaştırılmışsa da Muhittin Paşa'nın 23 Ocak 1922'de Genelkurmay'a yazdığı bir yazıdan, aslında daha önce burada doğru dürüst bir şubenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Payas Şubesi'nin de hemen hemen tamamen yeniden teşekkül ettirildiği izlenimi edinilmektedir.(63) Nitekim aynı tarihli yazıda şubenin kurulduğundan bahsedilerek şöyle denilmektedir: "...kesb-i ehemmiyet eden

59. Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, s. 16-17.

60. ATASE Arşivi, K. 636, D. 280, F. 52.

61. a.g.a., K.1630, D. 231, F. 11-3.

62. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 52.

63. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 11-2.

Payas Tedkik Heyeti Âmirliği'ne Yüzbaşı Hafız Hüsni Efendi bin Raşid (328-T-984) tayin ve izam kılınmıştır." (64) Şube müdürünün dışında ayrıca dört adet sivil memur da tayin edilmiştir. Muhittin Paşa aynı bilgileri MMV'ye bildirmiştir. Önceleri birinci sınıf bir şube olarak kurulan Payas Şubesi'nin kısa zaman sonra bölgenin ihtiyacı göz önüne alınarak daha düşük dereceli bir şubeye çevrilmesi kararlaştırılmıştır. Ve bu karar üzerine bölge komutanı Muhittin Paşa 9 Mart 1922'de düşündüklerini Genelkurmay Başkanlığı'na teklif etmiştir.(65) Genelkurmay bu teklifi kabul ettiği gibi, zaten bunun bölge komutanlıklarının yetkisinde olduğunu da hatırlatan bir cevap vermiştir. 19 Mart 1922 tarihli bir yazıda aynı konuya değinilmekte ve şöyle denilmektedir : "... görülecek lüzum ve ihtiyaca nazaran Tedkik Heyeti mahallerinde tadil ve tebdil, kumandanlıkların salâhiyetlerine mevduudur..."(66)

Maraş Şubesi: Maraş Askerî Polis Şubesi'nin daha önceleri birinci sınıf bir şube olarak kurulması plânlanmıştır. Ancak 1920 yılı sonlarında dahi bir türlü kadrosu tamamlanarak faaliyete geçirilememiştir.(67) Akabinde de kuruluşundan vazgeçilerek Tedkik Heyeti Âmirliği'ne çevrilmesi kararlaştırılmıştır. Daha başlangıçta Askerî Polis şubelerinden THA'ya geçilirken Maraş Şubesi'nin lağvedilerek İslahiye ve Ayntab Şubelerinin kuruluşunda bu şubenin personelinin faydalanılması düşünülmüştü. Ancak yeni kurulacak tedkik heyeti âmirliği için yeterli eleman bulunamamıştı. Öyle ki âmirinden diğer görevlilere kadar personelin fahrî memurlardan, kısmen de askerî inziбат memurlarından teşekkül ettirilmesi düşünülmüş ve bu yönde çalışmalar başlatılmıştır.(68)

64. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 11-1, 11-5.

65. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 26.

66. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 26-1.

67. Hamit Pehlivanlı, Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilâtı, Ankara, 1992, s.69.

68. ATASE Arşivi, K.1630, D. 231, F. 11-3.

Ancak bu çalışmaların verimli olmadığı ve yeterli eleman sağlanamadığı, bazı yazışmalardan anlaşılmaktadır. Adana Havalisi Komutanı Muhittin Paşa 23 Ocak 1922'de EHUR'a yazdığı bir yazıda yeterli personel bulamadığından bahisle, düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: "...Maraş'taki THA'ya âmir olacak subay bulunmayıp Teşkilât-ı Mahsusa zabitanından ika edilmekte, taharri memuru ve sivil olarak inzibat memurları ile idare-i maslahat edilmektedir. Maraş THA'dan, diğer Tedkik Heyetlerinin teşkilinde istifade edilemeyeceği anlaşıldığından, Islahiye ve Gaziyntab'da teşkil edilecek Tedkik Heyetleri için heyet âmiri ile arzu edilen vasıfları haiz sivil taharri memurlarının mezkûr muntakalarca tayinlerinin muntakalara emir olunması..."(69) Genelkurmay Başkanlığı'nın bu yazıya verdiği cevaptan konuyu yakinen takip ettiklerini, meselelere vakıf olduklarını anlıyoruz. Yeterli kadro kurulmadan bir istihbarat kurumunun gelişigüzel idare edilmesi düşünülemeyeceği gibi, faydalardan çok zarar vereceği şüphesizdir. Bütün bunları göz önüne alan Genelkurmay Başkanlığı, daha önce 4 Kasım 1921 tarihli Maraş Şubesi'nin lağvı ile ilgili emri de (70) hatırlatarak Adana Havalisi Komutanlığı'nı uyarmış ve gerekli tedbirlerin alınmasını emretmiştir. Bu maksatla yazılan 28 Ocak 1922 tarihli emirde şöyle denilmektedir: "...Maraş'taki Tedkik Heyeti'nin ahvaline gayr-i muvafık bir şekilde idaresi caiz olmadığı gibi havali muntakasında yeniden ihdas edilen heyetlere tevzii edilmek üzere esasen ilgası lüzumu bundan evvel emir ve tebliğ olunmuştu. Binaenaleyh Maraş Tedkik Heyeti'nin hemen lağvolunmasını ve diğer yeni heyetler teşkilâtının serian ikmalini ve bilhassa Payas'ı rica ederim..."(71)

Adana Şubesi : Genelkurmay Başkanlığı'nın 4 Kasım 1921 tarihli emrinde Kastamonu'daki şubenin lağvedildiği ve bütün personeli ile birlikte Adana bölgesine nakledilmesi ve bu imkânların yeni şubelerin kuruluşu için kullanılması isteniyordu. Adana'da kurulması düşünülen Tedkik Heyeti Âmirliği'nin derecesi ikinci sınıf olarak düşünülmüş, personel miktarı ise yüzbaşı rütbesinde bir subay ve üç sivil taharri memuru olarak plânlanmıştı. Adana Şubesi Kastamonu'dan nakledilen şube personeli ile kurul-

69. a.g.a., K.1630, D. 231, F. 11-2.

70. a.g.a., K.636, D. 280, F. 52.

71. a.g.a., K.1630, D. 231, F. 11-3

muştur.(72) O günün şartlarında arzu edilen miktar ve kalitede personel bulmak oldukça zordu. Şubelerin plânlanan şekilde tam kadro ile çalışıklarına rastlamak her zaman mümkün olmamaktadır. Kadro eksiklikleri zaman içerisinde tamamlanmakta veya eksik kadro ile çalışmaya devam edilmektedir.

Adana Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'nın Adana Tedkik Heyeti Âmirliği Şubesi'nin kuruluşu ve kadrosu ile ilgili olarak Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği raporda yukarıdaki yazılanlar paralelinde ki rapor şöyledir:

"... Emirleriniz gereği Kastamonu'dan naklen Adana'ya getirilecek olan Tedkik Heyeti'nden bir yüzbaşı ile iki sivil taharri memuru Adana'ya gelmiş ve üçüncü memur davet edilmiştir."(73)

Mersin Şubesi : Mersin Şubesi 4 Kasım 1921 tarihli emir gereği üçüncü sınıf bir şube olarak kurulmuştur. Bu şubenin kadrosunu, âmir olarak bir teğmen ve iki sivil memur meydana getirmektedir. Mersin Şubesi'nde görev yapacak sivil personelin bir kısmı, emir gereği Adana havalisine nakledilen Kastamonu ve bir kısmı da lağvedilen Maraş Şubesi'nden karşılanacaktır. Âmir olan teğmenin maaşı Tedkik Heyetlerinin bütçesinde ayrılmamış olduğundan, maaşının Adana Havalisi Komutanlığı'nca ödenmesi emredilmektedir.(74) Adana Havalisi Komutanlığı, şubenin personeli ile ilgili olarak Genelkurmay Başkanlığı'na verdiği 23 Ocak 1922 tarihli raporda yapılan tayinlerden bahisle şöyle demektedir : "... Mersin Tedkik Heyeti Âmirliği'ne piyade Mülâzım-ı evveli Muhsin Efendi tayin edilmiş ve iki taharri memuru da bulunmuştur."(75) Tedkik Heyeti şubelerinin sınıf dereceleri, kurulduğu yerin ehemmiyetine ve değişen şartlara göre zaman zaman yeniden ayarlamayı icab ettirmektedir. Zaman içerisinde üçüncü sınıf bir şubenin birinci sınıfa çevrilmesine ihtiyaç hissedildiği görülmektedir. Nitekim buna bir örnek olarak 9 Mart 1922'de Adana Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'nın Genelkurmay'a yaptığı teklifi görmektediriz. Muhittin Paşa bu

72. a.g.a., K.636, D.280, F.52.

73. a.g.a., K.1630, D.231, F.11-2.

74. a.g.a., K.636, D.280, F.52; Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1960, s.974.

75. a.g.a K.1630, D.231, F.11-2.

yazısında "... Mersin'in önemli bir çıkış yeri olduğunu, Mersin Tedkik Heyeti Âmirliği'nin birinci sınıfa; Payas Tedkik Heyeti Âmirliği'nin ise üçüncü sınıfa çevrilmesi ..." (76) ni teklif etmektedir. Muhittin Paşa'nın bu teklifi Genelkurmay Başkanlığı'na uygun mütalâa edilmiştir. Daha önce genel manada verilen bir emir hatırlatılarak şöyle denilmektedir. "... Kadro ve bütçesinin heyet-i umumiyesine ilâvat yapılmamak şartıyla görülecek lüzum ve ihtiyaca nazaran Tedkik Heyetlerinin mahallerinin (yerlerinin) tadil ve tebdili (değiştirilmesi) kumandanlıkların salâhiyetlerine mevduu bulunduğu cihetle Payas'taki heyetin üçüncü sınıfa çevrilmesi ve buna mukabil Mersin Tedkik Heyeti'nin birinci sınıfa çevrilmesi caizdir..." (77)

Islahiye Şubesi : Islahiye'de üçüncü sınıf bir şubenin 4 Kasım 1921 tarihli Genelkurmay'ın emriyle kurulması plânlanmıştır. Kadrosu'nda bir yüzbaşı ve Maraş'tan naklen getirilen iki sivil taharri memuru bulunacaktır. (78) Kuruluşundan uzun bir zaman sonra Islahiye Tedkik Heyeti Âmirliği'ne makine-li tüfek Mülâzım-ı evveli Selânikli Hüseyin Hüsnü bin Sami tayin edilerek durum, 4 Şubat 1922 tarihinde EHUR'a bildirilmiştir. (79) Aynı konu ile ilgili olarak 6 Şubat 1922'de MMV'ye yazılan bir yazıda "... Islahiye Tedkik Heyeti Âmirliği'ne tayin edilen mkt.tuf.Mülâzım-ı evveli Selânikli Hüseyin Hüsnü Ef. bin Sami (324-76)'nin ona göre muamele-i kaydiyesinin ifasına müsaade buyurulmasını rica ederim" (80) denilmektedir.

Ayntab (Antep) Şubesi: Ayntab Şubesi 4 Aralık 1921'de üçüncü sınıf bir şube olarak kurulmuştur. Kadrosunu şube âmiri olarak bir teğmen ile lağvedilen Maraş Şubesi'den naklen gelecek bir sivil taharri memuru oluşturacaktır. Şube âmiri teğmenin maaşı Tedkik Heyeti Âmirliği bütçesine konulmadığı için teğmen, Antep Mıntıkası Komutanlığı kadrosuna tayin edilecek ve bura bütçesinden maaşını alacaktır. (81)

76. a.g.a., K.1630, D. 231, F. 26.

77. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 26-1.

78. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 52; Karabekir, a. g. e., s. 974.

79. a.g.a., 1630, D. 231, F. 17-1.

80. a.g.a., 1630, D. 231, F. 17-1.

81. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 52; Karabekir, a.g.e., s. 974.

D. CENUP (GÜNEY) CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Güney Cephesi Komutanlığı emrinde birinci sınıf olarak Pozantı, Afyonkarahisar, Antalya Şubeleri bulunmaktadır. Kadrolarında âmir olarak birer yüzbaşı ve dörder sivil taharri memuru bulunmaktadır.

Konya Şubesi bir üsteğmen ve üç sivil taharri memurundan müteşekkil ikinci sınıf bir şubedir. Üçüncü sınıf Söke Şubesi ise bir üsteğmen ve iki sivil taharri memurundan oluşmaktadır. Güney Cephesi Komutanlığı'nın 3 Mayıs 1921 tarihinde (82) kaldırılması üzerine Pozantı Şubesi hariç diğer şubeler personel, ödenek vs. leriyle birlikte Garp Cephesi Komutanlığı emrine verilmişlerdir. Ayrıca 8304 lira olan Güney Cephesi Tedkik Heyeti Âmirliklerinin bütçesi de Batı Cephesi'ne aktarılmıştır. Güney Cephesi Komutanlığı'ndan Batı Cephesi emrine verilen şubelerden birinci sınıf Afyonkarahisar ile üçüncü sınıf Söke Şubeleri bölge olarak 1 nci Ordu bölgesindedirler. 1 nci Ordu bölgesinde kurulması plânlanan üç şubeden ikisi bu durumda hazır kurulmuş olduğuna göre, eksik olan şube için kaynak bulunması gerekmektedir. O günün şartları içinde bütçeye yeni ilâve tahsisat koymak imkânsızdır. Ancak üçüncü bir şubenin kurulması zarurî olduğuna göre teşkilâtın kendi içerisinde bu meseleyi çözmekten başka çıkar yolu gözükmemektedir.

Genelkurmay Başkanlığı, Konya ve Antalya Şubelerinden birer taharri memurunu alarak tahsisatlarıyla birlikte yeni kurulacak şubeye vermiştir. Ayrıca maaşı 1 nci Ordu bütçesinden karşılanmak üzere, şartları bu göreve uygun bir subayı da âmir olarak tayin etmeyi kararlaştırmıştır. Üçüncü sınıf olarak kurulacak bu şubenin "müncer ve müteferrika" harcamaları için yıllık Antalya ve Afyonkarahisar Şubeleri tahsisatlarından yüzler lira ayrılması emredilmiştir.(83)

Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın 18 Ekim 1921 tarihli bir emrinden, ihtiyaç hissedildiği takdirde daha başka şubelerin kurulabileceğini veya kaldırılabilceğini anlıyoruz. Bu yetki, Genel-

82. Utkan Kocatürk, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi 1918-1938, Ankara, 1988, s. 254.

83. ATASE Arşivi, K. 1949, D. 265, F. 2-2.

kurmay Başkanlığı'nca cephe, ordu ve müstakil kolordu komutanlıklarına verilmiştir. Fakat görevli subayların masrafları konusunda bu serbestliği ve rahatlığı göremiyoruz. Tedkik Heyetleri bütçesinden sadece teşkilâtta görevli subayların maaşları ödenebilecektir. Diğer "fevkalâde zamları" genel bütçeden ek ödenek olarak ayrılan fasıldan ödenecektir.(84)

E. MERKEZ ORDUSU BÖLGESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Merkez Ordusu bölgesinde de diğer yerlerde olduğu gibi Askerî Polis şubeleri mevcuttur. Bütün Anadolu'da olduğu gibi Askerî Polis şubeleri lağvedilerek yerlerine "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" kurulmuştur. Bu yeni teşkilâtlanmanın nasıl olacağı, görevlerinin neler olduğu, bunu nasıl ifa edecekleri, gizliliği sağlamak için nelere dikkat edecekleri, Merkez Ordusu Komutanlığı'nca ilgililere tamamen bildirilmiştir. Yeni teşkilâtlanma ile ilgili Merkez Ordusu Komutanlığı'nın 25 Mart 1921 tarihli emri şöyledir : "...Askerî Polis Teşkilâtı mülga addedilecektir. Bunların yerini Tedkik Heyetleri tutacaktır. Tedkik Heyetleri ise aleniyen (P) merkezlerine memur olanlardır (eski Askerî Polis şubeleri). Vazife ve meşguliyetleri Askerî Polis için verilmiş olan talimattaki vazifeden ibarettir..."(85) Teşkilâtın yeni şekli bu şekilde izah edildikten sonra gizliliğe azamî derecede uyulması istenmekte ve bu konuda şöyle denilmektedir : "...Gizliliği temin için diğer yerlerle, Tedkik Heyetlerinin muhaberatı, oralandaki mevcut kumandanlarca cereyan ettirilmelidir."(86) Merkez Ordusu Komutanlığı ile haberleşmenin zarurî olduğu, ancak bu ilişkide "Tedkik Heyeti Âmiri" gibi teşkilâtın varlığını ve faaliyetlerini deşifre edecek şekilde unvan ve imza kullanılmaması yine teşkilâta emredilmiştir. Onun yerine, bulundukları şehirlerdeki yetkili komutanlıkların durumuna göre "merkez, mevki veya muntıkâ kumandan muavinliği" unvanıyla haberleşmenin sağlanması istenmektedir. 1 Nisan 1921 tarihli Merkez Ordusu Komutanlığı emrinde bu konuya değinilmiş ve örnekler verilmek suretiyle yazışmalarda ve telgraflarda kullanılacak imza ve unvanlar şöyle izah edilmiştir : "...Samsun Merkez Kumandanı Muavini, Çarşamba Muntıkâ Kumandanı

84. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 2-2.

85. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 42.

86. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 42.

danı Muavani veya Aziziye Mevkii Kumandan Muavini gibi imzalarla telgraf veya tahrirat yazıları lüzumlu ve muvafık görülmüştür." (87)

Sivas Şubesi : Sivas'taki birinci sınıf Tedkik Heyeti Âmirliği'nin tahsisatı Elcezire Cephesi emrine verilmiştir. Bunun üzerine Merkez Ordusu Komutan Vekili Hüseyin Hüsnü Bey 14 Kasım 1921' de Genelkurmay'a yazdığı yazıda "...Sivas'taki birinci sınıf Tedkik Heyeti Âmirliği'nin lağvedildiğini" bildirmiştir. (88)

Ancak Genelkurmay Başkanlığı Sivas Tedkik Heyeti Âmirliği'nin kapatılmasına karşı çıkarak, Sivas'ta mutlaka bir şubenin bulunmasını istemektedir. 16 Kasım 1921 tarihli emirde Sivas şubelerinin tahsisatının Elcezire Cephesi'ne gönderilmesinin çok zarurî olduğu izah edildikten sonra Sivas Şubesi'nin devam ettirilmesi için yapılacakları şöyle sıralamakta ve : "... Üçüncü sınıf Amasya ve Yozgat Şubelerinden herhangi birisi veya ikisinin tahsisatlarının Sivas'a nakli ile arzu edilen memurların Sivas'ta istihdamları mümkündür..."(89) denilmektedir. Genelkurmay Başkanlığı'nın bu emrinde gösterilen alternatiflerden biri olan üçüncü sınıf Amasya Şubesi Sivas'a nakledilmiş ve durumdan 19 Kasım 1921'de EHUR, Hüseyin Hüsnü Bey tarafından haberdar edilmiştir. (90)

Ancak daha sonra, 1922 yılı içindeki yeni düzenlemelerle bazı şubelerin kaldırılması uygun görülmüştür. Bu karar çerçevesinde yapılan yeni teşkilâtlanmalarda Sivas Şubesi de kaldırılanlar arasındadır. 14 Şubat 1922 tarihli EHUR'un bir yazısında bu konuya değinilmekte ve şöyle denilmektedir : "Samsun, Sivas ve Aziziye'de bulunan Tedkik Heyetleri lağvedilmiştir." (91) Ancak, 13 Mart 1922 tarihli ve Fevzi (Çakmak) Paşa imzalı bir emirde Samsun ve Amasya'da yeniden Tedkik Heyeti şubelerinin açılarak, Merkez Ordusu bölgesindeki diğer bütün şubelerin kapatılmış olduğu yazılıdır. Zaruret olmadığı hâllerde şubelerin doğrudan Genelkurmay ile yazışmaları alışılmış bir durum değil ve yasaktır.

Nitekim Fevzi Paşa, kapatılmış olduğu hâlde Sivas Şubesi'nin doğrudan Genelkurmay'la yazışmaya başladığından şikâyetle, 1 nci

87. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 62.

88. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 54.

89. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 53, 54-1

90. a.g.a., K. 636, D. 28, F. 54-2, 3

91. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 19-1

Tümen Komutanlığı'nı ikaâ etmektedir. Bölgede sadece Samsun (1.sınıf) ile Amasya (3.sınıf) Şubeleri faaliyette bulunacaklar ve Genelkurmay'la değil, 1 nci Tümen ile doğrudan temas edeceklerdir. (92)

Çarşamba Şubesi : Merkez Ordusu Komutan Vekili Hüseyin Hüsnü Bey 19 Kasım 1921'de üçüncü sınıf Çarşamba Şubesi'nin lağvedildiğini bildirmektedir. (93)

Aziziye Şubesi : Aziziye Şubesi 1921 yılı sonlarında üçüncü sınıfa çevrilmiştir. (94) 1922 yılındaki düzenlemeler sırasında ise lağvına karar verilmiş ve durum Merkez Ordusu Komutanlığı'nca 14 Şubat 1922'de EHUR'a bildirilmiştir. (95)

Samsun Şubesi : Bu şubenin Merkez Ordusu Komutanlığı'nca EHUR'a yazılan 14 Şubat 1922 tarihli bir yazısından lağvedilmediğini anlıyoruz. (96) 1922 yılı bütçesine ise Merkez Ordusu bölgesinde sadece Samsun ve Amasya için tahsisat konulmuştur. Böylece daha önce kapatıldığı bildirilen Samsun Şubesi birinci sınıf bir şube olarak yeniden açılmıştır. Bununla ilgili Genelkurmay'ın 18 Şubat 1922 tarihli Merkez Ordusu Komutanlığı'na yazılan emri şöyledir: "1338 senesi Tedkik Heyetleri için tespit edilen kadroda Samsun'da birinci sınıf ve Amasya'da üçüncü sınıftan yalnız iki heyet idhal edilmiştir... Merkez Ordusu mıntukasındaki diğer Tedkik Heyetleri 1338 sene-i maliyesi ibtidasından itibaren mülgadır..." (97)

Aynı gün Genelkurmay'dan Millî Müdafaa Vekâleti'ne yazılan bir yazı da da "...Amasya Mıntukası Kumandanlığı'ndan açıkta (kalan) Piyade Yüzbaşı Mustafa Sabri Efendi bin Ahmed Şevki (328-194) münhal bulunan Samsun Tedkik Heyeti Âmirliği'ne tayin kılınmıştır" (98) denilerek şube âmirsiz bırakılmamıştır. Ancak Genelkurmay Başkanlığı ile Millî Müdafaa Vekâleti'nin Samsun Âmirliği için anlaşmazlığa düştükleri görülmektedir. Millî Müdafaa

92. a.g.a., K. 1630, D.231, F. 29-1.
93. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 53, 54-2, 3.
94. a.g.a., K. 636, D.280, F. 53, 54-2, 3.
95. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 19-1.
96. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 19-1.
97. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 19-2.
98. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 19-3.

Vekâleti Yüzbaşı Mustafa Sabri Efendi'nin yerine Süvari Binbaşı Halis Efendi'yi tayin etmiştir. Ancak bu tayin, teşkilât mevzuatına aykırıdır. Çünkü Askerî Polis Teşkilâtı yerine kurulan "Tedkik Heyeti" Âmirlikleri'nde en yüksek rütbeli subayın yüzbaşı rütbesinde olması kararlaştırılmıştı. (99) Nitekim Genelkurmay Başkanlığı da Millî Müdafaa Vekâleti'ne bu hususu hatırlatmakta ve 28 Şubat 1922 tarihli yazısında şöyle demektedir: "...Tedkik Heyetleri kadrosunda azamî rütbe yüzbaşılık olduğundan Süvari Binbaşı Halis Efendi'nin Samsun THA'ya tayini mevzubahis olamaz. Memuriyet-i mezkûreye (bu sebepten) Piyade Yüzbaşı Sabri Efendi tayin edilmiştir." (100)

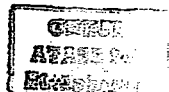
Daha sonraki günlerde 1 nci Fırka (Tümen) Komutanı Cemil Cahit (Toydemir) Bey'in Samsun Tedkik Heyeti Âmirliği'nin tamamen kapatılmasını istediğini görüyoruz. Cemil Cahit Bey EHUR'a yazdığı 13 Mart 1922 tarihli bir yazısında bu isteğinin gerekçelerini şöyle açıklamaktadır : "...Samsun Tedkik Heyeti Âmirliği'ne suret-i umumi-yede vazife kalmamıştır. Dersaadet'ten gelen zabitan grupça (101) tezkiyeden sonra sevk edilmekte olduğundan burada yapılan tezkiye muamelesi ancak bir tekrardan ibaret kalıyor. Teşkilâta müteallik hizmet-i sairinin fırkaca veya merkez kumandanlığınca hüsnü ifası faht-ı imkândadır. Masrafı, temin ettiği hizmetata tekabül etmeyen Samsun THA'nın ilgasının pek muvafık olacağı mütalâa kılınmakta olduğundan iktizasına emr-i müsaade buyurulmasını arz ederim..." (102) Cemil Cahit Bey'in bu arzusuna Genelkurmay'ca nasıl bir cevap verildiğine dair herhangi bir belge bulunamamıştır. Bu durumda genel olarak teşkilâtın kapatıldığı güne kadar şubenin görevine devam ettiğine hükmolunabilir.

99. a.g.a., K.1630, D. 231, F. 19-3.

100. a.g.a., K. 1630, D.231, F. 20-5.

101. Bu cümledeki "grupça" kelimesinden İstanbul'da faaliyet gösteren gizli grup MM Grubu kastediliyor olsa gerektir.

102. a.g.a., K.1630, D.231, F.29.

F. ELCEZİRE CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Cephe bölgesinde kurulacak Tedkik Heyeti Âmirliklerinin deceleri ve kurulacakları yerler Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın 12 Kasım 1921 tarihli emrinde açıklanmaktadır. Buna göre kurulacak şubeler şunlardır : "...birinci sınıf Diyarbakır Şubesi ikinci sınıfa çevrilmiştir. Şemdinan, Amarya, Cezire Bin Ömer'de birer şube açılacaktır. Ayrıca Diyarbakır Tedkik Heyeti Âmirliği'nden ve Merkez Ordusu'ndan ayrılacak memur, tahsisat ve subaylardan istifade edilerek Revandiz'de bir tedkik heyeti kurulacaktır..."(103)

Genelkurmay Başkanlığı'na Elcezire Cephesi Komutanlığı'nca yapılan müracaatlarda, diğer bölgelerde rastlanmayan bazı isteklerde bulunmaktadır. Elcezire bölgesinin özelliğine bağlı olarak bazı ihtiyaçların giderilmesi cephe komutanlığınca istenmektedir. Cephe komutanlığı Tedkik Heyeti şubelerinde görevli personelin, sabit bir yerde durarak görev yapmaktan ziyade seyyar bir şekilde dolaşarak bölgeleri ile alâkalı bilgi toplamalarının daha uygun olacağı kanaatini taşımaktadır. Bilhassa Dicle'nin doğu kesimlerinde görev yapan personel ise cephe komutanlığından, binek hayvanı beslemek hususunda isteklerde bulunmaktadır. Yine Tedkik Heyetleri kadrosunda en fazla yüzbaşı rütbesinde subay bulundurulması karar altına alınmış olduğu hâlde cephe komutanlığı Genelkurmay'dan bu konuda da ayrıcalık istemekte ve 27 Ocak 1922 tarihli bir yazısında "...binbaşı rütbesinde bu şubelerin işleriyle meşgul olacak bir subay..."(104) talep etmektedir.

Ancak Genelkurmay Başkanlığı, Elcezire Cephesi Komutanlığı'nın bu taleplerine pek sıcak bakmamaktadır. Zira, yüzbaşı

103. a.g.a., K.636, D.280, F.53.

104. a.g.a., K.1630, D.231, F. 13.

rütbesinin üstünde başka bir kadro verilemeyeceği gibi, Tedkik Heyetleri kadrolarına binek hayvanı konmadığı için tahsisatı da yoktur. Bunun yanında şahsî binek hayvanı bulundurmalarına kanunen müsaade edilenlerin masraflarının da ödeneceği tabiidir. Kanunî engeller ve imkânsızlıklar yüzünden Genelkurmay Başkanlığı'nca olumsuz tavır takınılmıştır. Hatta cephe komutanlığına verilen cevap biraz da takdir edici mahiyettedir. İstihbarat görevi için herhangi bir yere gidecek personele binek hayvanı lâzım olduğu takdirde, cephe komutanlığı emrinde bulunan başka binek hayvanlarından geçici olarak faydalanmasını tavsiye etmektedir. 30 Ocak 1922'de Elcezire Cephesine yazılan yazıda yukarıda bahsedilen hususlara değinilmekte ve bu işin "... aslında idârî bir mesele ve cephe kumandanlığının daire-i salâhiyetinde olan bir husus..."(105) olduğu hatırlatılmaktadır.

G.İİNCİ KOLORDU KOMUTANLIĞI TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Burada Kolordu Karagâhında bir Tedkik Heyeti kurulmuştur. Âmirliğine, eski Teşkilât-ı Mahsusa elemanlarından olan Şakir Niyazi 29 Haziran 1921 tarihinden geçerli olarak tayin edilmiştir. Ancak 2 nci Kolordu Komutanı Salahaddin Bey'in 27 Temmuz 1921'de Genelkurmay'a yazdığı bir yazıdan, "...aynı vazifeyi yapmak üzere münasip bir muntaka kumandanlığı emrine verilmiş..."(106) olduğunu anlıyoruz.

H. ŞARK CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ

Şark Cephesi'nden Tedkik Heyetleri ile alâkalı bazı anlaşılmayan hususlar olduğu anlaşılmaktadır. Askerî Polis şubelerinin lağvedilip, yerlerine Tedkik Heyeti Âmirliklerinin kurulduğundan haberlerinin yok olduğu aşîkârdır. Nitekim 27 Haziran 1921'de Kâzım Karabekir Paşa'nın EHUR'a yazdığı bir yazıda bu açıkça görülmekte ve şöyle denilmektedir: "... Trabzon'da (P) şubesi âmirliğine Tedkik ve Tahkik-i Hüviyet Âmirliği adresiyle telgraflar

105. a.g.a., K.1630, D. 231, F. 13-1.

106. a.g.a., K. 1034, D. 105, F. 5.

geldiği, 13 ncü Fırka Kumandanlığı'ndan bildirilmektedir. Böyle müstakil bir nam ve salâhiyet malûm olmadığı gibi vezâifin bundan başka bir şekli varsa işarı..."(107) Yine teşkilâtla ilgili emir ve talimatların da açık bir şekilde Şark Cephesi'nde bilinmediği ve dolayısıyla uygulamada güçlükler çekildiği anlaşılmaktadır. 27 Haziran 1921'de Şark Cephesi Komutanlığı'ndan EHUR'a yazılan bir yazıda, bölgede görev yapacaklarla isim listeleri ve uygulanacak kuralları havi, yetkili makamlarca tasdik edilmiş emirlerin gönderilmesi gecikirse "... teşkilât memurlarının bilcümle faaliyetlerinin akim kalacağı ve teşkilâtın korkuluk olacağı..."(108) korkusu dile getirilmektedir.

Başkale Şubesi : Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın 12 Kasım 1921 tarihli bir yazısından"....birinci sınıf Kars Heyeti'nden bir sivil memur almak suretiyle Başkale'de bir Tedkik Heyeti Âmirliği'nin kurulduğu...."(109) anlaşılmaktadır.

Kâzım Karabekir'in 4 Aralık 1921'de EHUR'a yazdığı bir yazıda "...İhtiyaç duyulan bu şube üçüncü sınıf olarak kurulmuş ve buraya bir subay, iki küçük zabıt (astsubay) verilecek ve tahsisatları ödenecektir..."(110) denilmektedir. Bu düzenleme 15 Aralık 1921'den itibaren geçerli olacaktır.

Saray Şubesi: Fevzi Paşa'nın 12 Kasım 1921'de Şark Cephesi Komutanlığı'na yazdığı yazıda "... Birinci sınıf Kars Tedkik Heyeti Âmirliği kadrosundan bir sivil memur almak suretiyle dört sivil memur ve bir subay olmak üzere Saray'da bir THA'nın kurulabileceği..."(111) belirtilmektedir. Üçüncü sınıf bir şube olan Saray'a, ihtiyaç olduğundan bir subay ve iki küçük zabıt (astsubay) verilecek ve tahsisatları ödenecektir. Şube 15 Aralık 1921'den geçerli olacaktır. (112)

Ardahan Şubesi : Bu şube eski ikinci sınıf Askerî Polis şubesinin devamı bir Tedkik Heyeti şubesidir. 12 Kasım 1921 tarihli

107. a.g.a., K. 1034, D. 105, F. 4-2

108. a.g.a., K. 1034, D. 105, F. 4-1.

109. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 53; K. 1630, D. 231, F. 16-1.

110. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 57.

111. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 53.

112. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 57; K. 1630, D. 231, F. 16-1.

Genelkurmay emrinde "...ikinci sınıf Ardahan Tedkik Heyeti'nin üçüncü sınıfa çevrilebileceği..."(113) yazılıdır. Her ne kadar Kâzım Karabekir Paşa 21 Kasım 1921'de Genelkurmay'dan bu şubenin eski hâlini muhafaza etmesi talep ediliyorsa da, 15 Aralık 1921'den geçerli olmak üzere ikinci sınıf Ardahan Şubesi'nin üçüncü sınıfa çevrildiği görülmektedir. (114)

Kars Şubesi: Askerî Polis şubesi olarak kurulmuş olan bu şube 15 Aralık 1921'den geçerli Tedkik Heyeti Âmirliği olarak faaliyetlerine devam edecektir. Bu şubeden bir taharri memuru çıkarılmıştır.(115) 1 Şubat 1922 tarihinde Şark Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya Genelkurmay'ın yazdığı yazıda, Kars'taki şubenin birinci sınıf olarak görevini yürüteceği bildirilmiştir. (116)

Rize Şubesi: Askerî Polis şubesi olarak kurulan Rize Şubesi, Tedkik Heyetlerinin kuruluşu ile birlikte görevini Tedkik Heyeti Şubesi adı altında yürütmüştür. Genelkurmay Başkanlığı 12 Kasım 1921 tarihli emrinde, Rize Şubesi'nin kapatılması istenmiştir. Buna mukabil Kâzım Karabekir Paşa 21 Kasım 1921 tarihli yazısında kapatılması istenen şubenin lüzumunu uzun uzun anlatılarak kapatılmamasını istemiştir. Fakat Genelkurmay Başkanlığı'nın, şubenin devamından yana olmadığını görüyoruz. Nitekim 4 Aralık 1921'de Kâzım Karabekir Paşa, EHUR'a yazdığı bir yazıda, Rize Şubesi'nin 15 Aralık 1921'den geçerli olmak üzere lağvedildiğini bildirmektedir. (117)

Trabzon Şubesi: Trabzon Tedkik Heyeti Âmirliği bulunduğu mevki itibarıyla oldukça önem arz eden bir konumdadır. Çünkü hem yolcu, hem de ticaret bakımından önemli bir giriş çıkış limanıdır. Aynı zamanda dışarıdan gelip gidenlerin propagandalarına da açıktır. Kâzım Karabekir Paşa'nın 1 Şubat

113. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 53.

114. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 56, 57; K. 1630, D. 231, F. 16-1.

115. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 57.

116. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 16-1; K. 636, D. 280, F. 56.

117. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 56, 57.

1922'deki yazısında yukarıdaki mülâhazalarla... " Trabzon Şubesi'nin birinci sınıfa tahvilini" (118) istediği görülmektedir. Ancak 4 Şubat 1922 tarihli Genelkurmay emrinde Trabzon'da ikinci sınıf bir şubenin kurulmasına karar verildiği bildirilmektedir. (119)

Artvin Şubesi: Genelkurmay Başkanlığı'nın 4 Şubat 1922'de Şark Cephesi Komutanlığı'na bildirdiğine göre "...Artvin mevkilerinde üçüncü sınıf olmak üzere..." (120) bir şube kurulması kararlaştırılmıştır.

Bayezid Şubesi: Görülen lüzum üzerine Genelkurmay Başkanlığı 4 Şubat 1922'de Şark Cephesi Komutanlığı'na "...Bayezit'ta üçüncü sınıf bir şube kurulması"nı (121) emretmiştir.

118. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 16.

119. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 16-1.

120. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 16-1; K. 636, D. 280, F. 56.

121. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 16-1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MALÎ YAPI

I. GENEL

Subaylar: Tedkik Heyetleri kadrolarında çalışan subayların (mülâzım- yüzbaşı) normal maaşları esas alınarak teşkilât bütçesine de aynen konulmuştur. Teşkilâtın diğer hizmetleri için lâzım olacak para ayrıca hesap edilerek Millî Savunma Bakanlığı bütçesine dahil edilmiştir. Bunun dışında şubelerin bulunduğu mevkiin durumuna göre verilecek muhbir ve diğer bazı masrafların ise örtülü ödenekten karşılanması kararlaştırılmıştır. Ancak cephe ve kolorduların durum ve ihtiyaçlarına göre bu masrafların azaltılması veya çoğaltılması mümkündür. Fevzi Paşa'nın 21 Mart 1921 tarihli emrinde Tedkik Heyetlerinin bulundukları bölgelere göre bütçeye konulan muhbir ve diğer masrafların dağılımı şöyledir : Ankara bölgesi 50 lira, Garp Cephesi bölgesi 110 lira, Kocaeli Grubu bölgesi 45 lira, Kastamonu bölgesi 65 lira, Merkez Ordusu bölgesi 110 lira, Cenup Cephesi Komutanlığı 170 lira, 2 nci Kolordu 210 lira, Elcezire bölgesi 100 lira, Şark Cephesi bölgesi 130 lira olarak tespit edilmiştir. Bu ise toplam 820 liradır. (1)

Yine Fevzi Paşa'nın 10 Nisan 1921 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı'na yazdığı bir yazıdan, birinci sınıf şubelerde görevli bütün (12 kişi) yüzbaşılardan yıllık "... tahsisat-ı fevkâlade zamları(nın) 4392 lira..."(2) olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda her bir yüzbaşının yıllık özel ödeneklerinin 366 lira; aylık ödeneklerinin ise 30.5 lira olduğu görülmektedir.

Askerî Polis'ten Tedkik Heyetlerine geçildiğinde birinci sınıf şubelerdeki taharri (araştırma) memurlarının sayıları beşten dörde indirilmiştir. Memurlar için bütçeye konulan toplam miktar ise dört

1. ATASE Arşivi, K.2041, D.138, F.1,1-1; K.636, D.280, F.40-8.

2. a.g.a., K.636, D.280, F.46-4.

bin (4000) kuruştur. Memurların yapacakları hizmetlere ve faaliyetlere karşılık, fazladan maaşına eklenecek paralar için, bütçeye ayrıca ek ödenek konulmuştur.(3)

Teşkilâta bağlı ikinci ve üçüncü dereceden şubelerin bütçedeki ödenekleri ile alâkalı teferruatlı bilgi ihtiva eden belgelere raslanamamıştır. Sadece görevli üsteğmen rütbesindeki subayların maaşları dışındaki özel ödenekleri ile ilgili bir belgede bazı bilgilere rastlanmıştır. Fevzi Paşa'nın 10 Nisan 1921 tarihli Millî Müdafaa Vekâleti'ne yazdığı yazıda "... ikinci ve üçüncü sınıf şubelerdeki on dokuz (19) mülâzım-ı evvelin yıllık tahsisat-ı fevkalâde zamları 6156 lira..." (4) denilmektedir. Bu miktara göre her bir üsteğmenin ek tahsisatı toplam 324 liradır. Aylık ise ortalama 27 liradır.

II. GARP (BATI) CEPHESİ

A-1921 YILI MALÎ DURUMU

Garp Cephesi Komutanlığı'nın 1921 yılı senelik tahsisatı 6438 lira olarak tespit edilmiştir. Bu paranın nerelere ne kadar harcanacağı ise şöyledir. Tedkik Heyeti âmirliklerinden bir yüzbaşı ile iki teğmen veya üsteğmenin senelik maaş tutarları 546 liradır. On beş kişiden oluşan taharri memurlarının senelik toplam maaş tutarları ise 4800 liradır. Muhbir ve diğer çeşitli masraflar için ayrılan senelik toplam para tutarı ise 1320 liradır. Subayların seferi, cephe ve fevkalâde zamları ek ödeneklerden verilecektir. Yeni Tedkik Heyeti Âmirliklerinin açılışı için gerekli masrafların yukarıda belirtilen bütçe miktarını aşmaması için ayrıca Genelkurmay'ca, Garp (Batı) Cephesi Komutanlığı ihtar edilmiştir. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, tespit edilen bütçenin Büyük Millet Meclisi'nce onaylanıp MMV'ye bildirildiğini bu paranın oradan istenmesini de ayrıca emretmiştir. 17 Nisan 1921 tarihli Fevzi Paşa'nın Garp Cephesi Komutanlığı'na yazdığı emir şöyledir: "... Tedkik Heyetlerine ait tespit edilen senevî bütçe, Garp Cephesi için cem'an yekûn 6438 lira olarak takarrür etmiş ve

3. a.g.a., K.636, D.280, F.40-8; K.2041, D.138, F.1, 1-1.

4. a.g.a., K.636, D.280, F.46-4.

BMM tarafından heyet-i umumiyesi tasdik ve kabul edildiğinden bir an evvel tesviyesi lüzumu 10 Nisan 1921 tarihli tahriratla MMV'den rica edilmiştir. Vekâlet-i müşarünileyhaya bilmüracaa taleb ve tahsil buyurulmasını arz eylerim..."(5)

Cenup Cephesi'nin lağvedilmesi üzerine buraya ait tahsisat da Garp (Batı) Cephesi Komutanlığı emrine verilmiştir. Yalnız Pozantı Şubesi'ne ait ödenek hariç olmak üzere kalan tahsisatın Garp Cephesi'ne aktarılması emredilmiştir. Bu konudaki Fevzi Paşa'nın 17 Ekim 1921 tarihinde MMV'ye yazdığı yazı şöyledir: "...Cenup Cephesi namına mukayyed 10.950 lira tahsisat-ı seneviyeden Pozantı Şubesi'ne ait ve beyanı zirde mündemic 2646 lira tenziliyle bakiye kalan 8304 liralık tahsisatın Garp Cephesi Kumandanlığı emrine tahvil-i tediyesi esbabının temin ve ika buyurulmasını rica ederim."(6)

18 Ekim 1921 tarihinde Fevzi Paşa yukarıda izah edilen değişikliği ve yeni uygulamanın nasıl olacağını, Garp Cephesi ve 1 nci Ordu Komutanlıklarına, yazdığı emirde teferruatlı bir şekilde açıklamıştır. Yeni duruma göre hangi şubelerin Garp Cephesi Komutanlığı emrine verildiği ve ödeneklerin ne kadar olduğu da aynı emirde bildirilmiştir. Buna göre durum şöyledir: "...Birinci sınıf Pozantı, Antalya, Afyonkarahisar Şubelerinde birer yüzbaşı olacaktır, bu şubelerin ayrıca dörder bin kuruş tahsisat-ı şehriyesi vardır. Sivil taharri memurlarının senevî muhbir ve müteferrika tahsisatı altışar yüz liradır. İkinci sınıf Konya Şubesi bir mülâzım-ı evvel ve dörder bin kuruş tahsisat-ı şehriyesi (olan) üç sivil taharri memurundan müteşekkildir. İki yüz kırk liralık muhbir ve müteferrika tahsisat-ı senevîsi vardır. Üçüncü sınıf Söke Şubesi bir mülâzım-ı evvel ve dörder bin kuruş tahsisat-ı şehriyesi olan iki sivil taharri memurundan müteşekkil olup yüz seksen liralık muhbir ve müteferrika tahsisat-ı senevîsi vardır." (7)

Yine 1 nci Ordu bölgesinde üçüncü sınıf bir şubenin kurulması kararlaştırılmıştır. Bu şube için yeni kadro tahsis edilerek bütçeye yük getirmemesi için Konya ve Antalya Şubelerinden birer taharri me-

5. a.g.a., K.636, D. 280, F. 46.

6. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 50, 50-1 (Pozantı Şubesi'ne ait ödenek miktarının beyanı: (126) lira birinci sınıf Pozantı Şubesi âmiri yüzbaşının bir senelik maaş-ı aslisi. (1920) lira, birinci sınıf dört sivil taharri memurunun tahsisatı. (600) lira, birinci sınıf bir senelik muhbir ve müteferrika tahsisatı. Toplam (2646) lira).

7. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 50.

murı tasarruf edilerek ödenekleri ile beraber 1 nci Ordu emrine verilmeleri uygun görülmüştür. Kurulacak şubenin âmiri olan subayın maaşı 1 nci Ordu bütçesinden ayrılacaktır. Muhbir ve müteferrika masrafları için Antalya ve Afyonkarahisar Şubelerinden yüzler lira borç alınması uygun görülmüştür.(8)

B. 1922 YILI MALÎ DURUMU

Garp Cephesi Komutanlığı bölgesindeki Tedkik Heyeti Âmirliklerinin sınıf ve kadrolara göre nasıl olacağı Millî Müdafaa Vekâleti'nin 29 Mart 1922 tarih ve 2323/ 5880 numaralı emrinde şu şekilde tespit edilmiştir: Taharri (araştırma) memurlarının maaşları aylık dörder bin (4000) kuruştur. (9) Şube âmiri subayların maaşları ise orduların bütçelerinden karşılanacaktır. Personelin sabit giderlerinden başka diğer masraflar da dikkate alınarak bütçeye konulmuştur. Buna göre muhbir masrafları ile diğer bazı masraflar ise aylık olarak ve şubelerin derecelerine göre şöyledir: Birinci sınıflarda dörder bin kuruş, ikinci sınıflarda iki bin kuruş ve üçüncü sınıf (10) şubelerde ise bin beş yüz kuruştur.(11)

Tedkik Heyeti Âmirlikleri ödeneklerinin nereden, nasıl ve ne şekilde temin edileceğinin ayrıca ordulara bildirildiğini ve teşkilâta duyurulmasının istendiğini görüyoruz. Garp Cephesi Komutanlığı'nın 5 Nisan 1922 tarihli ordulara emrinde, 1921 yılı Tedkik Heyetleri bütçesinin, cephe komutanlığı istihbarat şubesindeki muhasebe ile ilgili birimce yürütüldüğü ve levazımla ilgisinin kesildiği belirtilmektedir. Oysa yeni düzenlemeye göre 1 Mart 1922' den itibaren Tedkik

8. a.g.a., K. 636, D. 280, F. 50.

9. Garp Cephesi Komutanlığı'nın 5 Nisan 1922 tarih ve 1855 numaralı tamimine göre Mart 1922'den itibaren; Çay'da bulunan IV numaralı birinci sınıf şubede dört taharri memuru bulunmaktadır. Bunlar Ziya, Ali, İsmail Hakkı ve Zülfiâr Efendilerdir. Her birinin aylık tahsisatı 4000 kuruştur. Bunların "muhbir ve müteferrika" masrafları da 4000 kuruştur. Toplam 20.000 kuruş olan bu tahsisat ordu komutanlıklarının muhasebelerinden ödenecektir. (ATASE Arşivi; K. 1949, D. 265, F. 74-1.)

10. Garp Cephesi Komutanlığı'nın 5 Nisan 1922 tarih ve 1855 numaralı tamimine göre Mart 1922'den itibaren üçüncü sınıf bazı tedkik heyeti şubelerinde durum şöyledir: Denizli'de bulunan II Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği'nde iki taharri memuru vardır. Bunlar Midhat, Mehmet Refik Efendilerdir. Aylık tahsisatı herbirinin 4000'er kuruştur. Ancak "muhbir ve müteferrika" masrafları daha düşük yani 1500 kuruştur. Toplam 9500 kuruş olan tahsisat ordu muhasebesinden ödenecektir. V numaralı üçüncü sınıf Sandıklı Şubesi'nde sadece İbrahim Hakkı Efendi taharri memuru olarak görev yapmaktadır. Bunun da maaşı aylık 4000 kuruştur. 1500 kuruşluk "muhbir ve müteferrika" tahsisatıyla birlikte toplam ödenek 5500 kuruştur. (ATASE Arşivi; K.1949, D.265, F.74-1.)

11. ATASE Arşivi, K.2041, D.138, F.25; K.1949, D.265, F.71.

Heyetleri bütçesinin idaresi, cephe komutanlığı istihbarat şubelerinden alınmış ve orduların istihbarat şubelerine verilmiştir. 5 Nisan 1922 tarihli emirde, 28 Kânûn-ı evvel (Aralık) 1921 tarih ve istihbarat 6983 numaralı talimata atıfta bulunulmuş ve bundan böyle teşkilât harcamalarının "...ordu istihbarat şubelerince yürütüleceği ve tahsisatların bağlı bulunulan ordular veznesinden ödeneceği..."(12) bildirilmiştir. Tedkik Heyetleri şubelerince görevli personelin maaşlarının nasıl ödeneceği de bir düzene bağlanmıştır. 2 Mayıs 1922 tarihli 2 nci Ordu Komutanlığı'nın bir emrinde konuya açıklık getirilmekte ve şöyle denilmektedir : "... Tedkik Heyetleri taharri memurlarının maaşları ile müteferrikaları muntakasinda bulundukları ordu veya kolordu kumandanlıklarınca (ödenecektir)...(görevli) polis memurları...mensub oldukları hükümet-i milliyeden (bağlı bulundukları polis müdürlüklerinden) tahsisatlarını alacaklardır...Tedkik Heyetlerinin kadroları ordu(lar)ca ikmal edilecektir..."(13)

Tedkik Heyetleri'nin lağvedilmesiyle birlikte personelin özlük haklarıyla ilgili meseleler de kendini göstermiştir. Bilhassa teşkilâtta görevli sivil personelin vaziyeti üzerinde durulduğunu görüyoruz. Taharri memurlarını mağdur etmemek için maaşlarıyla ilgili düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa 24 Eylül 1922'de 2 nci Ordu Komutanlığı'na yazdığı bir yazıda bu konu üzerinde durmakta ve şöyle demektedir : "...Tedkik Heyetlerinin lağvı üzerine istihbarat umurunda çalıştırılan taharri memurlarının ücretleri (aylık) her ay ordulara gönderilen istihbarat tahsisatından tesviye(ödenecek) edilecektir. Temmuz, Ağustos, Eylül aylarına ait istihbarat tahsisatı Müdafaa-i Milliye'den talep edilmiştir. Vürudunda (geldiğinde) derhal gönderilecektir."(14)

Tedkik Heyetleri 1922 yılı Haziran ayı sonlarına doğru lağvedilmişlerdir. Ancak Millet Meclisi'nde bilhassa bütçe ile alakalı görüşmelerde, millet vekillerinin çeşitli vesilelerle teşkilâtı gündeme getirdikleri görülmektedir. Nitekim 19 Temmuz 1922'de Meclis'te yapılan gizli celsede de teşkilât gündeme getirilmiştir. Musa Kâzım Efendi'nin başkanlığında toplanan gizli celsede Millî Müdafaa Vekâleti'nin bütçesi görüşülürken, orduların masraflarının çokluğundan bahisle Millî Müdafaa Vekili Kâzım (Özalp) Paşa

12. a.g.a., K.2041, D.138, F.25.

13. a.g.a., K.2041, D.138, F.25-1.

14. a.g.a., K.2041, D.138, F.69.

sıkıştırılmış ve bir takım sorulara muhatap olmuştur. Bakan, Mar-
din Millet Vekili Mithat Bey'in bir sorusu münasebetiyle verdiği ce-
vapta "...Tedkik Heyetlerinin kaldırıldığını, dolayısıyla lüzumsuz
subay istihdamı ve masrafın olmadığını" söylemiştir. Ancak Mithat
Bey bu cevaba inanmayarak "hepsi duruyor" cevabını vermiştir.(15)
Halbuki Millî Müdafaa Vekili Kâzım Paşa doğruyu söylemektedir.
Gerçekten de teşkilât sadece Elcezire Cephesi'nde değil bütün Anado-
lu'da kaldırılmıştır. Buradan anlaşıldığına göre millet vekilleri bazı
örgütlere harcanan paraların lüzumsuzluğuna inanmaktadırlar. Daha
önceki istihbarat teşkilâtı Askerî Polis için de benzeri tartışmalar
olmuş ve teşkilâtın lüzumsuzluğu millet vekillerince dile getiril-
miştir.(16)

III.ŞARK (DOĞU) CEPHESİ

Şark Cephesi'nde bulunan Tedkik Heyetleri için 1921 yılı
bütçesi 8790 lira olarak tespit edilmiştir. TBMM tarafından kabul edi-
len bu ödenegün tamamının ilgili Tedkik Heyetlerine ödenmesi 10
Nisan 1921'de Genelkurmay Başkanlığı'nca Millî Müdafaa
Vekâleti'nden rica edilmiştir. Bu durumdan haberdar edilen Şark Cep-
hesi Tedkik Heyetlerinden de ilgili bakanlığa müracaat etmeleri isten-
miştir. 17 Nisan 1921 tarihinde Feyzi Paşa'nın Şark Cephesi Komu-
tanlığı'na yazdığı yazıda bu ödenegün bölgedeki şubelere göre
dağılımı şöyledir: "...Kars'taki Tedkik Heyeti âmiri olan bir yüzbaşı
ile Trabzon, Rize, Arhavi ve Bayezit'taki heyet âmirleri dört mülâzım-
ı evvelin (üstegmen) maaşları senevî 510 lira(dır)... Dördü Kars'ta,
üçü Trabzon'da, üçü Arhavi'de, ikisi Rize'de, ikisi Bayezid'de bulunan
dört taharri memurunun tahsisatı, senevî 6720 lira(dır)...Muhbir ve
müteferrika tahsisatının senevîsi de 1560 liradır..."(17) Subayların
olağanüstü hâllerdeki zamları, "seferî ve cephe zamları" gibi ek tahsi-
sattan ödenektedir.

Önem taşıyan bazı gizli evrak ve fotoğrafların çoğaltılması
gibi işlerin dışarıda yapılması uygun değildir. Bunun için lâzım olan
fotograf makinesi ve bağlı olarak doğacak masrafları karşılamak
üzere ek ödenek ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu hususla ilgili Kâzım Ka-
rabekir Paşa'nın 16 Kasım 1921' de EHUR'dan talebi şöyledir :

15. TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.III, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1985, s.52o.
16. Pehlivanlı, Askerî Polis Teşkilâtı, Ankara, 1992, s.101-102.
17. ATASE Arşivi, K.636, D.280, F.46-2.

"...Tedarik edilecek bir fotograf makinesi ile mesarif-i sairesinin karşılığı olmak üzere Tarbzon ve Rize Tedkik Heyetlerine mahsus müteferrikanın (çeşitli), 1338 (1922) senesi için mahiye (aylık) 800 kuruş zam ile 6000 kuruşa iblağına (çıkarılması) müsaade buyurulması..."(18)

IV. CENUP (GÜNEY) CEPHESİ

Güney Cephesi bölgesinde bulunan Tedkik Heyetleri için TBMM tarafından kabul edilen senelik ödenek miktarı 10.950 liradır. Güney Cephesi'ne gönderilen 17 Nisan 1921 tarihli Genelkurmay Başkanlığı emrinde bu paranın ödenmesinin MMV'den rica edildiği ve bakanlığa müracaat edilerek talep edilmesi emredilmektedir. Aynı emirde bu ödeneğin kimlere, nerelere ne miktar tahsis edileceği şöyledir : "... Tedkik Heyetleri âmirleri olan üç yüzbaşı ile iki mülâzım-ı evvelin senevî maaşları (570); on yedi taharri memurunun tahsisat-ı maktua-i senevîyeleri 8100 lira, muhbir ve müteferrika tahsisat-ı senevîyesi de 2200 liradır. Zabitanın fevkalâde zamları seferî ve cephe zamları gibi tahsisat-ı munzama (ek ödenek) faslından tesviye (ödenektir) olunacaktır."(19)

Birinci sınıf Pozantı, Afyonkarahisar, Antalya Şubelerinin tahsisatları, 18 Ekim 1921 tarihli Fevzi (Çakmak) Paşa'nın emriyle 1 nci Ordu Komutanlığı'na bildirilmiştir. Buna göre dört sivil taharri memurunun her birinin aylık 4000 kuruş ödeneği vardır. Yine aynı şubelerin her birinin yıllık "muhbir ve müteferrika tahsisatları da 600'er liradır.(20) Aynı bölgede bulunan ikinci sınıf Konya Şubesi'nin âmiri mülâzım-ı evvel rütbesinde bir subaydır. Üç kişiden oluşan sivil taharri memurlarından her birinin aylık maaşı 4000'er kuruştur. Ayrıca bu şubenin "muhbir ve müteferrika" senelik tahsisatı ise 180 liradır.(21)

18. a.g.a., K.636, D.280, F.55.

19. a.g.a., K.636, D.280, F.46-1; K.1949, D.265, F.2-2.

20. a.g.a., K.1949, D.265, F.2-2.

21. a.g.a., K.1949, D.265, F.2-2.(18/10/1921 tarihli Fevzi Paşa'nın emrinde Garp Cephesi Komutanlığı'na hitaben şöyle denilmektedir : "Cenup Cephesi Komutanlığı'nın ilgası üzerine (Pozantı hariç) mezkûr şubât kain oldukları menatlıkla birlikte Garp Cephesi'ne ilhak edilmiş ve (birinci sınıf Pozantı Şubesi'ne ait 2646 liralık tahsisat-ı senevîyesinin münhasıyla) 8304 liraya balığ olan senevî bütçeleri de tabiatıyla emr-i devletlerine intikâl etmiştir. Mahında bu husus yeniden MMV'ye arz ve teyit olunmuştur.)

V. ADANA VE HAVALİSİ KOMUTANLIĞI

Genelkurmay'dan MMV'ye ve Adana Havalisi Komutanlığı'na yazılan 4 Kasım 1921 tarihli bir emirde, bölge komutanlığı emrine yeni bazı şubelerin verildiği bildirilmekte ve "...birinci sınıf Kastamonu, Pozantı, Maraş Tedkik Heyetleri şubası 1 Kasım 1921 tarihinden itibaren kadroları ve bütçeleriyle birlikte kâmilten Adana Havalisi Kumandanlığı emrine intikâl edecektir."(22) denilmektedir.

Buralarda görevli 12 taharri memurunun her birine bütçede yer olan aylık 40 lira ödenekleri aynen eskiden olduğu gibi verilecektir. Muhbir ve müteferrika masraflarına harcamak üzere, Pozantı'ya aylık 50, Kastamonu'ya 25, Maraş'a 40 lira verilecektir. Bölgedeki diğer şubelerin hepsine paylaştırılmak üzere yine aylık 115 liralık muhbir ve müteferrika masrafları dağıtımı ise şöyledir : "Payas Tedkik Heyeti 40 lira, Adana 25 lira, Mersin 15 lira, Islahiye 20 lira, Ayntab (Antep) 15 lira ödeneye sahiptir."(23)

VI. ELCEZİRE CEPHESİ

Elcezire Cephesi Komutanlığı hesabına kaydedilmek üzere Diyarbakır Defterdarlığı emrine 600.000 kuruş verilmesi 15 Nisan 1921' tarihinde kararlaştırılmıştı. Cephe Tedkik Heyetlerinin bütün masraflarını karşılamak üzere ayrılan bu paranın da tamamının teşkilâta aktarılmadığını, daha açık bir ifade ile aktarılmadığını görmekteyiz. Bu paradan sadece 30.000 kuruş alınıp harcanabilmiştir. Diyarbakır Defterdarlığı'na adı geçen ödenegin ödenmemesi emrinin Maliye Bakanlığı'na verildiğini çeşitli yazışmalardan anlıyoruz. 9 Aralık 1921 de Genelkurmay Başkanlığı'nın Maliye Bakanlığı'na yazdığı bir yazıda 600.000 kuruşluk ödenegin sadece 30.000 kuruşunun teşkilâtça harcandığı, parasızlığın sebep olduğu birtakım olumsuzluklar sıralandıktan sonra özellikle bölgenin dış müdahalelere açık olduğu, bunu önlemek için teşkilâtın paraya ihtiyacı olduğu bildirilmekte ve "... heyetler(in) maaşsızlık yüzünden terk-i vazife mecburiyetinde bırakılmaması, havalenin tamamen tesviyesi lüzumunun icab edenlere tebliğini rica ederim"(24) denilmektedir.

22. ATASE Arşivi, K.636, D.280, F.52.

23. a.g.a., K.636, D.280, F.52.

24. a.g.a., K.1630, D.231, F.3,3-1, 3-2.

Bölgedeki Tedkik Heyetlerinin yeterli tahsisat alamamaları personel arasında huzursuzluk meydana getirmektedir. Maaşlarını alamayan subaylar ve bilhassa sivil taharri memurları istifa ederek teşkilâtıan ayrılmaktadırlar. Öyleki, daha doğru dürüst teşkilâtını kurup işlerini rayına oturtamayan bir kuruluşun maaşların ödenmemesi yüzünden personel sıkıntısına düşmesi, millî menfaatler açısından oldukça tehlikeli bir durum arz etmektedir.(25)

Durumun önemine binaen çeşitli çareler araştırılmakta ve cephe bölgesindeki Tedkik Heyetlerinin ihtiyacı olan paranın bulunmasına uğraşılmaktadır. Diyarbakır Defterdarlığı'nın teklifi üzerine çevre mal müdürlüklerinden temini yoluna gidilmiştir. (26) Bu konuda Genelkurmay Başkanlığı'nın Maliye Bakanlığı'na yazdığı 4 Ocak 1922 tarihli yazı şöyledir : "... Diyarbakır emvalinin gayr-i müsaid olmasından dolayı Elcezire Cephesi Tedkik Heyetleri tahsisat havalesinin Malatya, Maden gibi tahsili mümkün bir mahalle tahvilini rica ederim." (27) Bu durumdan, aynı gün yazılan bir yazı ile Cephe Komutanlığı da haberdar edilmiştir.(28)

25. a.g.a., K. 1630, D.231, F. 3, 3-4. (Bölgedeki Tedkik Heyetlerinin hayatî bir önem taşıdığını ve dolayısıyla para sıkıntısının giderilmesini isteyen yazıda Genelkurmay Başkanlığı 9.12.1921'de MMV Celilesi'ne şöyle yazmaktadır: "Tedkik heyetleri için Elcezire Cephesi namına Diyarbakır emvaline verilen 600.000 kuruş havaleden şimdiye kadar ancak 30.000 kuruş alınabildiği bildirilmektedir. Bilhassa Irak'a mücavir olan mezkûr muntkada Kürdistan ihtilâl propagandacılarının men'i duhulü için icrai faaliyet etmesi lâzım gelen mezkûr heyetler maaşsızlık yüzünden terk-i vazife mecburiyetinde bırakılmaması..." ATASE Arşivi, K.1630, D. 231, F. 3-1).

26. a.g.a., K. 1630, D. 231, F. 3-4.

27. a.g.a., K. 1630, D. 231. F. 3-5.

28. a.g.a., K. 1630, D. 231. F. 3-5.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN KAPATILMASI VE MİLLÎ EMNİYET HİZMETLERİ (MAH) TEŞKİLÂTI'NIN KURULMASI

I. TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİNİN KAPATILMASI

1 Nisan 1921 tarihinden geçerli olmak üzere kurulan "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" nin Haziran 1922 ortalarından itibaren faaliyetlerine son verilmiştir. Çeşitli emirlerden, bu tarihin 22 Haziran 1922 olduğu kesindir. (1) Teşkilâtın topyekûn bütün birimlerinin kapatılmasının gerekçelerini Garp Cephesi Komutanlığı'nın bağlı birliklerine yazdığı emirlerde açıkça görmek mümkündür. Öncelikle görevli personelin tanınmış olmaları yüzünden gizlilik meselesi ortadan kalkmıştır. Yapmaları gereken vazifelerinde uzun müddet arzu edilen seviyeye ulaşamamışlar, dolayısıyla görevlerini tam olarak ve icap ettiği şekilde yapamamışlardır. O günkü şartlarda oldukça yüksek bir bütçeleri olmasına rağmen pek başarılı sayılamazlar. Bu konuda Batı Cephesi Komutanlığı'nın 2 nci Ordu Komutanlığı'na 22 Haziran 1922'de yazdığı bir emirde "... yüksek bütçelerine rağmen bu teşkilâtların memleketin ihtiyacına tekabül edememesine binaen bilcümle Tedkik Heyetlerinin lağvı, Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'den emir buyurulmuştur..."(2) denilmektedir. Askerî Polis Teşkilâtı'nın da aşağı yukarı aynı gerekçelerle kapatılmasıyla kurulan Tedkik Heyetleri de hemen hemen aynı gerekçelerle kapatılmıştır.(3) İstihbarat

1. ATASE Arşivi, K.2041, D.138, F.36.
2. a.g.a., K.2041, D.138, F.36.
3. Pehlivanlı, Askerî Polis Teşkilâtı, s.180-181.

Teşkilât'ının kapatılması ile birlikte yine aynı işleri yürütmek ve memleketin, ordunun ihtiyacı olan istihbaratın nasıl elde edileceğine dair düzenlemeler de yapılmıştır. Daha önce Tedkik Heyetlerinin çeşitli konulardaki görevleri açıkça belirtilmişti. Bunlardan "seyr-ü sefere" ve "tezkiyeye" ait hususlardaki görevleri, cephelerdeki kurmay başkanlıkları ve o bölgelerdeki en yüksek askerî makamlar yerine getirecektir. Yine askerî istihbarat, casusluk, propaganda ve iç olaylarla ilgili araştırma görevini cephe komutanlıkları kurmay başkanları yürütecektir. Bu görev yerine getirilirken yine Tedkik Heyeti Âmirliklerinde görev yapmış güvenilir ve kabiliyetli subay ve memurlardan azamî ölçüde istifade edilecektir. Bu vasıflara sahip görevliler "istihbarat şubeleri"nde görevlendirileceklerdir. Böylece bu işte tecrübeli elemanlar heder edilmemiş olacaktır. Kalan memurlar ise orduların personel başkanlıklarında görevlendirilecektir. Güvenilirliği tespit edilen tecrübeli personel, casusluk, propaganda, karşı propaganda, araştırma gibi işlerde görevlendirilirken, yerine göre seyyar olarak da vazife yapacaklardır. Hususî memur olarak kabul edilen bu kişilerin tanınmamalarına azamî derecede dikkat edilecektir. Zaten Tedkik Heyetleri Âmirliklerinin olsun, daha önceki Askerî Polis Teşkilâtı'nın olsun lağvedilmelerinin sebeplerinden biri de personelin kimliklerinin deşifre olması idi. Bundan dolayı Genelkurmay Başkanlığı ve Batı Cephesi Komutanlığı, Tedkik Heyeti Âmirliklerinden arta kalan bu memurların özellikle tanınmamaları konusuna dikkat çekmektedirler. Tedkik Heyetlerinin lağvedilmesiyle birlikte bu bölgelerdeki Tedkik Heyetlerine ait işleri, en yüksek askerî ve mülkî makamlar yaptıracaklardır. İçişleri Bakanlığı'ndan görevli olarak Tedkik Heyetlerinde çalışan polis memurları tekrar başkanlıklarına iade edilmişlerdir. 2 nci Ordu Komutanlığı, Garp Cephesi Komutanlığı'nın 22 Haziran 1922 tarihli emri üzerine bölgesindeki 1, 3, 6 Numaralı Tedkik Heyetlerini 30 Haziran 1922'de kapatarak (4), personelini de çeşitli yerlerde görevlendirmiştir. Buna göre; 1 Numaralı Tedkik Heyeti Müdürü, Ordu İstihbarat Kısmı İkinci Kısım Âmirliği'ne tayin edilmiştir. 3 ve 6 Numaralı Tedkik Heyetleri müdürleri ise bütün memurları ile birlikte ordu emrine gireceklerdir. Ancak evrak dosyaları 2 nci ve 3 ncü Kolorduların kurmay başkanlarına teslim edeceklerdir. 1 ve 3 Nolu Tedkik Heyetlerinde

görevli polisler ise daha önce bağlı bulundukları mülkî makamlara iade edileceklerdir. 3 ve 6 Numaralı Tedkik Heyetlerinde görevli inzi- bat erleri de 2 nci ve 3 ncü Kolordulara gönderileceklerdir. Küplü, Osmaniye, Hüsrev Paşa, Mallica, Çobanlar istihbarat merkezleri aynen eski görevlerine devam edeceklerdir. Buralarda görevli taharri memurları, Ordu Komutanlığı'nca kendilerine yeni bir emir ve görev verilinceye kadar buralardaki görevlerine devam edeceklerdir. (5)

Tedkik Heyetlerinin lağvı üzerine 1 nci Ordu Komutanlığı da durumu yeniden düzenlemiştir. Tümen istihbarat subaylarının emrine birer "taharri" memuru verilecek ve bunların maaşları ordudan temin edilecektir. Yine istihbarat için gönderilecek memurların müracaatları söz konusu olunca, mülkî ve askerî makamlar her türlü yardımcılarıdır. (6) Garp Cephesi Komutanlığı'nın 26 Haziran 1922 tarihli bir emrinde EHUR'un 22 Haziran 1922 tarih ve 2788 numaralı emrine atıfta bulunarak Tedkik Heyeti Âmirliklerinin lağvı ile birlikte ortaya çıkan durum, görevlendirme ve yeni düzenleme şöyle yapılmıştır: "...kumandanlık êrkan-ı harbiyelerince yapılacak olan askerî istihba- rat, casusluk ve propaganda, gizli araştırmaya müteallik vazifelerde lağvedilen Tedkik Heyetleri subay ve memurlarının güvenilir olanları istihdam edileceklerdir.

Taharri memurlarından bu vazifelere lâıyk olanlar istihbarat şubelerine memur olarak tayin olunacaklar ve aylık kırk beş lira verilecektir. Sivil memurlar bağlı oldukları makamların hudutları içerisinde seyyar olarak görev yapacaklardır.. Masraf icab edecek bir vazife verilirse ödenekleri " istihbarat-ı mesture tahsisatı"ndan verilecektir. Daha sonra bu masraflar EHUR'dan istenecektir. Bu vazifeyi memurlar ve âmirler tali derecede telâkki ederlerse haklarında "mua- mele-i kanunıye" yapılacaktır. Ordu daha salim ve gizli tahkikat ve araştırmaya lüzum görürse, ayrıca memur göndererek gizli tahkikat ve takibat yaptırabilir. İstihbarat için gönderilecek memurlar kendile- rine verilecek vesikayı gidecekleri yerin askerî lüzumunda mülkî ma- kamlarına göstermek suretiyle hüviyetlerini ispat ederek telgraf ve postahanelerden istifade edeceklerdir. Tedkik Heyetleri lağvedildiğinden casus ve şüpheli şahısların takip ve tahkikine ait emir ve talimatlar için askerî veya mülkî en yüksek makamların

5. a.g.a., K. 2041, D. 138, F. 36-1.

6. a.g.a., K. 1949, D. 265, F. 118.

amirlerinin tensib ve imzaları gereklidir. Ordu karargâhında polis istihbaratına lüzum görülmemiştir. İstasyon ve mühim noktalardaki kontrol vazifesi mahallî polis veya inzibat memurları tarafından yapılacaktır. Çay İstasyonu'ndaki inzibatî tedbirler, mahallî hükûmet ve Çay Mıntıkâ Komutanlığı'na aittir. Ordu lüzum görürse kontrol için hususî memur görevlendirebilir. Kolordu istihbarat kadrosunda bulundurulacak sivil memurlar hususî temin edileceğinden, tümenlerde ayrıca memur tayinine lüzum görülmemiştir..." (7)

II. MİLLÎ EMNİYET HİZMETLERİ (MAH) TEŞKİLÂT'I'NIN KURULMASI

Batu Cephesi Komutanlığı'nın 22 Haziran 1922 tarihli emrin-den anlaşıldığına göre EHUR'un emriyle Tedkik Heyeti Âmirlikleri kapatılarak, bunların yaptıkları istihbarat, propaganda, takip, araştırma vs. gibi görevleri ordu kurmay başkanlıklarına bağlı olarak çalışan istihbarat şubeleri yapacaktır. 1922 yılının ortalarından itibaren bu görevleri üstlenen ordu müfettişlikleri istihbarat şubelerinin görevlerine 1926 yılının sonlarına kadar devam ettiklerini belgelerde görmekteyiz.(8) Millî Mücadele'nin bitmesi ve cumhuriyetin 1923

8. Bu konu ile ilgili olarak Mehmet Eymür şunları yazmaktadır : "... Bu günkü MİT'in ilk temeli İstiklâl Harbi sırasında atılmıştı. O tarihte kurulan Mustafa Muğlalı komutasındaki Askerî Polis Teşkilâtı istihbarat ve karşı koyma görevleri ile de vazifeli idi. Teşkilât-ı Mahsusa bütün imkânsızlıklarına rağmen İstiklâl Harbi sırasında Anadolu'da büyük hizmetler vermiş, harbin sonunda bu görev Genelkurmay Haber Alma Şubesi'ne devredilmişti." (Mehmet Eymür, Analiz, İstanbul, 1991, s.31). Mehmet Eymür'ün bu bilgileri hangi kaynak veya kaynaklara dayanarak yazdığı, kaynak göstermediği için adı geçen eserden anlaşılamamaktadır. Bazı bilgiler, teşkilât isimleri olmakla beraber bunlar arasında bağlar kurmak oldukça zordur. Eymür Askerî Polis Teşkilâtı'nı Mustafa Muğlalı'nın komutasında kurulmuş bir teşkilât olarak göstermektedir. Ancak biz yaptığımız araştırmalarda "Askerî Polis Teşkilâtı" kadrolarında Mustafa Muğlalı adına rastlayamadık. Ayrıca 18 Temmuz 1920'de kurulan "Askerî Polis Teşkilâtı"nın ilk genel başkanı da Bnb.İsmail Hakkı (Alpan) Bey'dir. (Daha geniş bilgi için bkz. Hamit Pehlivanlı, "Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilâtı" ve yine Pahlivanlı "Kurtuluş Savaşı İstihbaratına Hizmetli Geçen Bazı Subaylar" Askerî Tarih Bülteni, sayı 32, s.129 v.d.) Ayrıca Teşkilât-ı Mahsusa'dan bahsedilmiş. Burada kastedilen daha önce İttihatçılar zamanında kurulan "Teşkilât-ı Mahsusa" ise yine bilgi yanlışlığı söz konusudur. Zira İttihatçı liderlerin ülkeden kaçmalarıyla birlikte bu teşkilât da resmen ortadan kalkmıştır. Sadece bu teşkilâta mensup bazı kimseler o dönemde herkesin yaptığı gibi çeşitli vesilelerle vatana hizmet etmişlerdir. Yok eğer bu tabir hususî bir teşkilât manasına kullanılıyor ve Askerî Polis Teşkilâtı'nı kastediyorsa yine noksanlıklar söz konusudur. Çünkü Askerî Polis Teşkilâtı 1 Nisan 1921'den geçerli olmak üzere lağvedilmiş olup, yerine "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" kurulmuştur. Harbin sonunda Ordu Müfettişlikleri İstihbarat Şubeleri görevi bu teşkilâtın yani "Tedkik Heyeti Âmirlikleri"nden almışlardır. Yoksa Teşkilât-ı Mahsusa'dan Genelkurmay Haber Alma (İstihbarat) Şubesi'nin görev devralması söz konusu değildir. Cüneyt Arcayürek "Darbeler ve Gizli Servisler" adlı eserinde Türk istihbaratı hakkında şunları yazmaktadır: "Devlet İstihbarat Örgütlerinin hayli uzun bir geçmişi var. Ulusal savaş sırasında 1920'de Mustafa Kemal Teşkilât-ı Mahsusa'yı kurdurdu." (s. 58). Arcayürek bu bilgiyi hangi kaynaktan almış belli değildir. Ayrıca "Teşkilât-ı Mahsusa'yı" Mustafa Kemal kurdurdu diyor. Bu tabir eğer gizli bir teşkilât manasına kullanılıyorsa belki doğru kabul edilebilir. Ama yine hangi teşkilât olduğu belli değildir. Yok eğer tarihte bildiğimiz "Teşkilât-ı Mahsusa'yı" kastediyorsa bilgi yanlışlığı söz konusudur. Yukarıda da açıklandığı üzere adı geçen teşkilât Mustafa Kemal tarafından değil İttihatçılar zamanında Osmanlı Devleti'nin bir istihbarat teşkilâtı olarak kurulmuştur.

yılında ilânıyla birlikte kurulan yeni Türk Devleti'nin mutlaka yeni bir istihbarat teşkilâtına ihtiyaç hissedeceği şüphesizdir. Her şeyden önce kendisine bu görev verilen Türk Silâhlı Kuvvetlerinin birer birimi olan istihbarat şubelerinin, ancak kendi ihtiyaçları olan istihbaratı yapmakla mükellef oldukları aşîkârdır. Bütün dünyada olduğu gibi yeni Türk Devleti'nin de modern manada sırf gizli servis olarak kurulacak ve görev yapacak yeni bir teşekküle ihtiyacı vardır. Memleketin genelini ve yurt dışı istihbaratı da ilgilendiren çok yönlü ve geniş amaçlı bir teşkilâtın fonksiyonlarının ordu istihbarat şubelerince yerine getirilmesi beklenemez. Hatta 1922 yılı ortalarından 1926 yılı sonlarına kadar bir istihbarat servisinin görevlerini üstlenen ordu istihbarat şubelerinin kendilerine fazladan olarak yüklenen ağır, kapsamlı ve önemli bir görevi, dört yıl gibi uzun bir süre yerine getirmeleri ancak takdirle anılabilir.

İşte devletin kurulup, müesseselerinin oturmaya başlaması, devletin eskiye nazaran birçok problemlerle karşılaşması, görevlerin ağırlığı, orduların yükünün fazlalaşması, hepsinden de önemlisi modern bir gizli servis ihtiyacının hissedilmesi sonucu olacak ki 1927 başlarından itibaren ordu istihbarat şubelerinden bu görev alınmış ve yeni bir teşkilâta yüklenmiştir. Yeni kurulan bu teşkilâtın adı "Millî Emniyet Hizmetleri Teşkilâtı"dır.

Nitekim Dahiliye Vekâleti'nin (İçişleri Bakanlığı) 5 Ocak 1927 tarihli çok gizli ve kişiye özel bir tebligatında ,yeni bir teşkilâtın kurulduğu bildirilmektedir. "Vilâyetlere" başlıklı bu yazıda "... Ecnebi devletleri propaganda ve istihbarat hizmetlerinin teşebbüsâtına karşı hükûmetin ve ordunun emniyeti için tedabir-i mahsusa almak zarureti hasıl olmuş, bu maksatla umumî merkezi Ankara'da, mîntuka merkezleri memleket dahilinde olmak üzere bir (millî emniyet hizmeti) ihdas edilmiştir" denilmektedir. (9)

Yeni teşkilâtın kuruluşu ile ilgili olarak EHUR Reisi Müşir Fevzi Çakmak'ın 6 Ocak 1927 tarihli ve 10152 sayılı yazısı ise "Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti'ne" başlığı altında şöyledir : "Umumî merkezi Ankara'da ve şubeleri şimdilik İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır ve Kars'ta olmak üzere bir (Millî Emniyet Hizmeti) teşkil edil-

9. Hikmet Özdemir, Rejim ve Asker, İstanbul, 1989, s.162, Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, cilt 22 (1984), s.168.

miştir. Bu şubeler doğrudan doğruya umumî merkeze merbuttur. Şimdiye kadar ordu müfettişliklerince tedvir edilen istihbarat hizmeti badema bu teşkilât tarafından idare olunacaktır."(10) Yine "MAH"ın kuruluşu ile ilgili olarak 12 Eylül 1980'den sonra kurulan Danışma Meclisi'nde 4. Ekim 1983'te Millî Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu adına konuşan Emekli General Adnan Ersöz "...Millî İstihbarat Teşkilâtı ilkin 1927 yılında Genelkurmay Başkanlığı'nın bir emri ile ve bu makama bağlı olarak beş ilde şubesi bulunan bir merkezî teşkilât, yani Millî Emniyet Hizmetleri Riyaseti halinde kurulmuştur..."(11) demektedir. Halbuki Genelkurmay Başkanı Fevzi (Çakmak) imzalı ve 6 Ocak 1927 tarihli emirde MAH'ın Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı olduğuna dair hiçbir bilgi olmadığı gibi bunu düşündürecek bir ima bile yoktur. Zaten yeni teşkilât daha önce askerî makamlarca yürütülen istihbarat faaliyetlerini yürütmek üzere kurulmuştur. Bu durumda MAH'ın Genelkurmay'a bağlı olarak kurulduğunu söyleyebilmek oldukça zordur. Dolayısıyla Adnan Ersöz'ün bu mütalâasını doğru kabul etmek mümkün değildir. Zaten bu fikri doğrulayacak başka bir bilgi ve belgeye de rastlanamamıştır. Ayrıca MAH'ın kurulduğunu İçişleri Bakanlığı vilâyetlere 5 Ocak 1927'de bildirmiştir. Genelkurmay Başkanlığı ise bu tarihten bir gün sonra, yani 6 Ocak 1927'de Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti'ne durumu bildirmiştir. Şayet yeni teşkilât Adnan Ersöz'ün söylediği gibi Genelkurmay'a bağlı olarak kurulsaydı, kendine bağlı bir birimin kuruluş tebliğini her hâlde İçişleri Bakanlığı'ndan sonra bildirmezdi. Genelkurmay ağırlıklı ve İçişleri Bakanlığı'nca ortak yürütülen istihbarat hizmetleri bu tarihten itibaren Millî Emniyet Hizmetlerine devredilmiş ve bu suretle başbakanlığa bağlı olarak MAH kurulmuştur demek daha doğru olur. 1943'e kadar Başbakanlık Teşkilât Kanunu'nda yer almamakla beraber faaliyetlerini başbakanlığa bağlı olarak sürdüren gizli bir kuruluş olduğu en akla yatkın bir düşüncüdür. Görüldüğü gibi ordu istihbarat şubelerinden ağır bir yük alınarak memleket ihtiyaçlarını karşılayacak özel amaçlı bir teşkilât kurulmuş ve

10. Fevzi Paşa'nın adı geçen yazısının (eski harflerle) fotokopisi özel arşivimizdedir. (Eklerle bakınız); Mehmet Eymür, Analiz, s.31.

11. Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, cilt 22, Ankara, 1984, s.168.

ordu istihbarat şubeleri kendi görevleri ile başbaşa bırakılmışlardır.

1926 yılının sonlarında başlayan ön çalışmalarla modern bir istihbarat teşkilâtının temelleri oluşturulmaya başlandı. Bu amaçla 1926 yılı Ekim ayında Almanya'dan Walter Nikolai gizlice İstanbul'a getirilmiştir.(12) İstihbarat ve istihbaratın yönetimi konusunda konferanslar verdirilmiş ve Türk İstihbarat Teşkilâtı'nın idareci kadrosu tespit edilmiştir. Konferansa katılan kişiler 1926 Aralık ayında Ankara'da Hacıbayram civarında kiralanan bir binada toplanmışlar ve istihbarat faaliyetlerine başlamışlardır.(13) Türkiye'yi o günün şartlarında "istihbarat" ve "müdafaa" hizmetlerinin yürütülmesi bakımından sekiz bölgeye ayırmışlardır. İlk başta bölgelerin merkezleri, hudutları tespit edilmiş ve yapılacak işler kararlaştırılmıştır. Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Teşkilâtı önceleri bir başkan ile 13 personelden oluşmaktadır. Dört şubeye ayrılmıştır.

(A) Şubesi İstihbarat (espionaj); (B) Şubesi, müdâfaa (karşı espionaj-karşı süversiv faaliyetler); (C) Şubesi, propaganda; (D) Şubesi ise teknik işlerden sorumludur.(14) Bu şubelerden (C) Şubesi 1927 yılının ilk altı ayının sonunda kapatılmıştır. (A) Şubesi, millî savunma kadrosundan askerlerden; (B) Şubesi, İçişleri Bakanlığına bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı personelinde; (C) Şubesi, Dışişleri Bakanlığı personelinde; (D) Şubesi ise asker ve sivil personelden oluşturulmuştur. Yukarıdaki emirde "yurt içinde beş merkezde olmak üzere kurulmuştur" denilmektedir. Ancak daha sonra bu sayı yurt içinde sekiz, yurt dışında üç merkeze çıkarılmıştır. Yurt içi merkezler Adana, Ankara, Antalya, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kars, Samsun şehirleridir. Antalya merkezi 1927' nin

12. Mehmet Eymür hatıralarında, Nikolai'nin Türkiye'ye geliş ve hizmete başlayışını 1926 yılının son ayları olarak göstermektedir. Yine Nikolai'yi Alman ve rütbesini de general olarak yazmaktadır (Analiz,s.31). Ergun Hiçılmaz da "Teşkilât-ı Mahsusa'dan MIT'e adli eserinde (s.84-85) Nikolai'yi Polonyalı albay olarak takdim etmekte ve göreve başlayış tarihinde 1928 yılı olarak göstermektedir. Ancak, Curt Riess "Topyekün Casusluk" adlı eserinde istihbaratçı Walther Nikolai'nin 1933 Haziran'ında emekli albay olduğunu yazmaktadır. (Curt Riess, Topyekün Casusluk, s.3) Bu durumda Eymür'ün Nikolai'yi 1926'nın sonlarında general, ve Hiçılmaz'ın da Polonyalı olarak göstermesini doğru olarak kabul etmek mümkün değildir. Bizim şahsî kanaatimiz ise Nikolai'nin Alman, rütbesinin de Albay olduğu ve göreve de 1926'nın sonlarında başladığı yönündedir..

13. Eymür, a.g.e. s. 32.

14. Eymür, Analiz, s. 31-32.

sonlarında Konya'ya; Kars merkezi ise 1932 yılından sonra Erzurum'a nakledilmişlerdir. Samsun merkezi 1929'da kapatılmıştır. Diyarbakır ve İzmir merkezleri 1953'ten sonra küçültülmüşlerse de, 1958'den sonra yeniden eski hâllerine çevrilmişlerdir. Daha sonra "merkezlerin" adları "Emniyet Başmüfettişliği" ne çevrilmiştir. Başlangıçta yurt dışında açılan Viyana (kuzey), Tahran(doğu), Kahire(güney) merkezleri ekonomik güçlükler ve daha bazı sebeplerle kapatılmışlardır.

Türk İstihbarat Teşkilâtı uzun yıllar Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Başkanlığı adı ile görev yapmıştır. 1965 yılında MİT kuruluş kanunu çıkıncaya kadar da bu adla anılmıştır.(15) MAH, Başbakanlığa bağlı bir birim olmasına rağmen ilgili kanunlarda adına rastlanmamaktadır. 1933'teki 2187 sayılı ve 1937'deki 3154 sayılı kanunlarda istihbarat teşkilâtı ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. 23 Haziran 1943'teki 4443 sayılı Başvekâlet Teşkilâtı hakkında ki kanun ekinde yer alan cetvelde ise bir adet "Millî Emniyet Hizmetleri Reisliği" kadrosu bulunmaktadır. MAH'ın Başvekâlet kadro cetvelinden kanun maddesi metnine geçişi ancak 1954'te mümkün olabilmektedir. 6330 sayılı kanunda, Başbakanlık müsteşarına eş derecede ve maaşa sahip bir adet "Millî Emniyet Hizmetleri Reisi" kadrosu görülmektedir.(16)

15. Eymür,s.32 ("Harf inkilâbından sonra teşkilâtın ismi Millî Emniyet Hizmetleri olarak değiştirildi.Yeni ismin kısaca MEH olarak telâffuzu gerekiyordu.Bu ise kulağa pek hoş gelmiyordu.Atatürk'ün emri ile rumuz MAH olarak devam etti." Mehmet Eymür'ün yazdığı gibi harf inkilâbından sonra teşkilâtın "Millî Emniyet Hizmetleri" şeklinde isim değiştirmesi söz konusu değildir.Zira Fevzi Çakmak Paşa'nın teşkilâtın kurulduğunu bildiren "Millî Emniyet Hizmeti Riyasetine"başlığını taşıyan emri,Ocak 1927 tarihlidir.Yani bu isim harf inkilâbından önce de vardır.Zaten harf inkilâbı 1 Kasım 1928 dedir.Ne varki yeni alfabedeki Lâtin harfleriyle Millî Emniyet Hizmetlerinin adını MEH rumuzu ile ifade etmek mecburiyeti kendiliğinden doğmuştur.Ama bir müddet sonra MEH rumuzu belki de kulağa hoş gelmediğinden tekrar eski harflerle telâffuza dönülerek MAH rumuzu yeniden kullanılmaya devam edilmiştir,demek daha doğrudur.Ayrıca MAH rumuzunun, millî âmâle hizmet manasını zaman içerisinde yüklediği ve bunun galat olarak günümüze kadar da aksettği kanaatindeyiz.Bütün meselenin "Millî Emniyet Hizmetleri"nin eski harfler ve yeni (yani Lâtin alfabesi) harflerle yazılmasından kaynaklanan bir yanlış anlaşılma olduğu kanaatindeyiz..

16. Hikmet Özdemir, Rejim ve Asker, İstanbul 1989, s.162-163. TBMM Kavanin Mecmuası, cilt 25, s.556; aynı mecmua, cilt 36, s.913-914; Eymür, s.32. (Bu konularda Eymür şöyle demektedir: "...1965'e kadar şeklen İçişleri Bakanlığı'na bağlı gözükten MAH, esasında kanunî olmayan ve gizli çalışan bir kuruluş olduğu için bu bağlantının pratikte bir önemi yoktu. Analiz, s.32." Yukarıda da bahsedildiği gibi daha önceleri teşkilâtın nereye ne biçimde bağlı olduğu hakkında Başbakanlık teşkilât kanunlarında herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. Bu da teşkilâtın bazı gizli emirlerle kurulup

MİT ile ilgili kanun 6 Temmuz 1965 yılında çıkarılan 644 sayılı kanundur.(17)

Bu kanunda teşkilâtın kuruluşu, görevleri, sorumlulukları, yetkileri, hakları, ödenekleri vs. gibi hususlar teferruatlı bir biçimde açıklanmaktadır.(18) Bu kanun 1 Kasım 1983 yılında çıkarılan 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilât Kanunu" (19) yayınlanıncaya kadar yürürlükte kalmıştır. Yeni çıkarılan kanun da hemen hemen 644 sayılı ilk kanunun bir devamıdır.(20)

yürütüldüğüne delil sayılabilir. Ancak Eymür'ün bu konu ile ilgili mütalâasına da katılmak pek mümkün gözükmemektedir. Zira her ne kadar ilk yıllar teşkilâtın nereye bağlı olduğu belli değilse de 23 Haziran 1943'teki 4443 sayılı Başvekâlet Teşkilâtı hakkındaki kanun ekinde yer alan cetvelde bir adet Millî Emniyet Hizmetleri kadrosu bulunmaktadır. 1954'te ise 6330 sayılı kanunla bu kadro kanun ekinde çıkarılıp kanun maddesine geçirilmiştir. Yani Başbakanlık Teşkilât Kanunu'nda, Başbakanlık müsteşarına denk, Millî Emniyet Hizmetleri Reisliği kadrosu görülmektedir. Kanundan da açıkça görüldüğü gibi MAH Başkanlığı resmî kayıtlara göre 1943'ten beri Başbakanlığa bağlıdır ki 1954'teki kanunla da bu durum şüpheye yer bırakmayacak şekilde pekiştirilmiş gözükmektedir. O hâlde Eymür'ün "... 1965'e kadar şeklen İçişleri Bakanlığı'na bağlı gözükən MAH..." hükmünün dayanağı yoktur ve buna katılmak da mümkün değildir. Açıkça MAH, kanunlarda 1943'ten itibaren Başbakanlığa bağlıdır. Bu yanılıya, 1965'ten önce asker görevlilerin maaşlarını Genelkurmay Başkanlığı'ndan, sivil emniyet mensuplarının görevlilerin ise maaşlarını İçişleri Bakanlığı bütçesinden alıyor olmaları sebep olsa gerektir.)

17. Mehmet Eymür 1965'te çıkan MİT kanununa kadar MAH'm legal olmadığını, ancak bu kanunla legal hâle geldiğini yazıyor (s.32). Ancak biz bu kanaatte değiliz. Açıklandığı üzere Başbakanlık teşkilât cetvelinde 1943'ten beri bir Millî Emniyet Hizmetleri reisi gözüktüğüne göre MAH, en azından 1943'ten beri legal bir vaziyettir.

18. T.C. Resmî Gazete, 22 Temmuz 1965, sayı 12055, s.1-4.

19. T.C. Resmî Gazete, 3 Kasım 1983 Perşembe, sayı 18210, s.7-13.

20. Özdemir, a.g.e., s.172.

SONUÇ

Tarihin en eski devirlerinden beri devletlerin hayatiyetlerini devam ettirebilmek için istihbarata ve pek tabii bunu temin edecek teşkilâtlara ihtiyaç duydukları bir hakikattir. Günümüzde de en küçük devletten en büyüğüne kadar, bütün devletlerin birer istihbarat teşkilâtına sahip olduklarını biliyoruz. Bilhassa büyük devletlerin çok miktarda paralar sarf ederek kurdukları bu teşkilâtlar, askerî, stratejik, ekonomik, teknolojik birçok alanlarda çalışmakta, devletlerarası yarışta büyük roller oynamaktadırlar. Hem iç hem de dış tehlikelere karşı koyabilmek, büyük ölçüde devletin gözü kulağı mesabesinde olan istihbarat teşkilâtlarıyla mümkündür. Tarihte büyük ve uzun ömürlü birçok devletler kurabilmiş olan Türklerin de istihbarat teşkilâtlarının olduğu kesindir. Ancak burada üzülerek söyleyelim ki Türk İstihbarat Teşkilâtı tarihi araştırılıp ortaya konulamamış veya konulmamıştır. Çeşitli inceleme eserlerde dolaylı olarak veya bazı hatıra kitaplarında, hatıra sahibinin bağlı olduğu teşkilâtlarla ilgili cüz'î bilgiler yok değildir. Ama yeterli olduğu söylenemez. Bilhassa Osmanlıların son dönemlerinden günümüze kadar olan zaman içerisindeki istihbarat teşkilâtlarımızla ilgili bazı ciddi ilmi araştırmalar vardır. Fakat yeterli olduğu kanaatinde değiliz.

Son devirlerde adından en çok bahsedilen teşkilât şüphesiz İttihatçıların teşebbüsleriyle kurulmuş ve bilhassa Birinci Dünya Harbi yıllarında oldukça büyük hizmetleri geçmiş olan "Teşkilât-ı Mahsusa" dır. Osmanlıların bu savaştan yenilerek çıkmaları ve İttihatçı liderlerin yurt dışına kaçmaları, bu teşkilatın da dağılmasına sebep olmuştur. Teşkilât mensupları sağa sola dağılmışlardır. Ancak ufak gruplar hâlinde çeşitli şekillerde bir araya gelerek bazı yeni teşekküller kurmuşlardır. İstiklâl Harbi'ne de muhtelif gruplar ve teşkilâtlar içerisinde faydalı hizmetlerde bulunmuşlardır.

Anadolu'da başlayan İstiklâl Harbi sırasında hareketi yönetenlerin de gerek düşmanla ilgili ve gerekse daha başka maksatlar için istihbarata ihtiyaç duyacakları şüphesizdir. Bu nasıl yapılacaktır? Yani istihbaratı kim, nasıl, ne şekilde, hangi yollarla temin edecektir? İstihbarat bilgileri diye sunulanların doğruluğuna nasıl kanaat getirilecektir? Tabii bütün bunları düşünen TBMM Hükûmeti, istihbarat temin edebilmek için birçok yollar deneyecektir. Çeşitli adlar altında bilhassa Teşkilât-ı Mahsusa elemanlarından, İstanbul'dan Ankara'ya sürekli bilgiler geliyordu. Ama Ankara Hükûmeti bunlarla yetinmemiş, hem bu gruplardan gelen istihbaratı değerlendirip kullanmış, hem de kendi imkânlarıyla kurduğu özel teşkilâtlarla daha emin ve güvenilir istihbarat elde etme yoluna gitmiştir.

Daha önceki çalışmalarımızda (Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilâtı) TBMM Hükûmeti'nin kendine bağlı güvenilir elemanlarından oluşan ve bütçeden ödenek ayırdığı bir teşkilâta sahip olduğunu ortaya koymuştuk. Yine araştırmalarımız sonucu "Askerî Polis Teşkilâtı" adlı istihbarat örgütünün TBMM Hükûmeti'nin ilk istihbarat teşkilâtı olduğu ortaya çıkmıştı. 1920 yılı Temmuzundan 1921 yılı Nisan ayına kadar hemen hemen Anadolu'nun her yerinde teşkilâtlanan bu kuruluş oldukça mühim hizmetler görmüştür. Ama hükûmet, çeşitli sebepler yüzünden ve bilhassa gizliliğe riayet edilmemesinden teşkilâtı kapatmak mecburiyetinde kalmıştı. Aynı teşkilâtın mevcut şube ve personeli arasında bir ayıklama yapılmış, teşkilât küçültülerek ismi değiştirilmiş ve yeni teşkilâtlanma yoluna gidilmiştir. Daha önce Anadolu'nun birçok yerinde teşkilâtlanan Askerî Polis Teşkilâtı şubelerinin bir kısmı kapatılmış, bir kısmının sınıf ve derecesi değiştirilmiş ve yeni teşkilât oluşturulmuştur. Aynı şekilde personel konusunda da tasfiyeye gidilmiştir. İşe yaramayan veya bölgesinde ihtiyaç duyulmayan gerek asker, gerek sivil ve gerekse emniyet teşkilâtına mensup personel, ya başka birimlere aktarılmış veya işlerine son verilmiştir. Bunun yerine istihbaratçılıktan anlayan güvenilir kişilere ise sahip çıkılmış ve yeni teşkilâta görev verilmiştir. Yeni kurulan "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" isimli İstihbarat Teşkilâtı görevine Askerî Polisin kaldığı yerden devam etmiştir. Zaten bu teşkilât hem personel, hem bütçe bakımından Askerî Polisin imkânlarını kullanacaktır. Teşkilât, 1921 Nisanından 1922 yılı Haziran ayı sonlarına kadar faaliyetinde bulunacaktır.

Araştırmalarımız sırasında maalesef teşkilâtın faaliyetleri ile ilgili çok geniş bilgiye rastlayamadık. Bunun yanında kuruluşun teşkilâtı, kadrosu ve malî imkânlarıyla ilgili tatmin edici bilgi bulduğumuz kanaatindeyiz. Bu teşkilâtta da Askerî Polis'te olduğu gibi mevzuat kargaşası başından sonuna kadar devam etmiştir. Askerî Polis'e nazaran daha bir askerî makamlara bağımlı olarak çalıştığını görüyoruz. Elemanların, faaliyette bulundukları yerlerde en yüksek askerî makamları haberdar ettikleri ve onlarla iş birliği hâlinde oldukları bazı emirlerden anlaşılmaktadır. Personelin özlük haklarını yeterince alamadıkları, bilhassa maaşlarının tam ve vaktinde ödenmediği şikâyet konusudur. Hatta bu yüzden teşkilâtın istifa edenlere rastlanmaktadır ki bu durum yetkilileri zorda bırakmakta ve görevlerin aksamasına sebep olmaktadır.

Personel davranışları görev ve yetki istismarı bu teşkilâtta da problem olmaya devam etmiştir. Her ne kadar bazı şubelerde bu tarz eksikliklere rastlanmışsa da, hükûmetin de konuya eğildiğini, hassas davrandığını ve suçluları derhal cezalandırdığını görmekteyiz. Haksız yere makamını kullanarak, istismar ederek bazı namuslu ve masum insanlara tahakküm edildiği görülmektedir. Yine istihbarat ile ilgili personelden bir kısmının görevleriyle mütenasib olmayan davranışlar girerek gayri Müslimlerle, hususiyile kadınlarla ilişkiye girmeleri yetkilileri şiddetli tedbirler olmaya yöneltmiştir. Bu gibi insanlar hemen tespit edilerek haklarında soruşturma başlatılmış ve suçuna göre çeşitli cezalara çarptırılmış veya işlerine son verilmiştir.

Askerî Polis Teşkilâtı hakkında olduğu gibi bu teşkilat hakkında da Meclis'te bazı tartışmaların olduğu görülmektedir. Bilhassa malî konular tartışılırken teşkilâtın gereksizliği dile getirilmiştir. Tabîî teşkilâtın lüzumunu savunmak görevi de Genelkurmay başkanına veya Millî Müdafaa vekiline düşmüştür.

Faaliyet alanı olarak bu teşkilâtın da bilhassa Batı Cephesi ve Kastamonu havalisinde yoğunlaştığını görüyoruz. Bu da tabîî bir sonuçtur. Zira Batı Cephesi ağırlıklı olarak sıcak savaşın devam ettiği bölgedir. Kastamonu ve havalisi ise İstanbul ile irtibatın sağlandığı, her türlü maddî yardımın ve personelin Anadolu'ya girişi noktalarının bulunduğu bölgelerin başında gelmektedir.

1922 yılının sonlarına doğru Anadolu'nun düşmanlardan te-

mizlenmeye yüz tutması buña paralel olarak iş yoğunluğunun giderek azalması, teşkilâtın fonksiyonlarının da azalması demektir. Bu böyle olmakla beraber asıl sebep olarak teşkilâtın bilhassa gizliliğe riayet edilmediği gerekçesiyle, kaldırılması yoluna gidilmiştir. Teşkilât personelinin işe yarayanları ordu müfettişliklerinin istihbarat şubelerine aktarılmış, ihtiyaç duyulmayanlardan polisler emniyet teşkilâtına, subaylar çeşitli askerî birliklerin personel şubelerine iade edilmiş, sivil personelin ise işine son verilmiştir. Böylece ordu istihbarat şubelerine, müstakil bir istihbarat teşkilâtının görevleri de yüklenmiştir. Yani 1920 yılı Temmuzundan başlayan ve müstakil olarak sadece istihbarat teşkilâtı fonksiyonlarını yerine getirmesi amacıyla kurulan "Askerî Polis Teşkilâtı" ve onun devamı olan "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" böylece ortadan kalkmış oldu. Ordu istihbarat şubeleri bu teşkilâtın görevlerini de üstlenmiş oldular.

Araştırmalarımız sırasında 1922 yılı Haziranından, Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Teşkilâtı'nın kuruluş yılı 1926 sonu, 1927 yılı başlarına kadar da istihbarat görevinin ordularca yürütüldüğünü gördük. Yani dört yıllık bir süre zarfında yeni bir istihbarat teşkilâtının varlığına rastlayamadık. Zaten Ocak 1927 tarihli, Fevzi Çakmak imzalı bir emir de bu görüşümüzü doğrulamaktadır. Zira bu emirde "... Şimdiye kadar ordu müfettişliklerince tedvir edilen istihbarat hizmeti, badema bu teşkilât tarafından idare olunacaktır..." denilmektedir. Demek ki İstiklâl Harbi'nin başlarında kurulan "Askerî Polis Teşkilâtı" onun devamı "Tedkik Heyeti Âmirlikleri" ve bunların kapatılmasıyla istihbarat hizmetlerini yüklenen ordu istihbarat şubeleriyle devam eden istihbarat teşkilâtları ve istihbarat hizmetleri 1927' den itibaren "Millî Emniyet Hizmetleri Teşkilâtı"yla devam etmiştir. Daha sonra "Millî Emniyet Hizmetleri Teşkilâtı"da yerini "Millî İstihbarat Teşkilâtı"(MİT)'na bırakmıştır. Araştırmalarımız sonucunda edindiğimiz kanaat, Osmanlılardan sonra kurulan yeni Türk Devleti'nde istihbarat teşkilâtları, "Askerî Polis Teşkilâtı", "Tedkik Heyeti Âmirlikleri", "Millî Emniyet Hizmetleri Teşkilâtı (MAH)" ve "Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT)" şeklinde birbirinin devamı olarak günümüze kadar gelişerek ulaşmışlardır. Başka bir ifade ile bu günkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin istihbarat teşkilâtı "Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT)", "Askerî Polis", "Tedkik Heyetleri" ve "Millî Emniyet Hizmetleri" adlı teşkilâtlar silsilesinin bir devamıdır..

BİBLİYOGRAFYA

I-ARŞİV BELGELERİ

ATASEBAŞKANLIĞI ARŞİVİ

- 1- K.622, D.18, F. 27, 27-1, 55, 59
- 2- K.632, D.39, F. 1-57, 1-62
- 3- K.636, D.280, F. 40-7, 40-8, 42, 44, 46, 46-1, 46-2, 46-4, 50, 50-1, 52, 53, 54, 54-1, 54-2, 54-3, 55, 56, 57
- 4- K.687, D.141, F. 68, 71, 87
- 5- K.690, D.148, F. 39,43-3, 43-4
- 6- K.952, D.6, F. 10-1
- 7- K.955, D.17, F.142, 25, 25-1, 26, 33, 34
- 8- K.1034, D.105, F. 4-1, 4-2, 5
- 9- K. 1041, D.137, F.16, 16-1
- 10- K.1104, D.166, F.47, 47-1, 154, 170, 176
- 11- K.1124, D.20, F.11, 11-9
- 12- K.1630, D.231, F.3, 3-1, 3-2 3-4, 3-5, 4-1, 9-2, 9-4, 11-1, 11-2, 11-3, 11-5, 13, 13-1, 15, 16, 16-1, 17, 17-1, 19-1, 19-2, 19-3, 20-5, 26, 26-1, 29, 29-1
- 13- K.1949, D.265, F. 2-2, 13, 13-5, 14, 16, 71, 74-1, 90-1, 90-4, 90-5, 94-1, 94-2, 96, 96-2, 110, 111-1, 111-2, 111-7, 112-1, 118, 124-3
- 14- K. 2041, D.138, F. 1, 1-1, 25, 25-1, 25-5, 26, 28-2, 28-3, 28-4, 29, 29-1, 36, 36-1, 36-9, 36-10, 38, 39, 43, 69

II- İNCELEME VE HATIRALAR

ARCAYÜREK, Cüneyt, Darbeler ve Gizli Servisler (1950-1988) Bilgi Yayınevi, Ankara 1989, 419s.

AYDIN, Mesut, "Millî Mücadele Döneminde Anadolu'da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar", Atatürk Yolu, sayı 5, Mayıs 1990.

BALCIOĞLU, Mustafa, Millî Mücadele'de Merkez Ordusu (A.Ü. TİTE. basılmamış doktora tezi), Ankara 1990, IX+321 s, 1 harita.

BAYCAN, Nusret-SAKARYALI, Salih, Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1989², 259 s.

ÇAM, Yusuf, Milli Mücadele'de İzmit Sancağı, İstanbul 1993, XXVI+272 s.

ÇANKAYA, A. "MİT", Türk Ansiklopedisi, 24.C., s.178-179

EYMÜR, Mehmet, Analiz-Bir MİT Mensubunun Anıları, Milliyet Yayınları, İstanbul 1991, 190 s.

HİÇYILMAZ, Ergün, Teşkilât-ı Mahsusa'dan MİT'e, Varlık Yayınları, İstanbul 1990, 120 s.

KARABEKİR, Kâzım, İstiklâl Hârbimiz, İstanbul 1960

KOCATÜRK, Utkan, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi (1918-1938), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988², XXVII+674 s.

ÖZDEMİR, Hikmet, Rejim ve Asker, AFA Yayınları, İstanbul 1989, 320 s.

PEHLİVANLI, Hamit, Kurtuluş Savaşı İstihbaratı'nda Askerî Polis Teşkilatı, Ankara 1992, XVII+246 s.

,"Kurtuluş Savaşı İstihbaratı'na Hizmeti Geçen Bazı Subaylar", Askerî Tarih Bülteni, Sayı 32, Şubat 1992, s.129-135.

RIESS, Curt, Topyekün Casusluk (Çev.Bedia Avunduk), Ankara (Baskı tarihi yok)

SARIKOYUNCU, Ali, Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

III. GAZETE VE DERGİLER

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi.

Türk Ansiklopedisi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kavanin Mecmuası.

Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete.

1. The first part of the report is a general introduction to the subject of the study. It discusses the importance of the study and the objectives of the research.

2. The second part of the report is a detailed description of the methodology used in the study. It includes information about the sample size, the data collection methods, and the statistical analysis techniques.

3. The third part of the report is a discussion of the results of the study. It presents the findings of the research and discusses their implications for the field of study.

4. The fourth part of the report is a conclusion and a list of references.

5. The fifth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

6. The sixth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

7. The seventh part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

8. The eighth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

9. The ninth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

10. The tenth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

11. The eleventh part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

12. The twelfth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

13. The thirteenth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

14. The fourteenth part of the report is a list of references. It includes a list of the books, articles, and other sources used in the study.

İNDEKS

-A-

Abaslık 11
Abdürrahim Efendi 29
Adana 32, 34, 35, 54, 61, 63
Adana Havalisi Komutanı Muhittin Paşa 34, 35
Adana Havalisi Komutanlığı 8, 32, 35, 54
Adana Şubesi 34
Adana Tedkik Heyeti Âmirliği 35
Adapazarı Şubesi 24
Adnan Ersöz 62
Afyon 25
Afyonkarahisar Şubesi 37, 49, 50, 53
Ahmed Refik Efendi 25
Ahmet Zühtü Efendi bin Süleyman 28
Akçabesikâr 11
Akçasehir Şubesi 24
Aklikaçtızâde Rüştü Efendi 9
Aksu 10
Akşehir 28
Alaşehir 20
Alaylı 11
Alemdarlar 9
Ali Bey 15
Ali Çavuş bin İzzet 27
Ali Efendi 50
Alibeydüzü 10
Almanya 63
Alpu 13, 22
VI Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği 28
Amasya 42
Amasra 29
Amasya 39, 40
Ankara 7, 30, 47, 61, 63, 68
Ankara Hükûmeti 7
Ankara Merkez Hastahanesi 7
Antalya 20, 39, 49, 50, 63
Antalya Şubesi 37, 39, 53
Antep Mıntıkası Komutanlığı 36
Arabyan Hanı 7

Ardahan Şubesi 44
Ardahan Tedkik Heyeti 45
Arhavi 52
Artvin Şubesi 46
Askerî Polis şubeleri 3, 18, 20, 29, 38, 43, 45
Askerî Polis Teşkilâtı 3, 4, 5, 17, 19, 38, 41, 56, 63, 68, 69, 70
Askerî Sansür Müdüriyetleri 4
Aşağı Armudlu 10
Aşağı Söğüdü 14
Aşkî 22
Ayaslık (Abaslık) 11
Ayntab 54
Ayntab (Antep) Şubesi 36
Aziziye 22, 28, 39
Aziziye Mevkii Kumandan Muavini 39
Aziziye Şubesi 22, 40
Azmi Bey 20

-B-

Bağcı Mustafa 10
Balık Pazarı 25
Balıkesir 27
Balkanlar 7
Balmahmud 25
Bartın 29
Başgiri 11
Başkale Şubesi 44
Batı Cephesi 69
Batı Cephesi Komutanlığı 31, 57, 60
Bayezid 52
Bayezid Şubesi 46
Bedrettin 7
Bedri Efendi Bin Şahabettin 27
Bekir Hulusi Efendi 28
V Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği 25
V Numaralı TH 26
Beşiktaş 25
Beşkardeşler dağı 14
Beydemir 11
Beypazarı 13
Bilecik 10, 12, 13, 28
Bilecik Şubesi 19, 21

Bilecik Tedkik Heyeti Âmirliği 11, 21

Binbaşı İsmail Hakkı (Alpan) 3, 60

Birinci Dünya Harbi 67

Birinci Fırka 11

Birinci Ordu 21

Bitlis 7

BMM 49

Bolu Kalem-i riyaseti 31

Bolu Havalisi Komutanlığı 6

Bolvadin 14, 26, 27

Bolvadin Tedkik Heyeti Âmirliği 27

Bolvadin Şubesi 21

Bozalan 10

Bozdağ 14

Bozdoğan 22, 26

Bozüyük 10, 14, 27

Bozüyük Şubesi 19, 21

Bozüyük Tedkik Heyeti Âmirliği 10, 21

Buldan 20

Bursa 7, 14, 25

Büyük Millet Meclisi Hükûmeti 1, 2

-C-

Cedid İsabey Mahallesi 26

Cemal Efendi 15

Cemâl Paşa 1

Cemil Cahit (Toydemir) Bey 41

Cenup Cephesi 47, 49

Cezire Bin Ömer 42

-C-

Çal 15

Çarşamba Askerlik Şubesi 4

Çarşamba Mıntıka Kumandanı 38

Çarşamba Şubesi 40

Çavuş Halil İbrahim bin Ahmet 27

Çay 50, 59

Çay Mıntıka Komutanlığı 59

Çaydere 10

Çekirge Ahz-ı Asker Şubesi 25

Çobanlar 58

-D-

Dahiliye Vekâleti (İçişleri Bakanlığı) 61
Damaklıoğulları 25
Darıdere 10
Deli Elmacık 10
Demirci Hasan 10
Demirli Muhtarı Mehmet Çavuş 27
Denizli 15, 20, 24, 25, 26, 50
Denizli Şubesi 22
Denizli Tedkik Heyeti Âmirliği 15, 24
Derman 11
Derviş Efendi bin Hacı Hamza 27
Dicle 42
Dinar Şubesi 22
Dinar Tedkik Heyeti Âmirliği 26
Dinek 13
Diyarbakır 61, 63, 64
Diyarbakır Defterdarlığı 54, 55
Diyarbakır Şubesi 42
Dört Yol, 8

-E-

Edirne 25
Eğinli Mehmet oğlu Eyyüb 25
EHUR 3, 4, 30, 31, 32, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 52; 58, 60, 61
Elcezire 47
Elcezire Cephesi 39, 43, 52, 55
Elcezire Cephesi Komutanlığı 42, 54
Elcezire Cephesi Tedkik Heyeti Âmirlikleri 42
Emniyet Başmüfettişliği 64
Emniyet Genel Müdürlüğü 63
Emniyet-i Umumiye İstihbarat Müdürlüğü 22
Emine 26
Enver Paşa 1, 2
Ereğli 29
Ergun Hiçyılmaz 63
Erikli 10
Ermeniler 7, 8
Erzincan 27
Erzurum 7, 64
Eskişehir 3, 7, 11, 12, 13, 14, 21, 26
Eskişehir Birinci Sınıf Tedkik Heyeti Âmirliği 19

Eskişehir Şubesi 23
Eskişehir Tetkik Heyeti 22
Eşref Paşa Mahallesi 25
Eymür 64, 65

-F-

Fatsa 8
Fazıl Müfüt Lütfü 7
Fethiye Şubesi 23
Fethiye Tedkik Heyeti Âmirliği 23
Fevzi Paşa (Çakmak) 3, 37, 39, 42, 44, 47, 48, 49, 52, 53, 61, 62, 63, 70
Fındıkluk 10

-G-

Garp Cephesi 4, 47
Garp Cephesi İstihbarat Şube Müdürü 13
Garp Cephesi Komutanlığı 3, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 37,
48, 49, 50, 53, 56, 57, 58
Gaziantep Tetkik Heyeti Âmirliği 8, 32
Gaziantep 34
Gaziantep Tedkik Heyetleri 33
Genelkurmay Başkanlığı 19, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 45, 52,
53, 54, 55, 57
Geyve Şubesi 24
Golilar 9
Gölpazarı 12
Gölbey 11
Gülhane Seririyat Hastahanesi 25
Güney Cephesi 53
Güney Cephesi Komutanlığı 37
Günyarık 10

-H-

Hacıbayram 63
Hacı Ali Efendi 25
Hacı Bey 12
Hacı Mehmed Ağazâde Halid Bey 15
Hafız Ali Osman 10
Hafız Mehmet'in kardeşi Ahmet Efendi 9
Hakkı Bey 26
Hakkı Karazade Ali Rıza Bin Ali Efendi 26
Hamidiye 10
Hamit Efendi Bin Ahmet 27
Harpur 7

Hasan Efendi 25
Hatır 11
Hatice 25
Havza 8
Hayriye Hanım 25
Hediye Hanım 25
Heyet-i Temsiliye 1
Hiyanet-i Harbiye Kaşunu 5
Hisar Mahallesi 25
Hotanlı 11
Hulusi Efendi 15
Hüseyin Efendi bin Hamdi 27
Hüseyin Hüsnü Bey 7, 27, 40
Hüseyin Hüsnü Efendi bin Susu 27
Hüsrev Paşa 28, 58

-I-

I Numaralı Tedkik Heyeti 28
I Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği 21, 22, 26, 27
II nci Kolordu 43
II Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği 22, 24, 27, 50
III Numaralı Tedkik Heyeti 22, 28
III Numaralı Tedkik Heyeti Âmirliği 10, 14, 27,
III Numaralı Tedkik Heyeti Müdürlüğü 13
Islahiye 8, 34, 36, 54
Islahiye Tedkik Heyeti Âmirliği 36
İslâhiye Tedkik Heyeti 32
Isparta 20
IV Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği 24

-İ-

İbrahim Efendi 9
İbrahim Efendi bin Süleyman 27
İbrahim Hakkı Efendi 50
İbrahim oğlu Bekir Hulusi Efendi 28
İbrahim oğulları 26
İçişleri Bakanlığı 57, 62, 63
İlyas Bey 11
İnebolu 5, 7, 8
İnebolu İrtibat Zabıtlığı 30
İnebolu Şubesi 29
İnegöl 12, 19
İsmail Hakkı Efendi 50

İsmet (İnönü) Paşa 4, 17, 23, 51
İstanbul 1, 2, 5, 7, 9, 61, 63, 68, 69
İstanköy 25
İstihbarat Heyetleri 22
İstiklâl Harbi 70
İzmir 7, 20, 25, 61, 63, 64
İzmit 25
İzmit Hat Komiserliği 4
İzmit Sancağı 25
İzmit Şubesi 24
İzmit Tedkik Heyeti Âmirliği 24

-J-

Jandarma Genel Komutanlığı 63

-K-

Kahire 64
Kapakalan 10
Karaağaç 10
Karabayır 10
Karadeniz 30
Karakol Cemiyeti 2
Karaköy 10, 11
Karametler 11
Kars 7, 44, 45, 52, 61, 63, 64
Kars Şubesi 45
Kars Tedkik Heyeti Âmirliği 44
Kastamonu 7, 8, 29, 34, 35, 47
Kastamonu Bölgesi Komutanlığı 31
Kastamonu Havalisi 30, 69
Kastamonu Şubesi 29
Kastamonu Tedkik Heyeti Âmirliği 7, 9, 32
Kastamonu Tedkik Heyeti 7, 60
Kastamonu THA Şubesi 29
Kastamonu ve Havalisi Komutanlığı 3, 6, 30
Kayalık Mahallesi 26
Kayılı Tevfik Efendi 13
Kayseri 7, 8, 9
Kâzım (Özalp) Paşa 51, 52
Kâzım Karabekir Paşa 9, 43, 45, 52
Kırşehir 8
Kızılcapınar 10
Kızıltepe 10

Kirmastı 28
Kocaeli bölgesi 11
Kocaeli Grubu 24, 47
komünistlik 7
Konak Mahallesi 25
Konya 7, 17, 39, 64
Konya İstiklâl Mahkemesi 15
Konya Şubesi 37, 49, 53
Köprülülü 26
Kuvâ-yı Milliye 1
Kuyupınar 10
Küplü 58
Küplü İstihbarat Merkezi 28
Kürt 7
Kütahya 14

Lefke 11
Lütfi Efendi 9

Maden 55
Mahmud Celâl Efendi 29
Mahmudiye 22
Mahmudiye Şubesi 22
Maksut 7
Malatya 28, 55
Mallica 58
Mamuratül Aziz 30
Maraş 34, 60
Maraş Askerî Polis Şubesi 33
Maraş Şubesi 33, 35
Maraş Tedkik Heyeti Âmirliği 32, 34
Maraş Tedkik Heyeti 54
Mardin 52
Matbuat ve İstihbarat-ı Umumiye Müdürlüğü 4, 20
Mazhar Efendi 29
Mazhar Efendi bin Aziz 30
Mehmed Efendi 9, 10
Mehmet Cemâl Efendi 25
Mehmet Cevdet Efendi bin Selim Sırrı 26
Mehmet Efendi bin Ahmet 27
Mehmet Eymür 60, 63

-L-

-M-

Mehmet Refik Efendi 25, 50
 Mehmet Şükrü Efendi Bin Davut 27
 Mehmet Ziyaeddin Efendi bin Zihni 25
 Mehmet Zühtü bin Ahmet 30
 Merkez Ordusu 38, 39, 42, 47
 Merkez Ordusu Komutan Vekili Hüseyin Hüsnü Bey 39
 Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa 9
 Merkez Ordusu Komutanlığı 4, 8, 38, 40
 Mersin 8, 54
 Mersin Şubesi 35
 Mersin Tedkik Heyeti Âmirliği 32, 35, 36
 Midhat Efendi 50
 Mihaliçcik 13
 Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Başkanlığı 64
 Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Teşkilâtı 56, 60, 61, 63, 70
 Millî Emniyet Hizmetleri Riyaseti 62
 Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) 60, 62, 64, 65, 70
 Millî Müdafaa Vekâleti 23, 40, 41, 48, 50, 51, 52
 Millî Savunma Bakanlığı 47
 Miralay Hamdi Bey 25
 Mirhoca Mahallesi 25
 Mithat Bey 7, 52
 MM Grubu 2, 41
 MMV 24, 30, 32, 33, 36, 49, 55, 53
 Mondros Mütarekesi 1
 Moskova Sefarethanesi 7
 Muavin Tedkik Heyetleri 19
 Muğla 20, 25
 Muharrem Hadi Efendi bin Süleyman 27
 Muhittin Paşa 4, 7, 9, 29, 30, 32, 33, 36
 Muhsin Efendi 35
 Musa Kâzım Efendi 51
 Mustafa Beşiroğlu Mustafa oğlu Ahmed 26
 Mustafa Efendi 7
 Mustafa Efendi oğlu Ali Veysi 25
 Mustafa Hikmet Efendi 29
 Mustafa Hikmet Efendi bin Ahmet 30
 Mustafa Kemal 60
 Mustafa Muğlalı 60
 Mustafa Nuri Efendi 25
 Mustafa oğlu Ahmed 7

Mustafa oğlu Ali 28
Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri 1
Müdafaa-i Meşrutiye Komitesi 8
Müdâfaa-i Meşrutiye 7
Müdafaa-i Milliye 51
Müdafaa-i Milliye Vekâleti 31

-N-

Naci Bey 9
Nasibe Hanım 25
Nihat Bey 26
Nurettin Paşa 9

-O-

Ormangöze 10
Osman Fevzi Efendi 7
Osman Efendi 25
Osmaniye 27
Osmanlı Devleti 60
Osmaniye 22, 27, 58
Osmaniye Şubesi 22

-P-

Paşa Mahallesi 25
Payas 33
Payas Tedkik Heyeti 32, 54
Payas Tedkik Heyeti Âmirliği 33, 36
Pazarcık 10, 11, 12, 28
Pelitözü 11
Polonyalı 64
Pontusculuk 8
Pozaniç 12
Pozantı 32, 49, 54
Pozantı Şubesi 37, 49, 53

-R-

Raşit Efendi 26
Revandiz 42
Rize 52
Rize Şubesi 45
Rize Tedkik Heyeti 53
Rum 7
Rum Metropolitihanesi 8
Rum Muhacirîn Komisyonu 8
Rumlâr 8, 9

Rus konsolosu 7
Ruslar 7
Rüşti Paşa 7

-S-

Sakarya 13
Sakarya Harbi 25
Salahaddin Efendi 29
Salahaddin Bey 43
Salih oğlu İsmail 26
Salsaniye Eczahanesi 25
Samsun 5, 7, 8, 9, 39, 40, 63, 64
Samsun Merkez Kumandanı 38
Samsun Şubesi 40
Samsun Tedkik Heyeti 8
Samsun Tedkik Heyeti Âmirliği 40, 41
Sandıklı 22, 25, 26
Sandıklı Şubesi 50
Saray 13
Saray Şubesi 44
Saraycık 10
Sarayköy Jandarma Komutanı Yzb.Tahsin Bey 20
Sarı Nuri 9
Sarıköy 13,
Selahattin Efendi bin İhsan Paşa 30
Selânikli Hüseyin Hüsnü bin Sami 36
Servet Bey 9
Seyid Ali 10
Sıtkı Efendi 22
Sinop 8
Sivas 7, 39
Sivas Şubesi 39
Sivas Tedkik Heyeti Âmirliği 39
Sivrihisar 27, 28
Söğüd Ahz-ı Asker Şubesi 12
Söğüt 11, 12, 14
Söke 20, 25,
Söke Ahz-ı Asker Şubesi 25
Söke Şubesi 23, 37, 49
Söke Tedkik Heyeti 23
Süvari Binbaşı Halis Efendi 41
Süvari livası 11

-Ş-

Şakir Niyazi 43
Şark Cephesi 44, 47
Şark Cephesi Komutanlığı 44, 46, 50, 52
Şark Cephesi Tedkik Heyeti Âmirlikleri 43
Şark Mahallesi 27
Şemdinan 42
Şemsettin Efendi 27
Şevket Bey 8, 9
Şükrane 11

-T-

Tahran 64
Talât Paşa 1
Tatar 7
TBMM 52, 53
TBMM Hükûmeti 68
Tedkik Heyeti Âmirlikleri 4, 6, 17, 18, 19, 20, 23, 29, 32, 38, 41, 50, 56, 57, 60, 68, 70
Tedkik Heyetleri 4, 8, 39, 50
Teğmen Zeki Efendi 22
Teke 10
Teşkilât-ı Mahsusa 1, 34, 43, 60, 63, 67, 68
Tokat 8
Toprak Ocak 11
Trabzon 5, 8, 43, 52
Trabzon Mebusu Hafız Mehmet Efendi 9
Trabzon Şubesi 45, 46
Trabzon Tedkik Heyeti 7, 53
Trabzon Tedkik Heyeti Âmirliği 45

-Ü-

Ünye 8
Ürgüp 8
Üsküp 26
Üsteğmen Cevdet Efendi 22
Üsteğmen Fazıl bin Osman 30
Üsteğmen Hüseyin Hüsnü Efendi 22

-V-

Van 7
Viyana 64

-W-

Walter Nikolai 63

-Y-

Yakras 11
VII Nolu Tedkik Heyeti Âmirliği 24
yelkenciler 9
Yelkencizâde Şükrü 9
Yenice 11
Yenişehir 11, 19
Yıldırım Mahallesi 25
Yözcak Şubesi 39
Yörük Yayla 10
Yukarı Armudlu 10
Yukarı Söğüdönü 14
Yunan 9
Yunanlılar 11, 12, 15, 14
Yüzbaşı Hafız Hüsnü Efendi bin Raşid 33
Yüzbaşı Hayri Efendi 27
Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi bin Mehmet 28
Yüzbaşı Mustafa Sabri Efendi 40, 41
Yüzbaşı Naci Efendi 29
Yüzbaşı Salim Efendi 20
Yüzbaşı Selami Efendi 30
Yüzbaşı Tayyareci Hüseyin Hüsnü bin Mehmet Emin 25

-Z-

Zehra Hanım 25
Zihni Efendi 29
Ziya Efendi 50
Ziyaeddin oğlu Beşir 25
Zülfikâr Efendi 50
Zonguldak THA 30
Zonguldak 30
Zonguldak Şubesi 29, 30, 31
Zonguldak Tedkik Heyeti Âmirliği 30

1. The first of these is the fact that the
 2. of the system is not a simple one, and
 3. the results are not always as expected.
 4. The second is that the system is not
 5. always in equilibrium, and the results
 6. are not always as expected.
 7. The third is that the system is not
 8. always in equilibrium, and the results
 9. are not always as expected.
 10. The fourth is that the system is not
 11. always in equilibrium, and the results
 12. are not always as expected.
 13. The fifth is that the system is not
 14. always in equilibrium, and the results
 15. are not always as expected.
 16. The sixth is that the system is not
 17. always in equilibrium, and the results
 18. are not always as expected.
 19. The seventh is that the system is not
 20. always in equilibrium, and the results
 21. are not always as expected.
 22. The eighth is that the system is not
 23. always in equilibrium, and the results
 24. are not always as expected.
 25. The ninth is that the system is not
 26. always in equilibrium, and the results
 27. are not always as expected.
 28. The tenth is that the system is not
 29. always in equilibrium, and the results
 30. are not always as expected.

تخصیص و تفتیش احوال و جالبه که در تفتیش و تحقیق ، برسانند و بعد از آن برای اطلاع به
ایماریت و کمره و دفاتر تعلیم و تربیت و کانون کیهان و عقیده ، به دستور نظامنامه می
افشای یافته ب . چه تفتیش و احاطه و بسبب موعود پولی تسلیم شده ادار و تعلیمات اعطا
اولی -

- ج - مشاور حربی هارینه است محمد . فخرافه راجع و کالنه نماید . آنچه به سفند بوده که
به . تعلیمات ، بالخاصه هارینه که در دو سویتیک تفرجه احوال و هیات حربیه فای
نوشته تماس ایده به دشمن به واسطه سفند و تحقیقات و اخبار آن امر به طرف سول جاسوسی
دائم اختصاص یافته برای اساطیر فزیری اله اند و بر یکی و ثانی ایده که به تودی برادر .
د - پ . تعلیمات و سفند و به ، اردو و ان افکار هجومی سه کسب اطلاع و فرمانان درک
تعلیمات و تعلیمات و توفیق و دیانمانا اطمینان سلی بر .
ه - توانا مقامات و دشمن در دنده استخدام ایده می نمید و جاسوسی پولنه ، دغا و به
دشمنه مناطقه و لزوم که در هر حال مراکز اخبار به نظر اعضا به شایسته در .
و - اساطیر حربیه علامه که با نادره کده و سول نظامیه ب . تحقیقات و سول نظامیه
ز - اساطیر حربیه (ح) در دنده و در کیده که در تفتیش -

ادکاره حربیه هجومی پس دلی

فرجه
تفتیش

الكتاب الثاني

نومرو
۹-۱۵۴

میری اہلیت بخشتی۔ یا مستندہ

آفر:

945 L 7

ملک و ملت

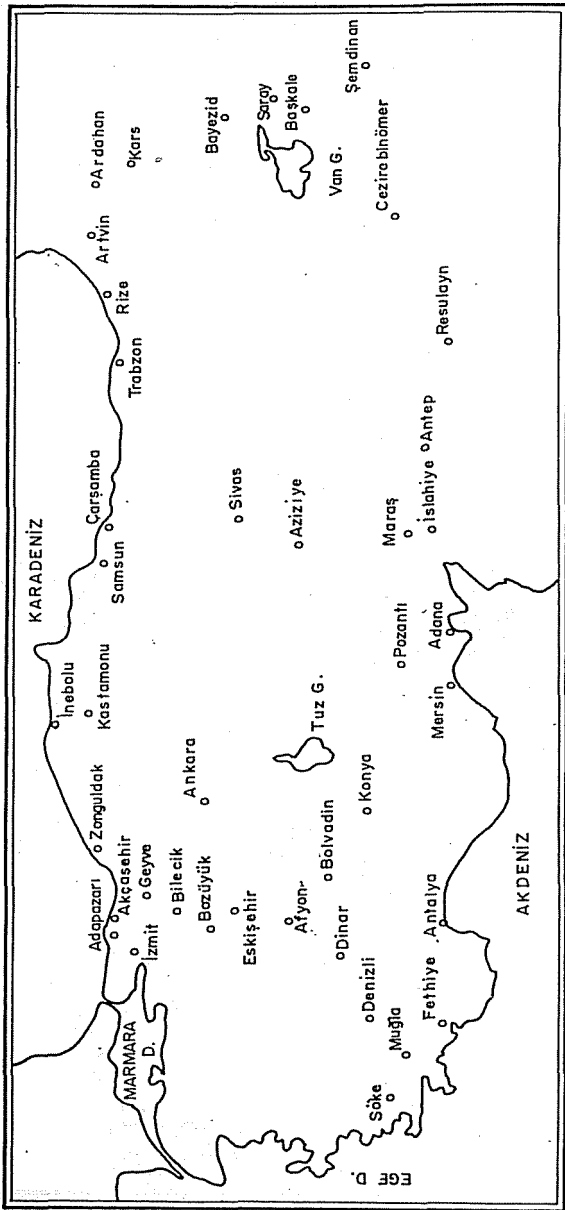
[Signature]

[illegible]

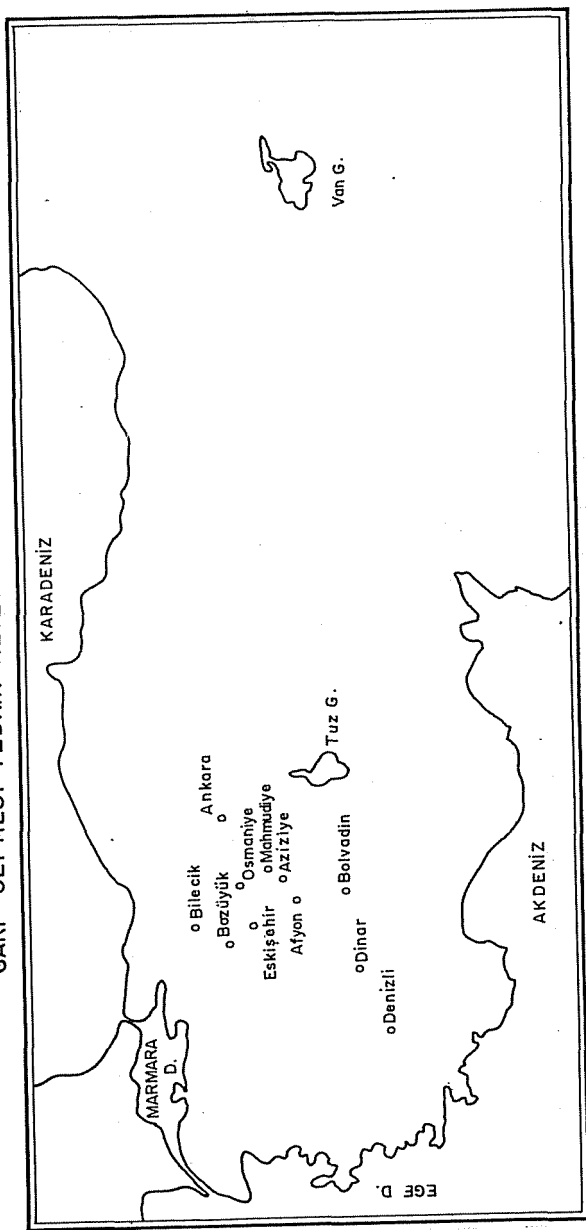
۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

—

The map illustrates the geographical layout of Turkey, highlighting its coastal regions and inland cities. The Black Sea (KARADENİZ) borders the northern coast, while the Aegean Sea (EĞE D.) and the Mediterranean Sea (AKDENİZ) border the western and southern coasts, respectively. The Marmara Sea (MARMARA D.) is located between the Black Sea and the Aegean Sea. Major cities are marked with dots and labeled, including Istanbul, Ankara, Izmir, Antalya, and others. The map also shows the Marmara Sea (MARMARA D.) and the Bosporus (Boğaziçi).

GARP CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ (1921)

GARP CEPHESİ TEDKİK HEYETİ ÂMİRLİKLERİ (1922)

